Nemunas

Nr. 16
(952)

2015 m.
liepos 23–
rugsėjo 9 d.

Kaina 1,35 Eur
(4,66 Lt)

DVISAVAITINIS KULTŪROS IR MENO LEIDINYS

Aldona GUSTAS. „Nusiraminimas (Skrydis)“. 1988 m.

Aldonos Gustas vaikystės Lietuva 28 p.

Kitas „Nemuno“ numeris išeis rugsėjo 10 d.

Lyg ir išbandymas

Lietingą eilinę dieną, kai pats dangus –
Vietoj žadėto stebuklo –
Monotoniškai
Nuo ryto ligi vakaro plauna indus –
Ateina išbandymas:
– Sveika. Tai aš. Kaip laikos
Tavo ištikimybė? Miega, skuta bulves
Ar merdi, gal bent žinai, kur ji?
O meilė? Tas prieraišumo stulpas,
Saugojantis jūsų namus.
O viltis? O kantrybė?
O gal atsirado pelių?
– Nutilk, – sakau, bet žinau:
Jis vis tiek neišeis.
– O pareiga sau?
Atkelti nuo šulinio dangtį
Ir žvelgti – jaučiant, kuo gimei –
Kas uždrausta, nematoma kitiems...
Man linksma. Pradedu suprasti.
– Gerai, brolau, mes jau pajudinom
Šį dangtį, – aš išvydau,
Kas manyje nematoma, o tu?
Dabar lik sveikas, nes nekenčiu – tokių,
Kurie ateina į namus, kur tiek laimingų:
Ištikimybė ir Meilė, Prieraišumas
Ir Viltis, Kantrybė ir Neviltis,
Kur mes – ne tu ir aš.

Tautvyda MARCINKEVIČIŪTĖ

Mildos KIAUŠAITĖS iliustracija

Vito Luckaus grįžimas

Svarbiausiame Europos fotografijos festivalyje *Les Rencontres de'Arles* liepos 8 d. Vito Luckaus monografija „Vitas Luckus. Kūryba / biografija" (sudarė Margarita Matulytė ir Tatjana Luckienė-Aldag, leidėjai – Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyrius ir Lietuvos dailės muziejus) paskelbta geriausia metų istorinės fotografijos knyga. Nuo festivalio gyvavimo pradžios rengiamam konkursui šiemet buvo pateiktos 728 knygos iš viso pasaulio. Istorinės knygos kategorijoje apdovanojimas skiriamas už geriausiai dokumentuotą leidinį. Nepaisant to, kad V. Luckaus monografija varžėsi su didžiausių meno leidinių leidyklų (*Aperture*, *Steidl*, *Kehrer*) knygomis, pristačiusiomis pasaulinio garso fotografus, tokius kaip Diane Arbus, Henri Cartier-Bressonas, Martinas Parras, aštuonių narių komisija už V. Luckaus monografiją balsavo vienbalsiai.

Istorinės knygos kategorijos laimėtoją paskelbęs Krzysztofas Candrowiczius savo kalboje sakė: „Istoriją visuomet rašo nugalėtojai. Taip pat – ir fotografijos istoriją. Negalėdami dalytis informacija bei bendrauti per muziejus, galerijas, žiniasklaidą ir įvairius leidinius, mes niekada nebūtume išgirdę apie tokius menininkus kaip R. Avedonas, H. Newtonas, H. Cartier-Bressonas, C. Sherman ar N. Goldin. Tačiau kitapus geležinės užtvaros gyvenę kūrėjai niekuomet neturėjo prieigos prie tokių galingų įrankių. Tad ši knyga – V. Luckaus sugrąžinimas į pasaulio fotografijos istoriją, į kurią, nepaisant išskirtinio talento, būdamas gyvas dėl tuometinės politinės sistemos patekti tiesiog negalėjo." Atsiimdami apdovanojimą Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyriaus vadovas Gintaras Česonis ir naujai įsteigto V. Luckaus fotografijos centro vadovė Ieva Meilutė-Svinkūnienė pasidžiaugė, kad svarbiausiame Europos fotografijos festivalyje tampa matomos ir mažosios šalys, bei vylėsi, kad šis knygos įvertinimas bus tik pradžia, pasauliui atrandant V. Luckaus kūrybą. Tai pirmas kartas, kai seniausiame ir didžiausiame fotografijos festivalyje buvo nominuoti net du lietuviškos fotografijos leidiniai (autorinės knygos apdovanojimui buvo pristatyta *NoRoutine Books* publikuota Gyčio Skudžinsko knyga „Albumas"). Liepos 6 d. prasidėjusiame festivalyje duris atvėrė daugiau nei pusšimtis parodų, per atidarymo savaitę čia kiekvieną vakarą vyksta fotografijų projekcijų peržiūros po atviru dangumi, svečiai ir dalyviai kviečiami į diskusijas, susitikimus su menininkais, knygų pristatymus, kūrybines dirbtuves, *portfolio* peržiūras. Pastaraisiais metais *Les Rencontres de'Arles* festivalį aplanko beveik 100 000 žiūrovų.

Skelbdami Lietuvos fotografijai ypatingo įvykio atgarsius, kalbiname ir vieną monografijos sudarytojų Margaritą MATULYTĘ.

– Ar gautas svarbus apdovanojimas rodo, kad V. Luckus įrašytas į pasaulio fotografų gretas, tinkamai įvertintas, kaip ir buvo tikėtasi prasidėjus aktyviam susidomėjimui juo?

– V. Luckaus kūrybos ir biografijos studijos pripažinimas Arlio fotografijos festivalyje yra tik pirmas žingsnis į tarptautinę meno erdvę. Žinoma, tokį laimėjimą galima pavadinti net ne žingsniu, o šuoliu, kuris atveria daug galimybių menininko darbų sklaidai pasaulyje. Tačiau turim nepamiršti, kad Vakaruose V. Luckaus kūryba dar nerodyta ir be tolesnės sistemingos veiklos lietuvių fotografo vardo „įrašymo į istoriją" procesai gali sustoti. Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyriaus ir Lietuvos dailės muziejaus bendromis pastangomis jau sukurtas rimtas pagrindas – išleista knyga ir surengta retrospektyvos paroda, o perėmęs šią misiją prie Šiaulių „Aušros" muziejaus įsteigtas V. Luckaus fotografijos centras plės ir gilins įdirbį. Šio menininko atvejis yra puikus pavyzdys, koks ir turėtų būti valstybinis požiūris į savo nacionalinį paveldą. Visų pirma privalom patys išmokti vertinti tai, ką turime, tuomet išgirs bei patikės ir kiti.

– Išleistas ne tik fotografijų albumas, bet ir atskira biografijos knyga. Ar taip buvo nuspręsta dėl užsitęsusios tylos, o gal dėl neapeinamų fotomenininko gyvenimo ir kūrybos sąsajų? Regis, tai vienas atvejų, kai asmenybės spalvos nulemia kūrybos ieškojimus.

– Leidžiant menininko retrospektyvą visada atliekamas ir biografinis tyrimas, pristatoma ne tik kūrybinė patirtis, bet ir gyvenimo kelias. Tokia praktika būdinga, ir V. Luckaus studija – tai ne išimtis. Lietuvoje rengiant pirmą išsamią autoriaus knygą buvo ištirtas visas kūrybos ir memorialinis archyvas. Atrinktos publikacijai svarbios medžiagos radosi tiek daug, kad nusprendėm leisti du tomus („Kūryba" ir „Biografija") ir tris knygas, nes biografinė dalis, numatant optimalią leidinių apimtį, išleista atskirai lietuvių ir anglų kalbomis. Sensacijų nesivaikau – visada atlieku tokį analitinį menininko likimo tyrimą, iškeliu anksčiau nežinomus, nutylimus ar iškreiptus faktus.

– Kaip po tokio ilgo laiko objektyviai perrašyti Lietuvos fotografijos istorijos puslapius, išvengti atradimo euforijos, netikėtumo klaidinimų? Gal pristatymas plačiai pasaulinei auditorijai ir yra toks pasitikrinimas?

– Norint perrašyti bet kurią istoriją visų pirma ją reikia gerai išmanyti, suprasti, ko ir kodėl joje trūksta. Profesionalus pasirengimas, kvalifikuoti tyrimai, sugebėjimas suformuluoti ir pagrįsti įžvalgas apsaugo nuo tuščio vienadienio susižavėjimo. Tačiau ne visada to pakanka. Yra tiesos posakyje, kad savoje šalyje pranašu nebūsi. V. Luckaus kūryba Lietuvoje surengusi parodą ir pasirodžius knygai sulaukė didelio rezonanso – buvo ir pozityvios, ir negatyvios reakcijos, bet pasitikrinimas įvyko Arlyje. Tai, kad tokio prestižinio konkurso, kuriame dalyvauja garsiausios pasaulio leidyklos ir pristatomi žymiausi fotografai bei reikšmingi leidybiniai projektai, aštuonių narių komisija už V. Luckaus monografiją balsavo vienbalsiai, nepalieka abejonių dėl darbo vertės.

– Dokumentininkas, konceptualistas, siurrealistas... Gal galėtumėte trumpai nusakyti V. Luckaus kūrybos savitumą, kuris net pasauliniame kontekste yra išskirtinis?

– Kiekvieno autoriaus išskirtinumą lemia jo individualus vidinis žvilgsnis į pasaulį bei surasta tinkama forma jam išreikšti. Nereikia verstis per galvą ieškant ko nors originalaus, įspūdingo, nes unikalumą sukuria autorinis „balsas". Jis gali būti visiškai paprastas, kasdienis, kaip V. Luckaus serija „Giminės", bet tikru išgyvenimu, nuoširdžia išpažintimi pasiekti kiekvieną, kuris mene, literatūroje, apskritai kultūroje ieško atsakymų į svarbiausius egzistencinius klausimus. Tačiau V. Luckaus meninė intuicija ir intelektas buvo tokio galingumo, kad kai kurioms idėjos dokumetalizmo priemonių nepakako, ieškojimų sintezė jį atvedė prie siurrealių montažų ar konceptualių autorinių knygų kūrimo. Jo talento ir mąstymo savitumo kvintesencija yra albumas „Požiūris į senovinę fotografiją", kurio faksimilė Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyriaus jau rengiama spaudai ir netrukus turėtų pasirodyti.

– Likimas lėmė, kad V. Luckaus archyvas atsidūrė ne jo paties, o kitų žmonių rankose. (Išsamiai fotomenininko kūryba Lietuvoje pristatyta vos vieną kartą.) Kaip su šia gausa (292 Gb, 488 aplankai, 8245 dokumentai...) tenka tvarkytis? Ar tikrai viskas rodytina? „Manau, kad tas archyvas atvertas dar plačiau, negu V. Luckus tuo metu būtų drįsęs ar norėjęs", – yra sakęs G. Česonis.

– V. Luckaus kūrybiniu palikimu disponuoja T. Luckienė-Aldag, todėl tik ji gali spręsti ir lemti tolesnę eigą. Jūsų minėti skaičiai yra tik suskaitmeninto archyvo dalis, atrinkta rengiant knygą ir parodą. G. Česonio pastebėjimas, kad anuomet galbūt V. Luckus nedrįstų ar nenorėtų rodyti taip ir tiek, kiek atveriam mes, yra teisingas, tačiau kas gali pasakyti, kaip jis elgtųsi šiandien? Po menininkų mirties autorines teises perima paveldėtojai, bet be profesionalių tyrėjų, kuratorių kažin ar jie būtų pajėgūs įvertinti, diferencijuoti vertes ir iškelti tą kūrybos dalį, kuri ir sukuria autoriaus atpažįstamumą bei pripažinimą.

Parengė Audronė MEŠKAUSKAITĖ

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Laisvas Kaunas

Muziejuose ne tiek jau daug eksponatų liko tūnoti stenduose po stiklais. Daug dažniau mus pasitinka jaukūs interjerai ir istorinę realybę keičianti medija. Kauno miesto muziejuje nuo liepos 16 d. įrengta kelių dešimtmečių senumo kambarį primenanti ekspozicijos salė, kurios krėsluose bus galima prisėsti, ramiai apsidairyti ir gal nusifotografuoti socialinių tinklų poreikiams. Istorinės ekspozicijos „Kaunas: pasroviui ir prieš srovę“ tęsinyje „Laisvės laukiantis Kaunas“ – dar vienas miesto istorijos tarpsnis, atidesnis žvilgsnis į vėlyvojo socializmo laikotarpį, politinio ir kultūrinio gyvenimo studija. Kaip Kaunas plėtėsi ir keitėsi, kokia buvo gyventojų kasdienybė ir veikla, kokie objektai, reiškiniai ir asmenybės kūrė jo tapatybę? Daug kas tai vis dar puikiausiai pamena, nes muziejuose kartais pasakojama gana artima istorija, tačiau jau užaugo kartos, visiškai nesusijusios su to meto realijomis ir atviros naujam požiūriui. Parodos kuratorė Kristina Vaitkevičienė mano, jog taip akivaizdžiai parodytas miesto kismas, naują veidą įgavusios vietos vieniems sukels nemalonių emocijų ir sentimentų praėjusiems laikams, o kitus intriguos, skatins atidžiau stebėti ir domėtis savo artima aplinka. Galima ilgai tyrinėti ant sienos kabantį retą ir unikalų 1987 m. Kauno žemėlapį, kuriame matyti, kokie miegamieji ir pramoniniai rajonai jau buvo pastatyti, o kurie dar tik laukė savo eilės, apžvelgti sužymėtas tuomet veikusias kavines, restoranus, kino teatrus ir gal net išgirsti, kas juose įsikūrę dabar. Juk buvusiose kino teatrų patalpose aptiktume ir šarvojimo salių, ir gėlių parduotuvių... „Kiekvienas istorinis periodas yra savaip vertingas. Neseniai svarstėme, kad Kaunui labai svarbus, tarkim, ir carizmo laikotarpis, kurio metu atsiradusiuose pastatuose vėliau galėjo įsikurti Laikinosios sostinės institucijos, o Nikolajaus prospektą pakeitė pėstiesiems skirta Laisvės alėja. Dabar jau neabejojama tarpukario pastatų verte, tačiau mums įdomu pažvelgti ir į naujus miegamuosius rajonus. Šilainiai turėjo tapti pavyzdiniu mikrorajonu, nusidriekusiu net iki Romainių, bet gyvenimas planus pakoregavo. Mieste atsirado naujų tiltų – baigėsi ilgas periodas, kai miestiečiai į kitą krantą kėlėsi valtelėmis. Sunku patikėti, kad tai tęsėsi net iki devintojo dešimtmečio vidurio“, – pasakojo kuratorė.

Net 266 parodos eksponatai – skaitmeniniai vaizdai iš Stanislovo Lukošiaus negatyvų, nes unikali jo kolekcija, regis, yra neišsemiamas muziejaus turtas. Beveik 16 tūkstančių negatyvų ir nuotraukų sukaupęs Pramoninės statybos projektavimo instituto darbuotojas fiksavo kiekvieną Kauno įvykį, visas jo viešas ir slaptas vietas nuo 1931 iki 1975 m. Todėl atrinkti vaizdus parodai nebuvo taip paprasta. Kuratorė nuogąstauja, kad požiūris susiformavo gana subjektyvus, tačiau gausiomis nuotraukomis mėginama atspindėti kintančius miestovaizdžius, kavines, barus ir restoranus bei kino teatrus. Kadangi S. Lukošius mėgo fotografuoti lauke, senųjų interjerų nuotraukų teko ieškoti kitur.

Tyrinėti ne tokią seną praeitį skatina ir iš vartosenos stumiami, o tada muziejuje atsirandantys kasdienes istorijas menantys daiktai. Du trečdalius naujosios ekspozicijos salės rodinių sudaro muziejaus fondas, o visi kiti ateina iš šalies: muziejininkų namų, randami skelbimuose, kai miestiečiai nori atsikratyti senų daiktų. Muziejininkai kaupia ir saugo kiekvieną paprastam žmogui, regis, nereikšmingą detalę, todėl lygiai taip pat džiaugiasi vienos siuvėjos naudotu ir iki šiol veikiančiu senovišku VEF telefono aparatu iš Rygos ir „Santakos“ kino teatro bilietų rinkiniu. Improvizuoto kambario kampe stovintis senas Kauno radijo gamykloje pagamintas televizorius rodo *Bernardinų TV* sukurtą laidą „Šviesos blyksnis tamsoje: Romo Kalantos auka“, ir atidžiau įsižiūrėjęs supranti, kad tai jau antros parodos temos dalis. 1972 m. pavasario įvykiai Kaune sukrėtė ne tik Lietuvą, bet ir visą tuometinę Sovietų Sąjungą, tačiau jaunesnioji karta jų detalių dažniausiai nežino. R. Kalantos susideginimas – nepaprastos svarbos ir emocinės įtampos įvykis, sukėlęs masinius protestus, todėl muziejininkė džiaugiasi visai atsitiktinai atradusi dar neeksponuotų nuotraukų.

„Rengiant parodą iškilo dilema, kaip parodyti skaudinantį R. Kalantos įvykių tarpsnį. Daug kas gali visai nenorėti apie tai girdėti, ir aš juos su-

Susitikimas tapybos lauke

Liepos 9 d. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Paveikslų galerijoje pristatyta šiuolaikinės tapybos festivalio „Kartos XY.Z?“ pagrindinė paroda „Prieš/Po/Dabar“. Ji prilygsta paveikslui, atskleidžiančiam visus kūrybos tarpsnius, stilius, matymus ir mąstymus. Tai įvairių Kauno menininkų kartų ir asmenybių rinktinė, pristatanti išsamią šiuolaikinės Kauno tapybos panoramą, kurią savo idėjomis nuolat pildo ir turtina naujai ateinantys kūrėjai, net ir aktyviai sekantys tradicijomis. Nors Z karta kol kas žymima klaustuku, jos kūrybinių trajektorijų punktyrus taip pat galime pajusti. Parodoje pateikiami ne tik naujausi Kauno tapytojų darbai, sukurti per pastaruosius trejus metus, bet ir sugretinimai ar skirtumai tarp dailininkų kūrybos metodų, idėjų ir raiškos. „Skirtumai ar išplėtoti panašumai gali būti atpažįstami šios parodos tapybos darbuose, nes čia pristatomi menininkai priklauso kartoms, kurių vieni atstovai buvo puikūs mokytojai ir bičiuliai savo jaunesniems kolegoms ir jauniausiems parodos dalyviams“, – teigia festivalio organizatoriai.

Tą pačią dieną LDS galerijoje „Meno parkas“ atidaryta ir pagrindinę festivalio ekspoziciją lydinti paroda „Tikrovės aktualumas“. Joje tapyba plečiasi iki medijų zonos, ieško naujų raiškos būdų ir formų.

Parodose pristatomi menininkai: Laima Drazdauskaitė, Alfonsas Vilpišauskas, Audronė Petrašiūnaitė, Antanas Obcarskas, Eglė Velaniškytė, Pranas Griušys, Aušra Andziulytė, Elena Brazdžiūnienė, Aušra Vaitkūnienė, Judita Budriūnaitė, Gintautas Vaičys, Rolandas Karalius, Arvydas Martinaitis, Jovita Aukštikalnytė-Varkulevičienė, Agnė Liškauskienė, Alonas Štelmanas, Saulius Paliukas, Jūratė Jarulytė, Agnė Jonkutė, Ausma Bankauskaitė, Židrija Janušaitė, Povilas Ramanauskas, Milda Gailiūtė, Ignas Gleixner, Milda Šležaitė.

Plačiau papasakoti apie parodą prašome kuratorės, vienos ryškiausių Kauno mokyklos tapytojų Aušros BARŽDUKAITĖS-VAITKŪNIENĖS.

– *Pirmiausia – klausimas apie renginio formą. Ką reiškia* tapybos festivalis*, kokia jo esmė? Ar kad žiūrovai turi ruoštis aprėpti plačią visumą, skirtybių dėlionę? Kas atrinko parodos kūrinius?*

– Suprantu, kad *tapybos festivalis* skamba gana neįprastai. Pavadinimas lyg ir prieštarauja įprastai tapybos sampratai. Visgi tai labai individualus užsiėmimas. Renginio įvardijimas festivaliu įgauna prieštaringumo. Festivalio esmė – šventė, linksmybės, susibūrimas. Tačiau tapyba yra šventė akims, mankšta protui. Buvo sumanyta renginį praplėsti kviečiant kitų sričių menininkus – muzikus, aktorius, net mokslininkus. Turėjo vykti edukaciniai renginiai. Tačiau to negalėjome įvykdyti, nes parodų erdves gavome vasarą, kai daugelis atostogauja. Esu šios parodos kuratorė, tad pati kviečiau autorius ir atrinkau jų kūrinius.

– *Kodėl būtent dabar imtasi organizuoti įvairias dailininkų kartas jungiančią parodą? Ar pasirinktas trejų metų laikotarpis atskleidė svarbių šios krypties ypatybių?*

– Idėja surengti išsamią tapybos parodą sklandė jau seniai. Tik buvo neaiški jos struktūra. Nežinota ir kas imsis šio darbo. Matyt, viskam savas laikas – ir jis atėjo, subrendo šiam projektui. Mano sumanymas buvo nors kiek plačiau apžvelgti tapybos situaciją Kaune, todėl kilo idėja paieškoti įvairių dailininkų kartų panašumų ir skirtumų. Tapyba yra „lėtas menas“. Tačiau ir trejų metų laikotarpis leidžia įžvelgti kai kurių pasikeitimų bei poslinkių.

– *Ar pavadinime minimus X, Y, Z kartų kodus iš tiesų galima pastebėti ne tik analizuojant gyvenimo būdą, bet ir tapybą? Dažnai girdime, kad mene ir kūryboje kartų apskritai nebūna, čia svarbios tik asmenybės.*

– Taip, asmenybės svarbios, bet, manau, kiekviena karta į kūrybą atneša savo laikotarpiui būdingų bruožų, pasaulėjautos, kūrybinių metodų, pagaliau technologijų panaudojimo atradimų. Jei meno istorijoje išskiriamos skirtingos epochos su kryptimis ir stiliais, tai apibrėžiant trumpesnį laiką, manau, galima atrasti skirtumų tarp tapytojų kartų.

prantu, nes paskaičiusi R. Kalantos bylą, savaitę negalėjau atsigauti. Todėl kitiems lankytojams skirta miestą apžvelgianti parodos dalis“, – teigė K. Vaitkevičienė.

Tačiau yra ir šviesesnė šio istorinio laikotarpio pusė, kurią parodoje atskleidė miesto sodo jaunimo sambūrio *Company* nuotraukos – jauni, įžūlūs, laisvi, džinsuoti jaunuoliai, gyvenę tarsi kitoje realybėje. Fotografijas parodai paskolino Kristupas Petkūnas-Kristoforas ir Prezidento V. Adamkaus biblioteka-muziejus. Tai puiki atsvara viešam miesto, kuris pagal oficialią to meto viziją turėjo tapti technokratiniu, pramoniniu centru, vaizdui. Tuomet, pasak istorikės, ne kiekvienas turistas galėjo į Kauną patekti ir tikrai ne viskas jam būtų buvę parodyta. Tačiau šis uždarumas neužgožė laisvės jausmo. Kaunas buvo maištininkų ir laisvų žmonių miestas, kurį išgarsino 1956-ųjų Vėlinės, 1972-ųjų Kalantinės... Taip tarsi išsiskyrė du miestai – realusis ir tas, koks jis turėjo tapti. „Esame kalbinę ne vieną Radijo gamyklos darbuotoją ir įsitikinome, kad net šie inžinieriai, darbininkai gyveno labai aktyvų ir visavertį gyvenimą. Jų kultūriniai interesai buvo labai platūs: literatūriniai vakarai, teatras, pagaliau susitikimai kavinėse. Akivaizdu, kad socialinis gyvenimas tuomet buvo daug aktyvesnis nei dabar“, – baigdama pasakojimą parodos kuratorė kvietė į tiesioginį susitikimą jaukiame muziejaus kambaryje, kuriame Kauno panorama plačiai išsiskleis istorijos laike.

Parengė Audronė MEŠKAUSKAITĖ

– Ką reiškia priklausyti tam tikrai kūrėjų kartai? Kiek tai skatina tobulėti ir ieškoti, kiek kelia klaustrofobijos ir užsidarymo jausmą? Ar tikrai nuo priklausymo tam tikrai grupei įmanoma pabėgti? Kartais, regis, net itin savitai kuriantis menininkas po kurio laiko vis tiek įsiterpia į to meto tendencijas.

– Priklausyti tam tikrai kūrėjų kartai – tai turėti jos mąstymo būdą. Dar veikia mokykla, nes mes visi į savo profesiją ateiname iš tam tikros mokyklos, kuri taip pat keičiasi. Be to, veikia pasaulinis meno kontekstas: ar tai būtų jau istorinis menas, ar dabartinis. Ir, aišku, individualybė, kiek ji gali tobulėti kurdama savo meną ir numatyti, žvilgtelėti į ateitį. Kas aktualu vienai kartai, kitai jau gali būti nesvarbu, o kartais jos kaip tik pratęsia, tik kita tapybos kalba, senesnės kartos atradimus. Bet, manau, svarbiausia, kad kūryba būtų nesumeluota, ateinanti iš širdies.

– Gal galėtumėte pristatyti į parodą pakviestus Kauno tapytojus? Ar tikrai labai aiškiai išsiskiria jų grupės? Kokiu principu eksponuoti darbai? Regis, svarbesnis buvo ne autorių amžius, o pasaulėžiūra ir darbų forma, atlikimo technika.

– Tai pirmasis tapybos festivalis Kaune, tačiau svajoju, kad jis vyktų ir kitais metais, su kitokia kolekcija ir kitais autoriais. Mano vizija buvo pristatyti vyresnės kartos ne tik Kaune, bet ir Lietuvoje žinomus tapytojus: profesorę L. Drazdauskaitę, A. Vilpišauską. Pradėti nuo jų, nes jie yra jaunesnės ir pačios jauniausios kartos mokytojai. Žvelgiau, kas vyko Kaune. O čia būrėsi A. Petrašiūnaitė, A. Obcarskas, E. Velaniškytė, P. Griušys, E. Varkulevičius (apgailestauju, kad nedalyvauja parodoje), Arūnas Vaitkūnas (1956-2005), Eimutis Markūnas. Parodoje autoriai prisistato su pastarųjų trejų metų darbais, todėl šioje ekspozicijoje nėra M. Šalkausko, A. Vaitkūno, R. Jankausko-Kampo. Vėliau Kaune susibūrė grupė „Keturios“. Joje dalyvavome mes: A. Andziulytė, Elena Balsiukaitė-Brazdžiūnienė, J. Budriūnaitė, A. Barzdukaitė-Vaitkūnienė. Kauno VDA fakultete įsteigus tapybos studiją, kurios įkūrėjas ir vadovas buvo A. Vaitkūnas, miesto tapytojų gretas papildė talentingi menininkai: J. Aukštikalnytė, A. Jonkutė, A. Deveikytė-Liškauskienė, A. Bankauskaitė, S. Paliukas, J. Jarulytė. Tai dar viena grupė, dar viena karta. Kiek atskiresni, nesigrupuojantys tapytojai – G. Vaičys, R. Karalius, A. Martinaitis, A. Štelmanas. Pagaliau jauniausieji – M. Gailiūtė, M. Šležaitė, Ž. Janušaitė, P. Ramanauskas, Rosanda Sorokaitė, I. Gleixner.

Manau, svarbesnis yra ne autorių amžius, o jų kūrinių formos, atradimai, pasikeitimai, jei lygintume su mokytojais ar kiek vyresne karta. Ekspozicijoje griežtai nesilaikoma principo atskirti kartas. Labiau ieškota dermės ar skirtumų tarp atskirų kūrėjų darbų.

– Kauno paveikslų galerijoje matome klasikine technika atliktus kūrinius, o „Meno parke“ – naujų raiškos formų ieškančius menininkus, vis dėlto išliekančius tapybos lauke. Ar formos kismas žymi esminius lūžius? O gal principai išlieka tie patys?

– Kūrybos principai, esmė lieka nepakitusi. Šie dėsningumai būdingi ne tik tapybai, bet ir muzikai, teatrui, šokiui. Formos kitimas naudojant kitas medijas, priemones gali atvesti prie įdomių atradimų. Tai kitoks kalbėjimo būdas, kai prabylama apie naujai suprastus dalykus.

– Pristatoma tapyba atrodo labai skirtinga: aprėpianti beveik tuščias, „išvalytas“, be objektų erdves ir gausų, aiškiai perskaitomą naratyvą, geometriškumą. Ar tai atitinka ir platesnio pasaulinio konteksto tendencijas? Kuo mes vis dar unikalūs?

– Unikalumas slypi asmenybėje, individualume. Čia reikėtų sustoti ir lėtai įsižiūrėti į kiekvieną potėpio virptelėjimą, tapytojo rankos judesį, dažo užliejimą, nutekėjimą ar sąmoningai paliktą tuščią drobės erdvę. Štai tuo esame unikalūs. O darbų skirtybės, kryptys, be abejo, įsilieja į pasaulinės tapybos tendencijas. Beveik visi autoriai yra dalyvavę tarptautinėse meno parodose.

– Skirtingos kartos ženklina ir mokytojo-mokinio santykius. Ar informacijos ir galimybių gausa šiandien nemenkina mokytojo reikšmės menininko skleidimuisi? Kokia šių santykių forma, jūsų manymu, būtų idealiausia? O gal tai labai individualu?

– Mokytojo ir mokinio santykiai gali būti įvairūs. Tobula, kai susitinka gimininingos pasaulėjautos asmenys. Tada mokytojui lieka tik perduoti profesines paslaptis, visa kita vyksta savaime. Gali būti, kad kartais tarp mokytojo ir mokinio atsiranda konfrontacija, šiuo atveju laimi mokytojas, nes pats gauna stimulą tobulėti. Taigi visais atvejais ryšiai abipusiai. O dėl informacijos ir galimybių gausos mokytojo reikšmė nemenkėja, nes niekas nepakeis žmogiškų, pagarba grįstų santykių.

Kalbėjosi Audronė MEŠKAUSKAITĖ

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Gabrielė MAKAREVIČIŪTĖ

***

tėtis yra vyras
su savo juodais tankiais ūsais
įdegusiomis rankomis
išsprogusiomis venomis
pulsuojančia gysla
ant kaktos kai įsiunta

atsuktuvai yra vyras
grąžtai ir replės laidai ir varžtai
nebylios vakaro žinios
krepšinis bemiegėmis naktimis
tepalai ant grubių delnų
nuospaudos ant stambių pirštų

randai yra vyras
pasibaigusios patyčios prie mokyklos
kitos kasdienės avarijos
rūpestis pusryčių likučiai ant ūsų
šiandien buvo kiaušinienė
vyras kitko nemoka kepti

***

nevartotini žodžiai / juodasis sąrašas

pavasaris yra
~~*meilė*~~
~~*širdis*~~
~~*tyla*~~

pavasario nėra

***

sunkiausia kelionėse
būna ištverti
be savo dušo
be savo tualeto
be savo kambario
mergaitiškai rožinio
kuriame kaip bažnyčioje
aidi aidi aidi

***

blunka liepos

šitaip baigiasi vasara
išskrendančiais gandrais
sraigėm lėtai šliaužiančiom
kur šilčiau
kojinėm apsikabinusiom
gyvatuką
paskutiniu žolės kvapu
iki gegužio
voriukais užgimusiais
alsuoja rugsėjis

***

tavo žinutė
man prieš
miegą kaip
duona
kasdienė

šįvakar badauju

***

visiems pasitaiko
silpnumo akimirkų
kai randi atidarytą butelį kitą
ir geri iš visų
po truputį
po tiek kad niekas nepastebėtų

užsidedi akinius
vildamasis jog nesvaigs galva
naiviai tikėdamasis
matyti ryškiau
iškreiptą pasaulio vaizdą
pro gaubtą stiklo butelio filtrą

***

kūnas man yra šlykštus
visomis savo ataugomis
ilgais dešinės rankos nagais ir trumpais kairiosios kojos
antakių plaukeliais dygstančiais iš niekur
išsišovusiu nugarkauliu po plonais marškiniais

kūnas šlykštus visomis savo ligomis
sloga čiauduliu kosuliu aukšta temperatūra
krečiančiu drebuliu alkio ir panikos priepuoliais
kai kurios iš ligų niekada nesibaigia
kai kurios taip ir neprasideda
mano kūnas šlykštus
pūliniais skauduliais visomis mintimis
mano kūnas šlykštus manimi
gyvybe puikybe ir kančiomis
mano kūnas mano nuodėmklausys

***

vardai vargai vergai

kai nebegaliu mąstyti tada einu
tvirtai apsikabinusi su palto skvernais
pasiėmusi knygą iš bibliotekos
kuri ten keturiolika metų ir esu
antras žmogus kurio numeris
išraitytas ant kortelės
nes pirma niekur nebūnu
namo ir tai grįžtu paskutinė

***

mes keliaujame
kitaip
didmiesčių šviesomis
margomis mugėmis
trapaus stiklo
eglutės žaisliukais

keliaujame stogais
spalvotais sūriais
degalinėmis
pokalbiais miegant
paklydimais gatvėse
paklydimais savyje

mes juokiamės
užsienio kalbomis
senais atvirukais
pašto ženklais
užpilamais makaronais
eurais ir zlotais

svajojame kitaip
gvazdikėliais ir marcipanu
mūsų svajonės
pačios kvapniausios
paliekame jas
kad būtų kur grįžti

Lina BUIVIDAVIČIŪTĖ

Eksperimentinė fizika

visiems, prijaučiantiems Galilėjui

Ir vis dėlto sukamės
apie neįžvelgiamą niekiocentrinę ašį,
padabinti susvilusio laiko lakmonais,
apriboti tuštumos erdve, vandenų supainioti,
tikimės atauginti nutrauktus nervus
sielą narelius pirštus kojas,
lipdom mitus iš pelenų,
skraidinam mechaninius paukščius,
laigo mažieji zondai, ieško skylių erdvėje,
vasnoja – gal galima pramušti skylę
šitame gaubte, šitoje vienbūtystėje.

Labai gali būti, jog alternatyvioj tikrovėj
mes vis dėlto sukamės apie neįžvelgiamą
niekiocentrinę ašį,
o mūsų alter ego *ieško skylės sugrįžti.*

Seseriai

Mano sese, ar ir mudvi pasensim?..
Sugrius mūsų teniso kortai,
sugvers mūsų žingsnių matuoklis.
Pražils mūsų tulpės, suvys ant palangių.
Surūgs mūsų vynas statinėse,
ir nieks nepakvies į stebuklo verstuvę,
ir nieks nepalaimins gelsvo vandens.
Mano sese, ar ir mūsų ekstazę
pakeis Lorofen'as*?*
Ar drebinsim ranką
prieš matą jau nebe iš pykčio?
Ar žiūrėdamos mėlyną filmą
matysim ir liūdesį, ar – vien tik aksomą?
Ar skambinsim viena kitai – kaip kad
mūsų bobutės – varžytis, kuri labiau serga ir niekad – iš laimės?
Ar jautienos kepsnį keis bedantė stiklinė kefyro?
Mano sese, kuri kuriai ieškosim pakalnučių (net žiemą),
kuri trauks paskutiniąją depešų *giesmę?*
Mano sese, ilgai dar gyvensim.

Namų šeimininkės *opus magnum*

Na, kokie gi jūs naivūs, kokie nelaimingi žmoneliai,
ieškantys dievo, savęs, nušvitimo, nirvanos,
transcendencijos,
niekio, tuštumos, dao, dzen ir viso kito bieso, užsidarę
vipasanos meditacijose, prirakinti tylos ašramuose,
supleikę bažnyčiose, cerkvėse, raudantys minaretų
pavėniuose.
Paklausykit dzin meistrės namų šeimininkės –
praktikuojuosi jau
trisdešimt metų – gavau grindų plovimo atskyrį,
jokių, dieve, už ką, kodėl, kaip,
tik – kasdienybės mandala. Kurią nupučia vaikas
ar laikas
per mirksnį – ir nieko. Vėl skuduras, šlapia, brūženimas.
Kur nušvitimas, paklausite? Kur ekstazė?
Žinokit, kartais, labai kartais, kai tylėjime
ridenu savo akmenį, atpildas –
kantrybėje karteziškoji meditacija –
kai skuduras nustoja būti skuduru-šiaip,
o tampa skuduru-čia, pilnu atidos, kviečiančiu
grindis ir vandenį pokalbio. Aš ir grindys tampame vienis,
Aš-Tu santykyje tirpstame būname.
Išplautų grindų plotelyje ryškėja Dievo veidas.

Postmoderniosios *mūsų pasakos mažiesiems* variacijos arba mano ragana

Mano ragana miega
su trečios dienos žuvimis
samanotomis žiaunomis
po naktėtom šaknim susirangius.
Mano ragana brenda pusnim ir negali
išbrinkt ir negali išbrist
ir negali tapt moterim mano kūno
sopuliais mano dusuliais mano širdies aritmija
beldžiasi šita ragana
uždaryta nakčia šerno guoly suplėkus
čiulpia leteną verkia ledokšnių tarme jos plyšys
kvepia kviečia pamatine saga pramanų ir akivarų.
Mano ragana gieda šiai nakčiai gieda godžiai
aš gokčioju giesmę per miegus per sapnus
verkia mano plyšys akmenine drėgme.
Naktį dygsta šunvotės šunvyšnės šunkeliai siaubas
mano ragana kalasi pienu ir morfijum.
Mano ragana neprašyk
neprašyk nepaleisiu
paklysim paslysim abi mylimiausioji moterie
išbrandintoji vaikžude
seserie defloracijų meistre
jei per tris mėnulainius nesugrįši
užaks mano plyšys geležiniais
pūliais pasikarsiu ant tuštumos tabernakulio.

Tau saugiau su trečios dienos žuvimis
pūti manyje trešti almėjimą alpulį alkį.

Profesijos žymės

Tie vieniši, kurie, tik sutemus,
lyg euglenos į šviesą žiuželiais
mažais šliaužia lempų miškan.
Ropoja dėmėtais langais į gyvenimus
svetimus, stebi, kaip aušta bulbės ant
elektrinės viryklės, kaip katile išmaniajam verda
dervos ir naktys, kaip nuotakos rauda, trečiam
broliui
negrįžus iš baro, kaip netektys kabo
svogūnų pynutėse, kaip virkauja maumas, iš
senobinės stubos
atgrūstas į postmodernizmą, kaip kuparas slepia
voranašlių geismą, kaip guolių kojūgaliuos
amo pirštus kutalioja po budelį.

Sako – tokie stebėtojai, būsimi (esami)
maniakai-žudikai, (arba) vojeristai, (arba) rašytojai
(arba) bepročiai.

Odontologinis nerimas

Mielas daktare,
gavau į snukį iš plytos,
gyniau postmodernizmą, nekenčiau klasikos –
žinau, apie mirusius tik gerai arba...
Visgi, mielas daktare, susimildamas –
man išmušė protinį dantį.
Kaip dabar aš nardysiu vaizduotės diskursuose,
kaip dabar, sukvailėjęs it tapkė, sužibėsiu visa
savo potencija potencialiose diskusijose.
Kolegos dantyti šaipysis, sakys –
štai šitas durnius, bedantis,
šitas dislektikas, dementikas, imbečilas,
užakusio intelektualinio ductus deferens *invalidas...*
Jau geriau dešimt kartų podagra!
Ką??? Sakot, net nebuvo išdygęs???

Šiuolaikinė botaginė askezė su išskaičiavimu

Viešpatie, jeigu pats – iki graudulio – nusikasiu
nago gyvuonį,
jei nusikasysiu visus tarakonus, sutraiškysiu kirmėles,
jei iš pražilusių savo plaukų tau
nupinsiu vainiką iš aukso.
Jei parašysiu traktatą ir atskleisiu
Baalo korupciją,
jei parduosiu savo akis
senajai bičiulei, o balsą
išsaugosiu giesmei per amžius.
Jei nusipjausiu sau lytį
ir įmesiu į dangišką ugnį.
Jei liausiuos šaipytis iš Petro,
kad nevykusiai mėgdžiojo tavąjį sūnų.
Jei užsuksiu šią skausmo
mašiną, jei nuspausiu jos svertą
iki aukščiausiojo įverčio iki netvermės,
kad sueižėtų mano
kraujo indai sutrūktų laiko skaidulos
pro ausis išgaruotų puikybė
išdžiūtų geismo vanduo.
Jei išduosiu visus mylimuosius
ir priimsiu niekad nemylėtą tave, jei
savanoriškai gersiu parūgusį
kančios serumą, jei
susitrauksiu iki tavo akiai
patraukliausio šliužo, euglenos, dulkės.
Ar dangaus krūtys pritvinks p(r)alaimėjimo pieno?..
Ar lašės palengvėjimas pirmais krekenų gurkšniais?..
Ar aš gersiu tavo syvus insulto iškreipta burna?
Ar aš tapsiu galiausiai savo tėvo sūnum?

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Lukas NICKUS

Obuolių pyragas

Susimąstęs pažiūrėjau į meniu. Šiandien juk ypatinga proga, gal užsisakyti ko nors, kas paįvairintų rutiną? Kiekgi galų gale galima dėvėti tuos pačius drabužius, galvoti apie tuos pačius dalykus, žingsniuoti tuo pačiu taku? Ne, ypatingą dieną bus ypatingas meniu. Nuo to ir pradėsim...

– Jau išsirinkote? – netikėtai į mano mintis įsibrovė malonus balsas.

Kai kas nors netikėtai mane užklumpa, rišlaus atsakymo, juo labiau atitinkančio tai, ką iš tikrųjų turėjau mintyse, geriau nesitikėti. Ačiū Dievui, nuo apsikvailinimo mane išgelbėjo pati padavėja.

– Gal kaip visada – juodosios arbatos su mieline bandele?

Linktelėjau. Tai vis dar įėjo į mano sugebėjimų sąrašą. Mėgstu šią vietą ir ne tik dėl malonaus aptarnavimo. Mažytis dviaukštis kavinės pastatas yra tarsi įsispraudęs tarp dviejų gyvenamųjų namų ir dar gan judrioje gatvėje, todėl pro jį lengva praeiti net nepastebėjus jaukumą spinduliuojančios iškabos „Sapnas“. Vis dėlto aš šią vietą pastebėjau ir nuo tada čia užsuku kone kasdien. Tikriausiai dėl to padavėjos ilgainiui įsiminė mano veidą ir ką dažniausiai užsisakau. Mano mėgstamiausia vieta – antrame aukšte prie lango, pro kurį galima stebėti judrią kasdienybę. Kasa ir didžioji dalis staliukų įkurdinti daug erdvesniame pirmame aukšte, o šiame tilpo tik trys staleliai, atskirti knygų lentynomis. Tai dar siaurino ir taip mažą erdvę, tačiau tuo pačiu metu suteikė kavinei malonaus jaukumo.

– Jūsų arbata... – pasilenkė padėklu nešina padavėja. Jos ilgi tamsūs plaukai nuslydo nuo pečių, švelniai prisiliesdami prie mano rankų, kurios kaip prikaltos gulėjo ant staliuko. Linktelėjau dėkodamas, o ji raustelėjo, greitai apsisuko ir nubėgo laipteliais žemyn.

Ši mergina visuomet keistai elgiasi – juk aiškiai matyti, kad esu paniręs į savo mintis, tačiau ji vis sugeba jas pertraukti netinkamiausiu metu atnešdama užsakymą, be to, kas kiša savo plaukus tiesiai klientui po nosimi? Kavinės vadovybė turėtų nustatyti griežtesnius atrankos kriterijus naujoms darbuotojoms. Aišku, negaliu sakyti, kad ji nemiela: mergina atrodo maždaug dvidešimties, taigi mano amžiaus, smulki, grakštaus sudėjimo, maloniai elgiasi ir netgi tie plaukai visai viliojantys... Jei nesišvaistytų jais, kur pakliuvo.

Gerdamas arbatą apsižvalgiau – antrame kavinės aukšte buvau vienas. Kadangi paprastai daugiau nieko neužsisakau, padavėjos čia neužsuka, nebent ateina naujų klientų, taigi vienas galėsiu pabūti bent penkiolika minučių. Puiku. Taip pat atsargiai, lyg mano veiksmus stebėtų pro langą, užmečiau akį ir į vieną šiek tiek pravirą krepšio, kurį atsinešęs pasistengiau kuo atsainiau numesti šalia stalo, skyrių. Viskas savo vietose, atrodo, nieko nepamiršau. Pajutau, kaip lūpose atsirado šypsena. Veidrodyje esu ją matęs – nemanau, kad aplinkiniai, tai išvydę, pasijustų maloniai, taigi pasistengiau suvaldyti emocijas. Viskam savas laikas... Atsargiai ištiesiau dešinę ranką link kito krepšio skyriaus ir ištraukiau popierių prikimštą aplanką. Siurbtelėjęs arbatos darkart apsidairiau ir atsidusęs paskleidžiau aplanko turinį ant stalo. Metas dirbti.

Tarp lapų su datomis bei vietų aprašymais mėtėsi ir kelios nuotraukos. Dvi iš jų pasirengiau apžiūrėti atidžiau. Fotografijos nebuvo itin geros kokybės – savaime suprantama, juk užfiksuoti šiuos momentus teko atsargiai, kad niekas nepastebėtų, taigi ir fotoaparatui neduota pakankamai laiko tinkamai sufokusuoti lęšius. Abiejose nuotraukose buvo tas pats vyriškis: kiek pliktelėjęs, susigūžęs ir apsivyniojęs raudonu, rodos, dar močiutės megztu šaliku, kuris visiškai nederėjo prie solidaus juodo žieminio palto. Numečiau nuotraukas į šalį ir pasiėmiau vieną iš informacijos primargintų lapų. Tomas, dvidešimt penkerių metų. Nors ir keistokos išvaizdos, vyrukas yra milijonierius – susikrovė turtus manipuliuodamas kažkokios bendrovės akcijomis biržoje. Beveik prieš metus viena iš mūsų agenčių gavo užduotį pašalinti šį asmenį, bet jis, užpultas kavinėje, kažkaip sugebėjo apsiginti ir nudūrė ją po ranka pasipainiojusia šakute. Nenuostabu, pažinojau Laimą, ji turėjo įprotį kiek pažaisti su aukomis, ir tai vienąsyk pakišo koją, tačiau mirti nudurtai šakute... Apgailėtina. Vis dėlto antrąkart nelaimėlis neišsisuks – aš savo užduotis atlieku gerai. Remiantis surinkta informacija, taikinys pro šios kavinės langus turėtų praeiti lygiai dvidešimtą valandą, vadinasi, pats laikas pradėti.

Iš krepšio išsitraukiau modifikuotą 22 kalibro pistoletą su įmontuotu duslintuvu. Jis didelis ir sunkokas, tačiau aš jį mėgstu. Tikriausiai dėl to, kad jį man padovanojo Laima, bet sau nuolatos sakau, kad priežastis – stambus kalibras, kuris yra tarsi taikinio mirties garantas.

Laukiant kavinė pradėjo tuštėti, pro langą stebėjau, kaip vienas po kito išeina klientai, kartu su jais darbo pabaigos nesulaukė ir kelios darbuotojos – kadangi dažnai lankausi, jas atpažįstu. Susiraukiau. Tuščia kavinė padės išvengti nepageidaujamo dėmesio, bet lauke visiškai sutemo, taigi bus sunkiau pašalinti vaikiną vienu tiksliu šūviu į galvą.

Vis dar laukiau. Suprantu, ne visi žmonės laikosi dienotvarkės, tačiau surinkta informacija bylojo, kad Tomas yra kone apsėstas tikslumo demono, tad galima jo planų paklaida tėra vos kelios minutės. Žvilgtelėjau į laikrodį – be penkiolikos devynios, kavinė tuoj bus uždaryta, o taikinio – nė kvapo. Tai pradėjo kelti nerimą. Ginklą įkišau atgal į krepšį, bet šį palikau neužsegtą, kad prireikus galėčiau akimirksniu ištraukti ir nusitaikyti. Galvoje bruzdėjo neramios mintys. Gal jį kas nors perspėjo? Tačiau tik aš vienas žinojau apie šią užduotį – būtent tai užtikrina gerai atliktą darbą. Vaikinas pastebėjo aplinkos pasikeitimą? Neįmanoma, aš elgiausi atsargiai, netgi pasistengiau tapti nuolatiniu šios kavinės lankytoju. Kažkas tikrai negerai...

Išgirdau girgždant medinius laiptus ir instinktyviai ištiesiau ranką krepšio link, tačiau laiku susigriebiau. Grįžtelėjęs pamačiau ateinančią padavėją.

– Taip ir maniau, jūs vis dar čia... Mes jau uždarome kavinę, – nedrąsiai pradėjo mergina.

– Viskas gerai, aš paprasčiausiai praradau laiko nuovoką. Žinote, darbas... – atsakiau, mostelėdamas ranka į paskleistus ant stalo popierius. Iš tokio atstumo ji neturėtų nieko įskaityti, o net jei ir pavyktų, nemanau, kad supras mano darbo esmę. – Tuojau pat susirinksiu daiktus ir išeisiu, ačiū.

– Neskubėkite, – nusišypsojo padavėja. – Jums niekur nereikia eiti.

Jau pradėjęs grūsti lapus krepšin, akimirką sutrikau. Kaip – nereikia? O išsiaiškinti, kur prašapo taikinys? Gerai, kad savo mintis mėgstu pasilaikyti sau ir kalbu tik tai, ką iš anksto apgalvoju, tačiau garantuoju, kad mano veide turėjo atsirasti sutrikimą atspindinti išraiška. Sunerimęs atsisukau į padavėją.

– Panele, jei jūs... – užsikirtau, pastebėjęs jos rankose lėkštutę su pyragu. Jeigu neklystu, obuolių. Nemėgstu obuolių pyrago.

Mergina pasekė mano žvilgsnį ir nusišypsojo:

– Čia jums. Pastebėjau, kad prasėdėjote vienas visą vakarą, taigi nusprendžiau palaikyti jums kompaniją.

– Vis tiek nesuprantu, ką jūs turėjote omenyje sakydama, kad man nereikia niekur eiti? – pasidomėjau, kai padavėja atsisėdo prie mano staliuko. Spėjau paslėpti visas nuotraukas ir didžiąją dalį lapų. – Nors ir norėčiau, mano dienotvarkė ne taip lengvai keičiama.

– Na, o kodėl? Mes abu – tos pačios profesijos atstovai. Manau, puikiai žinote, kaip viskas vyksta, – mergina šakute atsignybo mažą pyrago kąsnelį ir įsidėjo burnon.

Nuo šios akimirkos viską turėjo lemti reakcijos greitis. Logiškai mąstant, aplinkybės buvo mano naudai: kairėje rankoje ji laikė lėkštutę su pyragu, dešinėje – šakutę, o kol ėjo prie staliuko, nepastebėjau jokių slepiamų ginklų, nebent laikė už nugaros. Kad sugebėtų juos pasiekti, mergina turėtų viską paleisti iš rankų, tuo metu mano ginklas buvo vos už metro, krepšyje. Teoriškai turėčiau būti greitesnis ir sureaguoti pirmas.

Šios mintys žaibiškai praskriejo galvoje, o kūnas jau pradėjo vykdyti nesąmoningai smegenų siunčiamus signalus, tačiau keldamas viršun ginklą pajutau kažką smingantį į gerklę ir traiškantį trachėją. Kad ir koks stambus kalibras, pistoletas man vis tiek buvo kiek per sunkus, kitaip tikriausiai būčiau spėjęs sureaguoti.

Sutelkęs paskutines jėgas dar sugebėjau ištraukti ginklą iš gerklės. Nors koks ten ir ginklas... Šakutė. Paprasčiausia šakutė. O aš dar juokiausi iš Laimos...

Justina KECORIŪTĖ

Rūkas

(pradinė impresija)

Ištiesęs rankas ir kojas, stuburą įrėmęs į žvyrkelio provėžą, susirūpino, kiek sveria rūkas, kuris vakarais paslepia sodybas taip, kad žmogus sugeba pasijausti vienas. Balsai, žingsniai ir žodžiai pranyksta, todėl jis ir guli, priglaudęs ausį prie šiurkštaus žvyro, klausosi juo sklindančio žingsnių dunksėjimo.

Nurimsta. Rūkas leidžiasi vis žemiau, dar stipriau slegia jo krūtinę, užkloja akis neperregimu šydu, o jis vis klauso žingsnių. Tai arčiau, tai toliau, atrodo, savam krašte atskirsi net kuri kaimynė neša pieną iš laukų, išgirsi šalia šaižiau žvyrą užkabinančias arklio kanopas. Kažkas atleido šulinio rankeną, apsisukimai vis dažnėja, o tada garsus kibiro pliūkštelėjimas į vandenį. Jis dar stipriau pajuto vakaro vėsą ir vis labiau drėkstančius marškinius, limpančius prie krūtinės. Susimąstė. Kiek reikėtų spausti vasaros karštį, kad bet kada galėtų taip pasislėpti? Nusišypsojo supratęs, kad jo mintys toli gražu negali subręsti kartu su augančiu kūnu.

Kai pirmąkart nusiskuto ūsus prieš veidrodį, pasijuto galįs pakviesti ją į pasimatymą. Vėlyvą gegužę saulė nedrąsiai glostė dangumi plaukiančius debesis, kliudė kaimyno tvorą remiančio beržo viršūnes; atsišliejęs į medžio kamieną, delnu slėpdamas akis nuo aštrių šviesos strėlių, jis žvelgė į jos laibus pirštus, mikliai skabančius sudžiūvusius pumpurus nuo kriaušės šakų. Protarpiais vėjo šuorai plaikstė merginos sijono kraštus; jo kvėpavimas sukilo, kūnas virpėjo it išgąsdintos boružės sparnai. Juos skyrė išklypusi medinė tvorelė ir keli platūs žingsniai. Ji nuskabė kaimynė neša pieną iš laukų, išgirsi šalia šaižiau žvyrą užkabinančias arklio kanopas. Kažkas atleido šulinio rankeną, apsisukimai vis dažnėja, o tada garsus kibiro pliūkštelėjimas į vandenį. Jis dar stipriau pajuto vakaro vėsą ir vis labiau drėkstančius marškinius, limpančius prie krūtinės. Susimąstė. Kiek jam reikėtų spausti vasaros karštį, kad bet kada galėtų taip pasislėpti? Nusišypsojo supratęs, kad jo mintys toli gražu negali subręsti kartu su augančiu kūnu.

Rūkas pradėjo lietis su horizonte pasislėpusia saulės šviesa, jis keitėsi tarsi brangus sodrus šilkas ant fatališkos moters kūno. Neperregimas, tačiau jauti daugiau, negu pamatytų tuščios akys. Jis nenori apnuoginti tos moters, nenori pamatyti plyno dangaus be jokios paslapties, kuri palieka viltį, kad jis nemirtingas. Geria į save pastelinį rūką, kol apsvaigsta galva, stuburas tampa žemės dalimi, kūnas netenka svorio, ausys nebegirdi žingsnių, akys paklysta aplink sklindančiuose atspalviuose. Tuomet jis nemirtingas ir laisvas. Dalis žemės, kuri nepriklauso niekam.

(išplėtota impresija)

Ištiesęs rankas ir kojas, stuburą įrėmęs į žvyrkelio provėžą, susirūpino, kiek sveria rūkas, kuris vakarais paslepia sodybas taip, kad žmogus sugeba pasijausti vienas. Balsai, žingsniai ir žodžiai pranyksta, todėl jis ir guli, priglaudęs ausį prie grubaus žvyro, klausosi juo sklindančio žingsnių dunksėjimo.

Nurimsta. Rūkas leidžiasi vis žemiau, dar stipriau slegia krūtinę, užkloja akis neperregimu šydu, o jis vis klauso žingsnių. Tai arčiau, tai toliau, atrodo, savam krašte atskirsi net kuri kaimynė neša pieną iš laukų, išgirsi šalia šaižiau žvyrą užkabinančias arklio kanopas. Kažkas atleido šulinio rankeną, apsisukimai vis dažnėja, o tada garsus kibiro pliūkštelėjimas į vandenį. Jis dar stipriau pajuto vakaro vėsą ir vis labiau drėkstančius marškinius, limpančius prie krūtinės. Susimąstė. Kiek reikėtų spausti vasaros karštį, kad bet kada galėtų taip pasislėpti? Nusišypsojo, supratęs, kad jo mintys toli gražu negali subręsti kartu su augančiu kūnu.

Kai pirmąkart nusiskuto ūsus prieš veidrodį, pasijuto galįs pakviesti ją į pasimatymą. Vėlyvą gegužę saulė nedrąsiai glostė dangumi plaukiančius debesis, kliudė kaimyno tvorą remiančio beržo viršūnes; atsišliejęs į medžio kamieną, delnu slėpdamas akis nuo aštrių šviesos strėlių, jis žvelgė į jos laibus pirštus, mikliai skabančius sudžiūvusius pumpurus nuo kriaušės šakų. Protarpiais vėjo šuorai plaikstė merginos sijono kraštus; jo kvėpavimas sukilo, kūnas virpėjo it išgąsdintos boružės sparnai. Juos skyrė išklypusi medinė tvorelė ir keli platūs žingsniai. Ji nuskabė visus suvytusius lapus, nušlavė taką, pasėmė du kibirus vandens, išsipynė plaukus ir sukišo juos po marškinių apykakle, įpylė pieno sau ir katinui, kelissyk dirstelėjo į beržą ir saulės piešiamus šešėlių siluetus ant grubaus žvyrkelio; jis tyliai pritūpė ir valandėlei sulaikė alsavimą.

Atėjus liepai, jis spėjo atsiauginti padorią barzdą. Vasaros kaitra tuomet maloniai šildė upių vandenis. Kelios merginos, pasišokinėdamos, rankšluosčiais apsigaubusios pečius, leidosi upės link. Ir šįkart jis atpažino jos laibus pirštus, skabančius pakelėje nuskintos gėlės žiedus. Jų kvapas viliojo; kiek nutolęs sekė įkandin. Pasiekusios paupį dvi jų nusirengė ir brido į vandenį; trečioji delnuose gniaužė gėlės kotą, keletą kartų apsidairiusi nusimetė suknią. Kai jis palypėjo tiek, kad galėtų matyti upės vingį, merginos jau plaukiojo upės seklumoje. Girdėjo tyškančius vandens purslus, netylantį juoką, jos šūksnius. Drėgni plaukai prigludo prie jos kaklo; akimirką ji atsisuko ir pažvelgė tiesiai į jį, delnu slėpė akis nuo ryškių saulės blyksnių. Jos draugės išbėgo į krantą; jie vis dar stebėjo vienas kitą; ji – vandenyje, jis – ant žemės, basomis kojomis mindamas žvyrą. Sulaikęs kvėpavimą jis apsigręžė namų link.

Dienos karštis vijo žmones į vėsias trobas. Prisėdęs verandoje įsitempęs klausė tolumoje aidinčių merginų balsų. Vis garsyn ir garsyn; nustebo; dvi draugės pasirodė jo kiemo tarpuvarty, metė šmaikščius žvilgsnius jo link; santūriai šyptelėjęs sutriko nepamatęs trečiosios. Valandėlę luktelėjęs pašoko nuo suolo ir išbėgo ant kelio apsidairyti. Tolumoje raibuliavo karščio slegiami medžiai, lojo tvankumos netveriantys šunys; horizonte sušmėžavo jos siluetas. Ėjo palenkusi galvą, gręždama vandenį sugėrusius plaukus, vis stabtelėdama nusivalyti saulės iškaitintu žvyru aplipusias kojas. Jo nugara, išpilta prakaito, lipo prie plonų marškinėlių; ranka perbraukė barzdą ir sparčiu žingsniu puolė jos pasitikti. Išvydusi artėjantį vaikiną neturėjo kur slėpti akių, bergždžiai stengėsi prisišaukti pakelėje besišlaistantį katiną.

Stovėjo vienas prieš kitą; delsė tarti žodžius. Tyloje barstydami jaudulį laukė garso ar judesio, kurio galėtų drąsiau įsikibti. Keista; jam ne kartą teko kalbėtis su moterimi. Mylėtis. Užsiauginęs barzdą jis joms patiko. Dabar jautėsi kaip beūsis vaikėzas, pasislėpęs už beržo. Jos rankos tokios pat grakščios kaip ir tądien. Jis pasviro į priekį ir švelniai palietė jos riešą; ji krūptelėjo. Akimirką stovėjo gerdamas jos rankų vėsumą; atiduodamas slogų vasaros karštį. Atslūgusi kaitra palengva spraudėsi į vakaro audžiamus marškinius...

Rūkas pradėjo lietis su horizonte pasislėpusia saulės šviesa, jis keitėsi tarsi brangus sodrus šilkas ant fatališkos moters kūno. Neperregimas, tačiau jauti daugiau, negu pamatytų tuščios akys. Jis nenori apnuoginti tos moters, nenori pamatyti plyno dangaus be jokios paslapties, kuri palieka viltį, kad jis nemirtingas. Geria į save pastelinį rūką, kol apsvaigsta galva, stuburas tampa žemės dalimi, kūnas netenka svorio, ausys nebegirdi žingsnių, akys paklysta aplink sklindančiuose atspalviuose. Tuomet jis nemirtingas ir laisvas. Dalis žemės, kuri nepriklauso niekam.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Miglė VINGIREVIČIŪTĖ

Paslaptingo tikrumo beieškant

ak, mano likime,
žmogaus...[1]

Tuo metu, kai jis dar gyveno, aš lakstydavau po kiemus ir kur nors po medžiu užkasinėdavau vadinamąsias „paslaptis“. 1998-aisiais man tebuvo septyneri – tais metais, kai jis žuvo, pradėjau eiti į mokyklą. Savaime suprantama, beveik nieko apie jį nežinojau, – galbūt jo pavardė ir sušmėžavo televizoriaus ekrane, bet jame tuo metu mane domino tik nupaišyti judantys paveiksliukai, – tad jei ir buvau nugirdusi jo pavardę, neįsiminiau. Galų gale juk anuomet man terūpėjo paslėpti savo paslaptis – kiek daug jų būdavo! – tačiau svetimos paslaptys, kažkokio dėdės iš televizoriaus ekrano – ne, ačiū, neįdomu.

Tad apie žmogų, apie kurį Lietuvoje dauguma bent jau buvo girdėję, žinojau labai nedaug. Iš esmės – nieko. Dabar manau, jog tai gana keista. Tačiau aš priklausau kitai kartai, kuriai rūpi *feisbukas*, Končita, 50 pilkų atspalvių, Mantvydas Leknickas ir dar daugybė dalykų, kurie, nori to ar ne, šiandien įkyriai primena apie savo egzistavimą. Paviršutiniškumo ir apsimetinėjimo kultūra, kurioje nūnai esam užstrigę, pykina, todėl net nesąmoningai ieškai ko nors tikro ir vertingo. Ir visai atsitiktinai aš, panašu, atradau tai; supratau, kad tikrumas apraizgytas paslapčių, – kas žino, gal tokia jo prigimtis – būti paslaptingam? Juk niekas taip netrikdo ir nebaugina žmogaus kaip tiesa ir tikrumas. Prieš šiuos du fenomenus pasijuntame kažkokie... neužbaigti. Lyg patys būtume netikri. Panašiai jaučiausi skaitydama jo eiles – ne visai tikra, ne visai užbaigta, ne visai *visa*. Bet laikiausi jo ir jo eilių slėpiningumo it kelrodės žvaigždės, nes jaučiau – tai yra vienintelis tikriausias dalykas pasaulyje. Vienintelis, galintis padėti suprasti: tikrumas visuomet mums prieš akis, bet jis paslaptingas, todėl retai tenka laimė jį paliesti. Bet aš mėginau. Mėginau ir žinau – nors pirštų galiukais, bet prisiliečiau.

Pažinti kunigą, poetą Ričardą Mikutavičių galėjau tik dėliodama atskiras detales, tad ir ėmiau apgraibomis jas rankioti. Gerokai nustebau, jog tai darau su tokiu malonumu. Be abejonės, dėlionių dar rasis daugybė, o šiuo metu išryškėjęs portretas nėra užbaigtas, veikiau tai tikrojo paveikslo eskizas. Tik ar gali kada nors galutinai sudėlioti kito žmogaus portretą, net jei savojo nepajėgi išgryninti? Vis dėlto pasiryžau. Spalvos radosi iš lėto, o aš vis žvelgiau į dar blankų atvaizdą, bandydama jį prakalbinti, kad pasakytų, ką pražiopsojau, ko dar trūksta. Susitelkusi į tai, nė nepastebėjau, kad jis pats jau buvo mane prakalbinęs.

Kunigų bijodavau, – pasitelkiant tą bažnyčia dvelkiantį palyginimą, – kaip velnias kryžiaus. Gal kad jie visi tokie juodi? Juk Dievo tarnai turėtų būti šviesūs, ar ne? Štai ko, toptelėjo man, iš tiesų bijojau – šito nesuderinamumo. Bet, turėjau pripažinti, tai žadino smalsumą. Ir rankiodama dėliones kun. R. Mikutavičiaus portretui supratau, kad kunigai gali būti šis tas daugiau, nei iki tolei maniau. Jie netgi gali ne pamokslauti, bet kalbėti žmonių širdims. Pamenu, pajutau kažką panašaus į kartėlį ir apgailestavimą, kad neteko ir man nors kartą pabūti toje minioje, bent iš tolo pasiklausyti įkvėptų jo žodžių. Žodžių, iš kurių supinti pamokslai būdavo poetiški. Bet pamokslai lieka pamokslais, o ką daryti su ta sielos dalimi, kurios jie negali perteikti? Tiesa – išlieti ją popieriuje. Turbūt man tai priminė Liudą Vasarį. Nors nuolat sau primindavau, kad ne tik negaliu, bet neturiu net menkiausios priežasties lyginti šių dviejų asmenybių, – realios ir išgalvotos, kurias sieja tik sutanos klostės ir poezija, – tačiau nejučia imdavau kun. R. Mikutavičiui priskirti Vasario savybes. Turbūt tai vis dėlto prisidėjo prie to, jog nesipriešinau smalsumui susipažinti su realiu kunigu poetu. Žinau, poeziją rašančių dvasininkų Lietuva turėjo ne vieną, tačiau nuo kitų kažkas sulaiko. Kodėl taip sudomino kun. R. Mikutavičiaus eilės? Nežinau. Tiesiog jose yra kažkas, kas šiek tiek man paaiškino mane pačią. Tad, nors ir keista, – šiaip jau nemėgstu kunigų, nemėgstu skaityti poezijos, nesu uoli krikščionė (netgi uoli nesu), o čia – ir kunigas, ir poetas, ir krikščionybės atstovas, o aš štai sėdžiu ir skaitau jo eiles:

Viešpatie,
negi Tau
tas pasaulis –
išsipildymo himnas?
man jis
su beprasmiais ženklais vanduo,
kurio neatsigeri.[2]

Ne tik skaitau, bet ir mėgaujuosi. Dievaži, negi senstu? Galbūt, tebūnie. Juk svarbu tik tai, kad skaityti šią poeziją buvo gera, kad ji mane kažkokiu būdu nuramino, ar ne taip? Nuramino lyg šilto delno ant peties prisilietimas ir žodžiai, kad ne aš viena nepajėgiu įminti paslapčių, kad kai kurios jų ir turi likti neįmintos, nes juk tik neatskleista paslaptis gali priversti tave ieškoti atsakymo. Nesvarbu, kad galbūt greitai, o gal ir niekada jo nerasi, svarbu, kad ieškosi, nes ieškojimai tave ugdo. Kas žino, galbūt vieną labai tolimą dieną, kuri atrodys tarsi ne šio pasaulio diena, tie atsakymai tam tikru būdu patys tave ras.

Įdomi pasirodė kunigo bendrystės su poezija pradžia – ogi iš reikalo. Suraukiau nosį – visai ne *Vasariška*. Tai kiek nuvylė, bet sužinojusi to „reikalo“ priežastį likau gana maloniai nustebinta: pasirodo, R. Mikutavičiaus poezija tapo būdu prabilti parapijiečiams; pačioje pradžioje ji buvo publikuojama sienlaikraštyje. Argi tai ne žavu? Kad nuoširdžiai, tiesiai iš savęs prabiltų žmonėms, kunigas ėmė rašyti eiles. Kita vertus, kaip kitaip užmegsi su žmogumi artimą ryšį, jei ne atskleisdamas savo sielos išgyvenimus? Ką gi ten sujudinsi kito viduje nusistovėjusiomis ir sustabarėjusiomis frazėmis-formulėmis, kurios, jei ir ne pykdo, tai bent jau nesukelia jokių emocijų? Ėmiau suprasti, kad kun. R. Mikutavičius buvo išradinga ir dvasinga asmenybė, pasmerkta nuolatiniam ieškojimui. Ieškojimui, kuris atsiveria per žmogaus ir jo būties santykį – dažnai nesuprantamą, dramatišką ar net sukeliantį neužtikrintumą. Toks ieškojimas atsispindi ir kunigo eilėse: dažnai jis išreiškiamas subtilia apmąstyta mintimi, kuri vėliau išgyvenama širdimi. Net kai kuriuose eilėraščiuose juntamas žmogaus bejėgiškumas ar skausmas atsiskleidžia kaip tam tikras suraminimas: skaitai ir tau skauda, bet kartu junti tarytum palengvėjimą, nes žinai, kad už viso to slypi kažkas daugiau – Dievas, giliaprasmis tikėjimas, vienovė su visa būtimi – tas kažkas neabejotinai *slypi*. Štai kodėl kun. R. Mikutavičiaus poezija man skleidėsi kaip žmogiškosios egzistencijos paguoda.

Viešpatie!
kodėl ir tavo kojos
tokios didelės ir suskirdusios?
ar tau
kaip ir man
žmogaus likimas?[3]

Perskaitęs šias eilutes neišvengiamai pajunti savo menkumą ir, tenka pripažinti, nereikšmingumą: kas tu esi prieš būtį, kuri tokia didinga, bet tokia vieniša, nes nėra pažini žmogaus protui? Kas šioje būtyje yra žmogus, taip beviltiškai susireikšminęs ir pamiršęs, kad už jo menkos egzistencijos glūdi paslaptis, laukianti, kada jis mėgins ją išsiaiškinti? Juk Dievas ir yra ta būtis, bet žmogus ėmė ir savo protu nubrėžė storą brūkšnį tarp šių dviejų šiaip jau neatskiriamų dalykų. Ar taip Dievas nebuvo įstumtas į žmogaus likimą, kuriame Jis pasmerktas likti nesuprastas?

Kadangi jau buvau šiek tiek paspalvinusi kunigo portretą – jis išėjo šiltų spalvų – žinojau, kad R. Mikutavičius prisimenamas kaip energingas, entuziastingas, malonus ir rūpestingas žmogus. Tad varčiau tas poezijos knygas ir svarsčiau, kaip būtų galima susieti kunigo kūrybą su jo gyvenimu: atrodo, jis visuomet buvo besišypsantis, šiltų ir blizgančių akių, bet kurią akimirką pasirengęs padėti į jį besikreipiantiems. Kilo klausimas: kodėl tada kunigo poezijoje tiek daug trapumo ir žmogiško likimo dramatiškumo, kai jo asmenybė bylojo apie nuolatinę stiprybę? Galiausiai supratau: poezija – tai jo malda, žmogiškajai kančiai teikianti taurumo ir pripildanti gyvenimą tikėjimo. Iš poezijos jis semdavosi vidinės stiprybės, kuria paskui apdovanodavo kitus. Šitaip jis kalbėdavo žmonėms. Prireikė laiko, kol pastebėjau, kad kunigas jau senokai kalbėjo ir man. Kaip kitaip galėčiau paaiškinti faktą, jog, didelei savo pačios nuostabai, atsidūriau priešais bažnyčios duris? Lyg sąmonė būtų aptemusi – nesureagavau, kur link neša kojos. Ir štai, maždaug po trylikos metų nuo tos dienos, kai buvau už rankos nutempta priimti Pirmąją Komuniją, įžengiau į bažnyčią. Argi galėčiau ginčytis, jog ne be jo įsikišimo įsibedžiau nosimi į jos duris? Turbūt norėjo, kad pamatyčiau, jog čia ne viskas taip blogai, kaip vaizdavausi, kad joje galima rasti tikro jausmo, ne vien pompastišką iliuziją ir kad kunigai – ne tokie jau juodi.

Gana keista įsivaizduoti, kad jis vaikščiojo tomis pačiomis gatvėmis, kuriomis žingsniuoju ir aš. Einu ir nepastebiu daugybės detalių, – tai, žinia, nutinka kiekvienam skubančiam ir į savus rūpesčius panirusiam žmogui. O Laisvės alėjoje stūksantis soboras – ar kada atkreipiau į jį dėmesį? Ne. Pastatas, ir tiek, dargi aptrupėjęs, lyg nėra nieko įdomesnio, kur galėčiau paganyti akis. Soboras tebūdavo patogus susitikimo taškas. Tačiau dabar suspaudžia širdį, kai jau žinau apie kun. R. Mikutavičiaus tarnystę šioje bažnyčioje ir apie tai, kaip uoliai jis rūpinosi jos restauracija ir savo rankomis prisidėjo prie jos atgaivinimo. Supratau, jog per savo gyvenimą jis ne tik atstatė ne vieną bažnyčią, bet ir atgaivino ne vieno žmogaus dvasią. Tegu tai ir banaliai skamba, tačiau dabar nepraeinu pro soborą ar pro *Vytautinę* kaip pro eilinius pastatus. Žingsniuoju tais pačiais šaligatviais kaip ir jis ir mąstau, jog kunigui tai buvo svarbu, tad noriu pagerbti jo rūpestį bent šitaip – savo dėmesiu jo atliktiems darbams. Mąstau, koks jis buvo nežemiškas, bet kartu labai artimas pasauliečiams. Veikiausiai ir R. Mikutavičiaus eisena buvo kitokia nei mūsų – neabejoju, kad jis eidavo lėtai ir oriai, bet kartu paprastai, stebėdamas ir stebėdamasis, nuolatos su šypsena ir džiaugsmu širdyje, – įprasmindamas savo asmenyje abu pasaulius: žemiškąjį ir dvasiškąjį. Todėl ir save subaru – neskubėk, apsidairyk, pajausk viską, kas tave supa. Argi tai nėra tikrasis žmogiškumas – būti tokiu žmogumi, kurio asmenybė gali prabilti kitiems net ir po mirties? Todėl ir kunigo nuogąstavimas, kad

nieks mano žodžiais nekalbės, minties net
tos nekels,
kur kelias
pranašystės neatmins...[4]

dabar atrodo esąs nepagrįstas. Mielas kunige, ir kalbės, ir kels, ir atmins. Žinau, kad žinojai tai ir jautei, bet tavo mintyse rangėsi žmogiškojo pažinimo žaltys – kaip ir mūsų visų, kartkartėm priverčiantis suabejoti. Bet, būna, žaltį pabaidom ir atsigręžiam į būties slėpinius, kuriuos tu taip gerai jautei ir stengeisi parodyti kitiems. Parodei ir privertei mus patirti nelyginant kokį metafizinį ilgesį kažko tolimo, nepažinto ir galbūt visiškai mums nepažinaus, bet kur kas tikresnio ir svarbesnio už visus kasdienius dalykus – tai, ko ieškoti verta, net jei nesi tikras, ar rasi.

[1] Mikutavičius R. *Šviesos spalvos*. Vilnius: Vaga. 1992. P. 56.
[2] Mikutavičius R. *Žaizdos metafizika*. Vilnius: Vaga. 1995. P. 24.
[3] Mikutavičius R. *Šviesos spalvos*. P. 107.
[4] Mikutavičius R. *Kad Lietuva neišsivaikščiotų*. I tomas. Kaunas: Consilia academica. 2008. P. 92.

Rūta MURINAITĖ

Sakančiajam „man nereikia“ reikia labiausiai

Romanas, pelnęs 2014 metų knygos titulą, dėl tokio apdovanojimo intriguoja ir masina būti perskaitytas. Pirmą susidomėjimo impulsą ir duoda šis aukšto kalibro prizas, ypač jei neteko skaityti anksčiau parašytų Rasos Aškinytės romanų („Rūko nesugadinti“, 2009; „Lengviausias“, 2011). Šis, trečiasis, plačiai nuskambėjęs dėl savo neįprasto braižo: „Žmogus, kuriam nieko nereikėjo“* turi platų itin aktualių šiandieninei visuomenei temų spektrą.

Pagrindinis veikėjas – žmogus, kurį kasdien galime sutikti gatvėje, o gal net ir pažiūrėję į veidrodį, – realistiškai piešiamas įprastoje šiandienos aplinkoje. Kai skaitant romaną vieno individo paveiksle atsiveria spalvinės gamos daugialypiškumas, kategorizuoti žmones į tipus atrodo nebebūtina. Nuo žydėjimo iki dvasios puvėsių, nuo mažos savivertės, beprasmybės, atsiribojimo iki savisaugos problematikos, slepiamos po cinizmo šydu, – pagrindinio veikėjo pasaulyje R. Aškinytė sutalpino graudų ir patetišką požiūrį į gyvenimo absurdą.

Romane atsiveria gili sociumo žaizda, apvyniota kandumo ir cinizmo tvarsčiu. Kraujuojanti, maudžianti, bet visgi kruopščiai slepiama nuo savęs ir kito. Kiekvienas tokią turime. Prieš miegą pasižiūrime, ryte vėl gražiai aptvarstome ir pasitelkiame gynybinę amuniciją – įprastai tai būna šypsena, kitu atveju – susiraukęs veidas, sudarantis svarbaus ir mąslaus žmogaus įvaizdį, dar – susireikšminimas, įmantri vaidyba, žodžiu, viskas, kas nukreiptų dėmesį nuo gangrenuojančio skaudulio. Slėpynės, kurias žaidžiame vienas su kitu, atima gebėjimą matyti pasaulio stebuklingumą, tyrumą, patirti atradimo džiaugsmą.

„Žmogus, kuriam nieko nereikėjo“ vertas išsamios sociologinės studijos. Romane atspindėta ryški socialinė tendencija – vis didėjantis vidinės komunikacijos atstumas. Vaizduojamas jautrios prigimties jaunuolis, susitelkęs tik į save, ignoruojantis aplinkinio pasaulio faktorius. Tai, mano nuomone, gan dažnas reiškinys ne tik Lietuvoje, bet ir globaliame kontekste. Pasaulis tarsi skyla į mažas daleles – tik į save susikoncentravusio žmogaus egzistenciją. Apnuoginama tai, kas šiandien pamažu tampa bendruomeniškumo, visuomeniškumo opa. Mes draugiški, bendraujantys, globalūs ir aktyviai *besisocializuojantys* individai, kurių bendravimas baigiasi ten, kur baigiasi asmeninė nauda. Romanas sukelia daug minčių, tad jo esmė, ko gero, vykusiai, įtaigiai atskleista.

R. Aškinytės romane pirmuoju asmeniu kalba vyriškosios lyties atstovas. Autorei puikiai sekasi perteikti vyrišką kalbėseną, įprastai prigimtiniu laikomą jos bruožą nedaugžodžiauti: „Įėjome gatve, pamiršę ir pardavėją, ir persirengimo kabiną. Įėjome susikibę už rankų. Kažkoks dieglys įsimetė į kaklą, todėl ėjau šiek tiek palenkęs galvą į priešingą pusę nuo Silvijos. Nedaug, gal penkiolika laipsnių. Silvija dėl to tikrai nekalta.“ Ironizuodama šį stereotipinį teiginį apie vyrus, pamažu artėju prie romano teksto, kuris yra trumpų sakinių, padrikų minčių kratinys. Viskas aptariama po truputį, per daug nesigilinant, pateisinant, kad tai vis vien nesvarbu, neįdomu. Pagrindinio veikėjo mąstymas persmelktas sarkazmo, kylančio iš nepasitenkinimo savimi. O šis, matyt, yra priežastis skeptiškos veikėjo reakcijos į, pavyzdžiui, kito žmogaus norus, idėjas, įkvėpimą. Tai beverčiai, jokio dėmesio nenusipelnę aplinkos veiksniai: „Kokio šūdo jūs tikitės iš savo varganų gyvenimų? Nebandykite išspausti daugiau, nei galite. Prisipažinkite, kad nieko negalite, kad nieko iš to nebus, ir gyvenkite sau toliau.“ Kai kurios pasakojimo situacijos prasilenkia su humaniškumu: „Todėl brolį sumindžiau. Tai padaryti nebuvo sunku. Kai jis iš agorafobo virto į klaustrofobą, padariau taip, kad jis užstrigtų lifte. Ir užstrigo.“ Pagrindinio veikėjo atsiminimai skaitytojui leidžia geriau pažinti jo psichologiją, iš buitinio pasakojimo ar jo komentarų aiškėja, kad personažas kentėjo nuo pat vaikystės iki šios dienos. Šis individualistas, pesimistas yra sužalotos sielos asmuo.

Banguojančiame tekste ryškėja dinamiškas personažo paveikslas. Pradedama pasakoti apie vieną įvykį – susipažinimą su Silvija – ir nuolatos šokama į praeities kontekstą: atrodo, pakanka vos vos pakreipti pašnekesį, kad kalbėtojas prarastų nuovoką ir nuklystų: „– Tavo gražios akys, – pasakė Silvija. Aš ja galutinai nusivyliau. Jaučiausi kaip dalinė iškamša, kai nupjauna stirnos galvą ir pakabina ant sienos. Tada visi sako: „Kokios gražios stirnos akys.“ Negalima kalbėti apie akis. Žmonės po mirties nenori aukoti širdies ir akių. Plaučius ar kepenis – prašom, tik ne akis. Akys – sielos veidrodis. Jei jau taip, tai stirnų sielos yra blizgančios.“ Pasibaigus vidiniam monologui grįžtama į buvusią situaciją, dažniausiai tęsiamas pasakojimas, o jis visas – apie meilę ir nemeilę.

Persmelkęs beprasmybės pojūtis lyg nuodai, sklisdami pagrindinio veikėjo mintimis, aptemdo pasaulį. Šis jausmas destruktyvus, bet greičiausiai visgi dar yra numanomas gyvybę palaikantis vilties trupinėlis. Beprasmiškumą geriausiai iliustruoja veikėjo požiūris į meilę: „Nieko ypatingo, kad įsimylėjau. Ne pirmas kartas. Kai įsimyli ne pirmą kartą, žinai, kas bus, nes meilės viena nuo kitos nesiskiria.“ Nors į viską žvelgia su kreiva šypsena, jis yra nelaimingas, nuskriaustas, tik bijantis tai pripažinti, dėl to vienintelis pasirinkimas – toliau slėpti žaizdas. Gyvenimo nukankintas, skaudžiai pamokytas, užtai besislepiantis po šarvais ir neįsileidžiantis nė tauraus vakaro grožio. Jutimiškai vis dar pajėgus, bet savo noru gesinantis bet kokį išorės dirgiklį, kuris galėtų sukelti kažką tokio „bobiškai švelnaus“. Atsiskyrėlis, paniurėlis, netgi, sakytum, choleriškai melancholiškas. Perpykęs ant viso pasaulio, atrodo, žemina save ir šaiposi iš tų, kurie mano turintys tikslą ar svajonių. Gyvenimas jam tarsi žaidimas, kuriame jis dalyvauja labai vangiai, lyg kirstų gatvę ne per perėją vien tam, kad „netikėtai“ būtų sukrėstas: „– Ar tu nesergi leukemija? – Dar vienas klausimas, ir paprašysiu stiuardesės, kad mane persodintų kitur. Nesupratau, kodėl ji užpyko. Paklausiau tik todėl, kad norėjau žinoti, ar tai nebus eilinis meilės nuotykis kaip filmuose, kai vienas iš veikėjų miršta, o kitas beveik neverkia, verkia tik žiūrovai.“ Šis personažas į viską numoja ranka, bet mazochistinis azartas gyventi vis dar yra.

Skaitant kūrinį kirba smalsumas: kiek gi dar galima pakelti nepakeliamo, smukdančio ir nuobodaus gyvenimo? Pasakojimui įsibėgėjus apninka slogus jausmas, knyga pamažu ima varginti, piktinti: nesuprantama, kaip galima būti tokiam nejautriam? Žinoma, nenustebčiau, jei pagrindinis veikėjas mane sukritikuotų dėl idealistinio požiūrio į žmogaus ir pasaulio būtį. Visgi tikiu, kad jutimas ir gebėjimas suvokti mums duotas ne tam, kad būtų nukreiptas savidestrukcijos link. Anaiptol – jautrumas aplinkai yra būdas nuodugniau pažinti pasaulį, o kokį jį pasirenkame matyti, priklauso nuo kiekvieno asmeniškai. Šį personažą, akivaizdu, ištikusi jausminė amnezija, kai ignoruojama viskas, kas galėjo būti gražu, tariamai yra gražu, ir nuneigiamas bet koks ateities prašviesėjimas. Iš pradžių veikėjas intriguoja, bet jo asmenybės problematika tampa monotoniška. Kas iš pradžių buvo juokinga, dabar jau kelia šleikštulį, gal net neapykantą. Iš kitos pusės – gal, šiuolaikiniam žmogui pateikus tokį artimą charakterio modelį, priartinus jį prie skaitytojo, ir siekiama priversti atsikvošėti. Kitaip tariant – pažiūrėti į save iš šalies. Tokiu atveju tekstas įgautų didaktinės reikšmės.

Pasakojimas kupinas ironijos ir juodojo humoro, švelninančio situacijos rimtumą, bet ir paskutinis pozityvaus mąstymo likutis pamažu, regis, išsiurbiamas. „Žmogus, kuriam nieko nereikėjo“ stoja prieš skaitytoją klausdamas: tai ar man iš tiesų ko nors reikia? Pertekliaus laikais, kai galima pasiimti visko, ko tariamai reikia, galiausiai atsiduriama aklavietėje, emocinėje skylėje, apninka apatija. Ties šiuo sakiniu iš tiesų gali susidaryti įspūdis, kad tekstas yra ne tik sunkus, gilus, bet ir depresyvus. Greitai nuo pramogavimo pereinama prie rimto susimąstymo, o galiausiai nuliūsti suvokęs, kad tai išties yra realybės dalis. Kūrinys, nors ir lengvai skaitomas, išsunkia, įpainioja į tokią klampynę, iš kurios sunku išsikapanoti. Todėl nerekomenduočiau romano išgyvenantiesiems vidinį nuosmukį, nes jį perskaičius gali pasirodyti, kad pačiam išties nieko nebereikia.

Vienoje recenzijoje teko skaityti, kad šis romanas tarsi neužbaigtas – norėjosi kažko didingesnio. Mano manymu, kūrinio pabaiga puikiai dera su visu teksto tempu. Padėjus daugtaškį paliekama dar daugiau erdvės apmąstymams. Bus akimirkų, kai skaitytoją su pagrindiniu veikėju galbūt susies bendri išgyvenimai, mintys. Bus ir tokių, kai šis artumas taps nesmagus vien dėl to, kad dažniausiai priskiriame sau tokias savybes, kokias regime kaip mums „tinkančias“. Tokiu atveju kils pavojus knygą padėti į šalį. Sąmoningas žvilgsnis ir objektyvi laikysena skaitant šį kūrinį tikrai pravers.

„Žmogus, kuriam nieko nereikėjo“, manau, vertas Metų knygos titulo. Romanui būdinga ironija pamažu įsivyrauja ir publicistikoje, ir grožinės literatūros žanruose – tai, atrodo, greitai įgaus kanono statusą. Kūrinio kalbai įtaigumo teikia atviras, kandus tiesmukumas. Prabylama be skrupulų, romantiškų svaičiojimų ir nuogąstavimo. Akistata su savimi, kuri patiriama skaitant tiesiogiai išsakytą nepasitenkinimą, nevengiant keiksmažodžių ar šiurkštesnio posakio, kaipmat išstumia iš komforto zonos ir daro skaitytojui stiprų poveikį. Toks tekstas įtraukia labiau, nei ištęsti atpasakojimai, kitaip tariant, paviršutiniu lygmeniu šis romanas labai palankus vartotojiškos visuomenės rinkai. Jei kalbėtume apie kūrinio potekstę, jis ypač rekomenduotinas tiems, kuriems stinga konkrečios, bet spalvingos kalbos. Taigi kaip pažiūrėsi – viena vertus, lengvas ir įdomus skaitinys, netradicinis siužetas, kita vertus, – ašarų pakalnė, neviltis, kurią sukelia storžievis ir uždaras pagrindinio veikėjo pasaulis.

*Rasa Aškinytė, *Žmogus, kuriam nieko nereikėjo*. – Vilnius: „Vaga“, 2014.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Jūratė SPRINDYTĖ

Kūrinių kinetinė energija: Ramūnas Klimas (1945-2002)

Gyvendami trumpalaikio visa ko galiojimo dienomis esame užmaršūs, daugelis datų, vardų ir kūrinių išsitrina lyg niekad neegzistavę. „Prisimenu ir primenu“ – toks impulsas, gal net imperatyvas, tampa vis svarbesnis rimtų kūrėjų, pasitraukusių į laiko užribius, atvejais. Rašytojas Ramūnas Klimas šių metų liepos 22 d. būtų šventęs 70-metį. Priklausęs „tyliojo modernizmo“ rašytojų kartai (intelektualiųjų kūrėjų mažumos flangui) savo nestandartiniu pasakojimu lietuvių prozai suteikė nemenką postūmį atsinaujinti.

Ant pirmos knygos atvartėlio pažymėta, kad ją leidžiant 1971 m. tarnavo sovietinėje armijoje, o prieš tai buvo baigęs Kauno politechnikos institutą (1968), tad pagal specialybę – ne filologas, ne kaip dauguma to meto raštininkų. Iš pradžių balansavęs tarp technikos ir literatūros, vėliau visiškai atsidavė pastarajai. Trumpai dirbo radijo ir autokompresorių gamyklose, vėliau – Rašytojų sąjungos prozos konsultantu ir valdybos sekretoriumi (1978-1986), o nuo 1986 iki mirties – mėnraščio „Metai“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. Parašė nedaug, bet svariai – tris mažosios prozos knygas (apsakymai ir apysakos) ir du romanus. Netikėta staigi mirtis ištiko prie rašomo romano „Maskvos laikas“ rankraščių.

Dokumentuose užfiksuota, kad R. Klimas gimė Panevėžyje, nors iš tikrųjų – Pasvalyje, bet karo pabaigos suirutė dar ne tiek visko pripainiojo. Kad ir kaip ten būtų, autobiografijoje pažymi, kad tas pojūtis *kitur* ėmė plėtotis į *visur* ir vertė griebtis rašymo, noro „bent ką nuo savęs pridurti prie protėvių išgremžtų“ rašmenų. Neatsitiktinai istorinio romano „Tiktai ugnis išgydys“ epigrafu pasirinko filosofo Michelio de Montaigne’o sentenciją: „Mes niekuomet nebūname savo namuose, mes visad esame kažkur šalia jų.“ Tai atitiko egzistencialistinę kūrėjų, nepritapusių prie oficialiosios ideologijos, jauseną, dinamiško mūsų laiko tranzitines būsenas.

R. Klimo prozos veikėjų gyvenama dabartis sumaištinga, savotiškai netvari – juos gena nerimas ir maksimalistinės svajonės, jie alkani pažinimo ir apsėsti neįgyvendinamų troškimų. Jie įklimpę savo minčių ir jausmų pasaulyje, nesvarbu kokia profesija: ar dailininkas, ar sargas, ar vienuolis. XX a. aštunto dešimtmečio pradžioje iš esmės buvo perspektyvus toks pasakojimo subjektyvinimas, rakurso interiorizacija, t. y. gilesnis žvilgsnis į žmogaus vidų. Jau nuo debiutinės apsakymų knygos išoriniai veiksmai verčiami vidinėmis psichikos reakcijomis. Senelio laidotuvėse dvidešimtmetis ne tik prisimena, ko jį senolis išmokė, bet mirties akistatoje pajunta gaivališką jaunatviškos gyvybės plūsmą. Apsakymo antraštė, sutampanti su visos knygos pavadinimu, yra ženkliška ir optimistiška – „Paukščių lesinimo šventė“. Tai svarbus akcentas, kad visa, kas svarbiausia, vyksta žmogaus sąmonėje: mirdamas senelis tariamai lesino paukščius iš tuščių delnų, bet jam atrodė, kad lesina iš tikrųjų.

Asociatyvus, metaforizuotas, mąslus pasakojimas R. Klimą artina su Juozo Apučio proza, o polinkis į struktūros konstruktyvumą – su Icchoko Mero, Vytauto Martinkaus, Sauliaus Tomo Kondroto, Leonido Jacinevičiaus pasakojimo maniera. Antros knygos „Atostogos po Aukštaitijos pilnatimi“ (1976) to paties pavadinimo apsakymas dedikuotas V. Martinkui, su kuriuo kartu mokėsi Kauno politechnikos institute, dalyvavo KPI literatų sambūrio veikloje, o vėliau artimai bičiuliavosi, kol sustojo vieno širdis. Apsakyme du jaunuoliai (Mėlynasis ir Rudasis pagal marškinėlių spalvą) vasaros metą leidžia prie ežero, apsilanko knygnešio sodyboje, dalijasi kūrybos planais. Vienas jų žada rašyti knygą apie „revoliuciją, kaip apie žmogaus gyvenimo būdą“. Anuomet tai galėjo būti traktuojama ir kaip ideologinė širma, ir kaip ezopinė užuomina, nes revoliucingas gyvenimo būdas yra tiesiog maištingas, nenormatyvus, nekonformistinis. Toks santykis su pasauliu ypač būdingas romano „Tiktai ugnis išgydys“ (1989) protagonistui, XVI a. vienuoliui Tautgirdui, kurio dievoieškos kelias skausmingai laviruoja tarp pareigos jėzuitų ordinui ir skaidrėjančio suvokimo, kas optimaliausia Lietuvai. Sovietmečiu buvo rizikinga kibti į istorinę religinę tematiką, rašyti apie Stepono Batoro laikų politines batalijas ir žygius, gilintis į vienuolio savijautą, nors šio finalinė mirtis inkvizicijos lauže ir buvo šioks toks žaibolaidis.

Mažosios prozos meistru R. Klimas tapo rašydamas trečiąją knygą „Gintė ir jos žmogus“ (1981). To paties pavadinimo apysaka yra vienas pačių įspūdingiausių ezopinės kalbos kūrinių, gimusių sovietmečiu. Pasakotojas rašo net penkis to paties siužeto variantus, vis svarstydamas, kuris būtų pats įtikimiausias: ką rašyti – „realistinę istoriją ar legendą“? Jaunas istorijos mokytojas 1939-aisiais, nujausdamas artėjančių perversmų grėsmę, užsidaro savo namo rūsyje ir tūno ten vienuolika metų, laukdamas, kol Lietuva „grįš į savo širdį“. Lemtingas pasakojimo lūžis įvyksta 1950 m., kai mokytojui išėjus iš rūsio hipotetiškai modeliuojami keli jo likimo variantai tarp laisvės (pasakojimo momentu švenčia sidabrines vestuves) ir pražūties (nužudomas). Pasakotojas dar būdamas vaikas svečiavosi pas Gintę 1949 m. žiemą ir kaip artimas giminaitis (Gintė – motinos sesuo) žino tiesą, bet suaugęs rašo ne vieną, o penkis variantus, taip pabrėždamas, kad istorija paini ir nevienalytė, galimos įvairiausios mistifikacijos, ir klausimą „kas atsitiko Gintės žmogui“ įmanoma kaip nori falsifikuoti, o tai ir buvo daroma sovietmečiu su bet kurio laikotarpio Lietuvos istorijos faktais. Atviras kartotinis struktūros (per)formatavimas tiesiog adresato akyse suteikė galimybę viešai prabilti apie vienos tiesos, vieno diskurso nepatikimumą. Istorija yra „nerealizuotų galimybių bankas“, teigia R. Klimas (šią koncepciją žodis žodin pakartojo ir savo istoriosofinėje prozoje realizavo Petras Dirgėla). Apysakoje apie Gintės žmogų susipina daugybinio istorijos interpretavimo ir kūrybos laisvės (net totalitarinio režimo sąlygomis) motyvai. Pasitelkiamus inovatyvi pasakojimo dėmenis rašytojas argumentuoja ne savitikslio originalumo, o tikslumo ir kokybės siekiu: „(g)eras prozos kūrinys yra kaip į taikinį lekianti strėlė. Jis yra tiesus, tikslingas, energingas, jo energija – kinetinė. Jis apima visus žmogaus pojūčius, žadina mąstymą, provokuoja pasąmonę, jis kažkoks materialus, apčiuopiamas, organizuotas.“ Beje, šią mintį R. Klimas užrašė prieš gerus tris dešimtmečius, atsakydamas į „Nemuno“ anketą „Dešimt klausimų rašytojams“ (1982, Nr. 6). Ir šiandien visiškai aktualus yra jo apsakymas „0,01 Flobero“, satyriškai interpretuojantis bendresnes kūrybos ir ypač grafomanijos manijas. Įdomiausia, kad net šėtonas čia bejėgis: grafomanas dirba metodiškai kaip „akmenų trupinimo mašina“, kuri naikina viską, kas tik patenka į akiratį – žmones, gamtą, daiktus, reiškinius, tik neįkvepia jiems estetinės gyvybės, todėl panašus į „vyruką iš lavonų kremavimo įstaigos“.

Kad ir kokia išskirtinė man atrodytų apysaka „Gintė ir jos žmogus“, R. Klimo *opus magnum* turėtume laikyti jo paskutinę knygą, ilgiau nei dešimtmetį jau ne Maskvos laiku rašytą ir ne visai baigtą romaną „Maskvos laikas“ (2005), kurį po bičiulio mirties profesionaliai, atsakingai parengė spaudai V. Martinkus. Parengėjas sustygavo romano / ne romano su neįprasta paantrašte „Būsenos“ kompoziciją, atskleidė didžiulio teksto sutvarkymo rūpesčius, aprūpino publikaciją komentarais, o svarbiausia – parašė analitiškai skvarbų palydimąjį straipsnį, kuriame išnarstė kūrinį su visais jo intertekstais. R. Klimo romane atsiskleidžia pokarinukų kartos genezė ir savijauta, elgsenos modeliai ir emocinės būsenos – visa tai pasakoja penkiasdešimtmetis žurnalistas, komandiruotas iš sostinės į gimtuosius Girnius aprašyti trąšų fabriko atidarymo (ekologinė nelaimė), tad nors tiesioginis veiksmas apima vos vieną parą, polifoniškomis asociacijų pynėmis jis išsišakoja gilyn ir platyn, paliesdamas daugelį Lietuvai lemtingų įvykių ir konkrečių regioninių dramų (užtvindytos kapinės, nugriauti paminklai, užnuodyta aplinka, gaisras ir t. t.). Įvykių, laikų, temų, būsenų polilogas plėtojamas simultaniškai, R. Klimas meistriškai valdo sudėtingus sintaksinius pasažus, todėl kūrinys tankus, nelengvai permanomas. Maskvos laikas romane traktuojamas ne tik ir ne tiek kaip Kremliaus kurantų mušamos empirinės valandos, bet labiau kaip paniekos metafora, paniekinto žmogaus paniekintoje šalyje slogi egzistencija, dažnai pereinanti į savinieką (kurios šaknys lietuvio mentalitete iki šiol dar neišrautos).

Apysaka „Gintė ir jos žmogus“ bei šis paskutinis romanas ir bus tie svarbiausieji, tvarieji R. Klimo darbai, kaip ir jo kūrybos *credo*, kad rašytojo žodyje turi slypėti „ir diagnozė, ir receptas“.

Neringa BUTNORIŪTĖ

Vandenženklis Kaunui

Jau imi pamiršti, kad augai, girdėdama ant metalinių garažų stogų byrančius laukinius riešutus ir neprieraišius šunis, kuriuos lodė praeivių žingsniai. Ten buvo lemta suprasti – esi čia, o kažkur yra miestas. Galėdavai sėsti į *ikarusą* ir įsitikinti, kad pasaulyje egzistuoja atstumai. Žodis „miestas“ ir dabar sutalpina ne vien kryptingą dardėjimą iš periferijos centro link: štai pilietis iš Antakalnio rašo važiuojąs į miestą, nuo jo nutolusį per dešimt minučių kelio, o šiaurės Lietuvoje, kaip tau žinoma, gyventojai juo vadina kelias šalia esančias miestelio gatves (ten einant reikėdavo pasipuošti). Šį žodį tarti išmokiusiose lūpose kažkodėl nebuvo žodžio „centras“, pavienių gatvių pavadinimų, nemokėta jomis iššnabždėti kas rajoną besikeičiančio kraštovaizdžio. Jose buvo tiesiog „miestas“, savyje, regis, sugobęs kažką nepriklausomo, lyg nepajudinamo.

Kad kryptį nurodantį žodį į pavidalą prie buvusio „Lituanicos“ fabriko tąsyk iškeisdavęs miestas yra Kaunas, suvokei gerokai vėliau. Tačiau jo vandenženkliais apdėlioji ne Perkūno namą, paskaitų metu girdimą karilioną ar pakitusias Kauno pilies kraštines. Labiau tai, kas tave, vėliau tikrai šitame mieste apsigyvenusią prie upės, čia verčia jaustis smalsiu, klajojančiu mažumo sinonimu – tuo, kuris ištirpsta ties medžiais užtvenktu Santakos parku ir kuris žino, kad amfiteatrine lakta dar nepaversta krantinė skirta kojomis tabaluoti virš vandens.

Ko gero, tą būseną telkia ne virsmus patiriančios vietos ir mes, o sunkiai įvardijama Kauno pavėsio ir erdvės sąmaiša, kuri kartais tiesiog apsemia. Į ją įbrendama pasirinkus šalutinį kelią tarp gatvėse nutūpusių piliečių, šie primena būrius nuolat išbadėjusių ančių (jas šuoliu mielai išbaidytum). Čia nėra mitinės žvyniauodegės, kurią sublizgintų iš upių santakos prišaukta azartiško žvejoklio uoslė. Tačiau net gerai žinomose Kauno properšose nevalingai norisi paklusti viliokiškam miesto mostui apgauti kitus išorine ramybe, o viduje trokšti iškrėsti ką nors neįprasto taip, kaip jis kartais krečia tau, parodydamas tai dugną, tai paviršių. Nesvarbu, į kokį gylį tuo metu pateksi – aplinka skatina bent truputį dažniau nustebti, giliau įkvėpti. Paskui prakeikti mėnulį, kad vis anksčiau jis matosi. Galop rasti kam ištarti – *klausykis*. Nors atsakas pasiekia abejingas – *kažką švilpi, aš negirdžiu*, – tau nepikta. Tik, rodos, išlipi į triukšmingą krantą, o atstumo su miestu kaip nebuvę.

Kitaip nei žmogaus, išmokiusio skaityti, akyse, gatvių pavadinimai tau nesikeitė (dažname mieste rasi Savanorių, Vasario 16-osios, Vilniaus ir Partizanų gatves, o Kaune – dar Vidūno ir Grąžinos), bet ilgai neatrodė būtini miesto apimtis matuojančiai kojai. Žemaūgis, paveldo skydais ir griūvančiomis balkonų trapecijomis nuo laiko tarsi besiginantis Kauno centrinis pavidalas atskleidžia vertikalumą – įvairaus statumo laiptais ištįsta iki tarpukario modernizmo ir tuomečių įžymybių pavardžių turtingos Vaižganto gatvės, iki senųjų karuselių Vytauto parke, kurioms esi jau pakankamai didelė tilpti. Viršūnėje nusidriekęs ratais – Gėlių ir Minties – svaigiai suka galvą, kas greičiau juos apibėgs. Sustojusi ties kvapiais, ant šakų prietemoje spingčiojančiais liepų žiburiais, savyje tvardai išsprūsti vis mėginantį šauktuką. O gal nuojautą, kuri balsu nuskambėtų patetiškai, kad šitas kol kas lengvai apeinamas miestas – ne vien Kaunas, jis – tavo.

Kai įveikusi atstumus netyčia imi skirti susitikimus vietose, kurios turi adresą, bet atmintyje įsirašiusios pasenusiais vardais (prie „Skalsos“, prie „Senojo tresto“, prie „Girstupio“), staiga pamatai, kad nuotoliai tebeegzistuoja. Juos sukuria kiti, nepajėgiantys atpažinti tokio miesto. Iš esančių, bet kalboje anonimėmis virstančių vietų dar nesudėtum išsamaus žemėlapio, bet mažiausiai dešimtmetį menančiose nuotraukose (jos irgi – *ilgaamžiškėjanti* distancija) senieji Laisvės alėjos žibintai, energingesni fontanai, užtinkuoti fasadai galėtų padėti nubrėžti jau kitokius Kauno koridorius. Jeigu pajėgtum juos pratęsti, tai tebūtų keli nykimą liudijantys adresai, besigviešiantys tavo dėmesio, kaskart iš konkrečios erdvės persiorientuojantys į blėstančias idėjas apie vietą ir jos atmosferinį savumą.

Palengva praeiti pro šalį tampa vis mažiau skausminga (jei taip apskritai buvo); pripažįsti, kad taip pat įmanoma susvetimėti: gal ne vieta, o tu jai iš tiesų esi anonimė? Lyg vienoje ankstyviausių nuotraukų („Boulevard Du Temple“, 1838), kurioje dėl ilgo išlaikymo Louis Daguerre'ui pradingo Paryžiaus gyvybę palaikantis judėjimas. Išryškėjo tikrosios jo šeimininkės – miesto sienos ir atsitiktinis vienišius (tuomet jam valė batus). Tačiau tau žinomi nykstantys adresai – vos keli. Tiek nedaug, kad tavęs nepraryja ir geba nuteikti: atminties teritorijose dar erdvu būsimiems užkariavimams rastis.

Į tavo atmintį neįžengė svetimos kariuomenės, nespėjo susiformuoti joks Kauno poniutės vaizdinys (jis iki šiol tau nėra aiškus). Ten neįpieštum to, kas vadinta „Metropolio“ dvasia ar vėliau veikusia „Tulpe“, bet savo brūkšnį dar tikrai turėtų keliaaukštis „Merkurijus“. Nepameni prekybos centre ką nors pirkusi, tačiau prie vitrinos lyg pro uždangą dar atseki kažkokios nepažįstamosios norą paliesti tavo supintus plaukus. Pažymėtum ir nunykusį knygyną „Septynios vienatvės“, kuriame galėjai kiek nori raustis tarp leidinių vaikams, kol ten atvedusi ranka, – beje, ta pati, kuri mokė tave raityti raides, – rodė į „lauke rūkantį poetą“.

Kas apskritai yra poetas, dar nežinojai, gal koks baugus liūtas iš vartomos Jurgos Ivanauskaitės „Stebuklingos spanguolės“, ir kas yra eilėraštis, jei ne tos eilutės, kurias deklamuodavai priešais veidrodį rytojaus scenai klasėje. (Nieko baisaus, kiti kadaise irgi nežinojo.) Gal todėl mieste dar labiau sumažėji, negrįžtamai įsilieji į peizažo pokyčius, net dabar įsiskverbi į kaskart naujomis detalėmis sumirgančio Kauno faktūrą. Išgyveni žinojimą, kad istorijos nekuri, joje dalyvauji, nepajėgdama užčiuopti ir įveikti tikrųjų atstumų, bet esi svarbi – viskam matuoti turinti subjektyvią, į laikinai pasakotojo vedžiojamą veikėją panašią save.

Galiausiai numoji ranka ir tada, leisdamasi seniai savu atrodančiu Parodos kalnu, pamatai statyti nebaigtus viešbučių grebėstus, sluoksniais išsiklojusius rūke už soboro. Nors styrantis ir žiojintis betonas – ne mažiau tikras nei šventovė, nuo jo tave taip pat atriboja fiziniai nuotoliai, juk grebėstų kasdienybėje savaime veik nepastebi (apie juos tik primena kiti), nerodai noro paslapčia įsigauti į vidų. Renkiesi likti fotogeniškoje miesto pusėje, bet jie taip pat išlieka su atvirukams tinkamais vaizdais. Šalia vis tiek tilptum ir tu, jeigu tektų ilgai nejudėti, vaizduodama, jog amžinybę lauki vėluotojo.

Kažkodėl mieste ši būsena suteikia pasiilgstamą sustojusio laiko pojūtį – nors imk ir dalykis perpus su horizontu, toks jis tą akimirką tavo. Tad galbūt visa, kas Kaune atrodo tinkama ir pridengtina, sava ir tolima, susitelkia toje kantrybės mokančioje akimirkoje. Į ją, lyg nusileidus nuo kalno ar subėgus dviem upėms, pamažu sugrįžta tikrovė. Eismo ūžesys, kitomis istorijomis galintys tapti sutiktieji ir kai kam miestą pristatančios fiestos, iš kurių bėgi, vengdama medinių šaukštų repertuaro. Kartais tiesiog sėdi džiazuojančioje pievoje ar judi į ryškių kaip pilnatys žibintų šviesą, pasirinkusi privatų *prietemiavimą*, kai paryčiais su tavimi susisiekia ne žmonės, bet nematomų, visą miestą tolygiai apgyvendinusių paukščių balsai. Visa, kas kviečia pagalvoti, kad kitąsyk ir iš jų įmanoma sudurstyti dar vieną vandenženklį Kaunui.

Autorės nuotrauka

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

2013.

Sodyboje šalia Aukštadvario. 2013.

Romualdas RAKAUSKAS

Iš spaudai rengiamo albumo

Triveidė knyga

Dirigentas Donatas Katkus

Norint pajusti gyvenimo skonį, reikia būti smalsiam ir drąsiam. Smalsumas yra mano gyvenimo varomoji jėga, neleidžianti apsamanoti. Taigi – jokio apsileidimo. Ypač vidinio. Jis greitai išsikeroja, žaibiškai įgauna pagreitį, o tuomet jau – amen. Nekenčiu rutinos ir monotonijos. Beje, mano vidinis guvumas labai susijęs ir su fiziniu. Esu judrus storulis. Šiaip esu giedros nuotaikos žmogus, nesusireikšminu, mėgstu pasijuokti iš savęs. Lietuviai – paniurusi tauta. O man norisi žaisti. Net ir dabar esu kaip vaikas.

Su anūke Elenute. 2013.

Skulptorius Aleksandras Alius Tarabilda.

Regina JASUKAITIENĖ

Deimančiukai nuo Svėdasų

Kaimas lyg ką tik išėjęs. Gal į sekmadienio Mišias ar kapinių lankyti – buvo Motinos diena. Ankstyvas, šaltas pavasaris. Trobų palangėse dar tik kalasi bijūnų daigai, dar tebemiega bitės aviliuose, nedrąsiai sprogsta klevų pumpurai. Pirkių langeliai papuošti popieriniais karpiniais – maga pro juos pažvelgti vidun... į praėjusį šimtmetį.

Tuščias dabar Maleišių kaimas – natūralus etnografinis muziejus. Seniausiai įvardyta Anykščių rajono vietovė. XIII a. paminėtas karaliaus Mindaugo Kalavijuočių ordinui dovanotų žemių sąraše. Bet ne dėl to jis lankomas. Šiame tipiniame aukštaitiškame kaime gimė ir augo būsimas kunigas bei rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas. Kaip tik todėl kaimas nėra tuščias: vaikštinėdama po jį ankstyvo pavasario rytą, kol dar nėra turistų, smalsių keliautojų ar atsitiktinių žioplinėtojų, blaškančių dėmesį, jaučiau išėjusiųjų dvasią, įkūnytą Mykoliuko, Severiutės, Rapolo Geišės paveikslais. Štai Severijos klėtelė, kvepianti ajerais ir krembliais, aukštų senų medžių siūravime girdžiu graudžią Mykoliuko smuikelę. Kam rūpėtų šis kaimas, jei ne jie, „Dėdžių ir Dėdienių“, „Nebylio“, „Pragiedrulių“ gyventojai?

Paminklas J. Tumui-Vaižgantui.

Tumų pirkia stovėjo kaimo pakrašty. Sodyba nebuvo didelė, žemės rėžis, kaip ir įprasta gatviniame kaime, ištįsęs į ilgį. Nepatogus dirbti, bet patogus stebėti... Aukštaičiai mėgsta bendrauti. Šalia sodybos – akmuo, simbolizuojantis Juodžiaus kelmą, ant kurio mėgdavęs sėdėti mažasis Juozukas. Sėdėti ir stebėti. Maleišių kaimas – ant aukštumėlės, nuo jos atsiveria erdvė, toli matyti. Tumų sodybos vietoje – tik pamatai ir paminklas su rašytojo biustu, kurį 1933 m. sukūrė skulptorius Bernardas Bučas. Dar prieš karą. Prieš okupaciją. Tuoj po Vaižganto mirties. Laikas sutankėja, tampa sodrus, kai lankaisi tokiose vietose. Toks sodrus, kad, rodos, gali jį paliesti... Niekas per tuos metus paminklo nenugriovė, neišdergliojo – kaimas saugojo atminimą, Vaižgantą mylėjo visa Lietuva. „Vaižgantas – kaip evangelinis žibintas, degęs visą gyvenimą“, – tai skulptoriaus Aliaus Aleksandro Tarabildos žodžiai, išdrožti ant skulptūros, metaforiškai įkūnijančios gyvenimo ratą, kurio viduryje – medžio šerdies vietoje – degantis žibintas...

J. Tumo-Vaižganto jubiliejaus proga nutarta įkurti skulptūrų parką. 2011 m. skulptorius, liaudies menininkas A.Tarabilda sukūrė skulptūrinę kompoziciją, kurioje vaizduojamas Rapolas Geišė, geidžiantis Severijos kaip alkanas duonos, ir Mykoliukas su Severiute, abu švelniai prisiglaudę – it pilnu žiedu pražydę žolynai... 2012 m. skulptūros buvo sujungtos arka, ant kurios patupdytos dvi medinės pelėdos – išminties (anot graikų) ir nelaimės pranašo (pasak lietuvių senolių, šio paukščio ūbavimas perspėja apie grasą) simboliai. Skulptoriaus išdrožtos pelėdos stebi visus tris pagrindinius „Dėdžių ir dėdienių“ veikėjus, lietuviško kaimo „deimančiukus“, neatitinkančius visuomenės nubrėžtų standartų, dėl to išgyvenančius nuoskaudas, patiriančius skriaudas, tačiau išlaikančius žmogiškąjį orumą ir vidinę laisvę.

Tarp autoriaus ir jo sukurto personažo neabejotinai yra glaudus ryšys. Kuo Vaižgantui artimas Mykoliukas? Dėl ko jis simpatizuoja Severijai? Ir net Geišei, iš pirmo žvilgsnio šiurkščiam kaimo tijūnui, besišvaistančiam bizūnu, bet niekad juo nesinaudojančiam? Visi veikėjai išgyvena itin stiprius jausmus, droviai slepiamus nuo prašaliečių, mylimam išsakomus tik žvilgsniu, judesiu. Žodžiu išreikšta emocija vysta, nudyla. Lietuviui nebūdinga atvirai išsakyti jausmą, nes garsiai įvardytas jis netenka įtampos – krūvio, gelmės. Vaižgantas šitai jautė kaip nė vienas kitas kūrėjas. Jo veikėjai stiprūs ir laisvi, nepriklausomos dvasios (nors materialus turtelis toks menkas, o ir „statusas“ juos išstumia iš bendruomenės), ištikimi visų pirma sau – „sau žmonės“, toks visą gyvenimą išliko ir jų kūrėjas.

Na, o skulptorius A. Tarabilda? Kuo jam artimi Vaižganto veikėjai? Kodėl ėmėsi šio darbo? Gimęs netoli Raguvos, vidurinę baigęs Svėdasuose, A. Tarabilda ilgą laiką gyveno ir dirbo Vilniuje. Jau besimokydamas mokykloje norėjo tapti skulptoriumi, bet į Dailės institutą neįstojo. Nebuvo palankus sovietų valdžiai. Nedaugelis žino, kad Anupro Dirvelės („Valstiečių laikraščio“ personažas) nuotykius daug metų kūrė šmaikštumo nestokojantis A. Tarabilda... Pirmą skulptūrą sukūrė Motinai – ji stovi Raguvos kapinėse. Vėliau – Marijos skulptūra, kuri pastatyta Patrimpo piliakalnyje Liubave. Minėtinos šv. Agotos, Angelo, Krivio (Raguvos skulptūrų parke) skulptūros, 7 metrų aukščio koplytstulpis mėgstamam poetui Bernardui Brazdžioniui Druskininkuose. Menininkas dalyvauja prakartėlių konkursuose, įvairiuose projektuose, kuria koplytstulpius, stogastulpius. Ir ne tik. Lankydamasi A. Tarabildos sodyboje Svėdasuose (2008 m. skulptorius iš Vilniaus grįžo į gimtąsias vietas), grožėjausi jo „Egle žalčių karaliene“, „Kanklininku“, Lietuvos kunigaikščiu, laikančiu amžiną ugnį, „Neptūnu“, primenančiu lietuviškąjį Perkūną, daugybe paukščių, iš kurių ypač mėgstamos pelėdos. Augęs religingų valstiečių šeimoje (prisimena niekad nepraleisdavęs progos dalyvauti bažnytinėje procesijoje – taip jį mokė motina), A. Tarabilda netapo fanatišku tikinčiuoju. Jo, kaip ir Vaižganto, tikėjimas netelpa į nustatytus kanonus, o ieškanti dvasia visų pirma atsiremia į tautiškumą. Suvokimas, kad tautos kultūra, etikos pamatai klostėsi anksčiau, nei buvome pakrikštyti, gimdo pagarbą senajai baltiškajai pasaulėjautai, kuri atsispindi ne tik liaudies kūryboje, bet ir gimto žodžio ištakose. A. Tarabilda domisi archeologija, mitologija, istorija, filosofija. Įdomūs jo pamąstymai apie lietuvių kalbos sąsajas su sanskritu, apie Raguvos pavadinimo kilmę (ragas galėjo būti pirminis aukojimo indas, nuo jo kilęs ir vietovės pavadinimas. Gal būtent šitoje vietovėje buvo visų baltų žemių centras – pagrindinė šventvietė? – spėlioja menininkas). Skulptoriaus kūriniai išpuošti tautiniais ornamentais, archajiniais ženklais, kurie atspindi jo pasaulėjautoje gražiai besijungiančias baltiškojo ir krikščioniškojo tikėjimo vertybes: meilę gamtai, žmogui, tautai. Vaižgantą ir A. Tarabildą sieja būtent tautiškumo dvasia. Neatsitiktinai J. Tumas slapyvardžiu pasirinko Vaižganto – linų dievaičio – vardą. Tautiškumo idėjos iškėlimas į aukščiausią vietą Vaižgantą išugdė kaip kūrėją, menininką. Šitai pasakytina ir apie Maironį, jaunąjį A. Baranauską. Meldėsi gimtąja lietuvių kalba, suvokė, jog tauta gali išlikti tik saugodama savo savastį.

A. Tarabilda, rodydamas naujausius savo darbus, prašo atspėti, iš kokios medžiagos jie sukurti. Paliečiu paukštį, glostau varno juodumo medį... Šiltas, vadinasi, ne metalas. Ir ne akmuo, nors kietas. Tai – labai seni, apie 4-5 tūkstančius metų vandenyje išgulėję (ir užsikonservavę, nes negavę oro), smėliu užnešti ąžuolai, augę Lietuvoje tuoj po ledyno pasitraukimo, vėliau suvirtę į ežerus ir laukę savo laiko „prabilti“. Pajuodę, suakmenėję, bet nesupuvę, kūrybingo žmogaus rankose jie tampa meno kūriniais. „Tereikia šį tą numesti, padailinti, nugludinti, ir skulptūra gatava“, – juokauja A. Tarabilda. Tokių darbų jo sodyboje daugybė. Štai kunigaikštis, laikantis amžinąją ugnį, pelėda, išlindusi iš uokso, ugnelė Gabija, visus vienodai šildanti, kad ir kokiu vardu ją šauktum. Nes ugnis – visada amžinoji. Kitokios jos nebūna. Ypač kuriančiam žmogui.

Birželio 26 d. Petrašiūnų kapinėse, Rašytojų panteone, amžinam poilsiui atgulė išeivijos žurnalistas, rašytojas, radijo laidų vedėjas Bronys RAILA (1909-1997) ir jo žmona Daneta (1910-2010). Urnas su tėvų palaikais iš Los Andželo atskraidino dukros Neringa ir Undinė. Šv. Mišias monsinjoras Vytautas Grigaravičius aukojo Kristaus Prisikėlimo bažnyčioje, ten pat, kur 1934 m. kunigas Feliksas Kapočius sutuokė šią porą.

Po laidotuvių Maironio lietuvių literatūros muziejuje vyko Railų atminimo popietė ir atidaryta paroda „Dialogas su lietuviais“ (taip vadinasi ir B. Railos 1970 m. išleista knyga), kurioje atsispindi B. Railos gyvenimas ir kūrybinė veikla, driekęsi iš Lietuvos per Prancūziją, Vokietiją į Jungtines Amerikos Valstijas. Parodoje eksponuojamos visos rašytojo išleistos knygos, redaguoti žurnalai, originalūs dokumentai, rankraščiai, laiškai ir nuotraukos, atskleidžiančios, su kuo bendrauta, kur dalyvauta. Vienose Bronys su mokslo draugais Panevėžyje, meno ir kultūros žmonėmis Lietuvoje, kitose – jau su artimais draugais iš Prancūzijos laikų – prancūzų kalbotyrininku prof. Georges'u Matoré, semiotiku, filosofu dr. Algirdu Juliumi Greimu, rašytoju Czesławu Miloszu. Jau gyvendamas JAV, B. Raila dalyvaudavo Santaros-Šviesos suvažiavimuose Čikagoje, skaitydavo pranešimus, aktyviai diskutuodavo. Iš ten – pluoštelis fotografijų su Juozu Bačiūnu, Valdu ir Alma Adamkais, Antanu Škėma, Mariumi Katiliškiu, Kostu Ostrausku, Raimondu Mieželiu.

B. Raila saugojo ir brangino savo profesinius dokumentus. Šiandien tai unikali archyvinė medžiaga: pirmas Nepriklausomos Lietuvos žurnalistų sąjungos pažymėjimas, išduotas 1935 m., kiti gauti vėliau Vokietijoje bei JAV, o 1993 m. įstota ir į PEN klubą. Parodoje eksponuojami reti „Santarvės“ žurnalų egzemplioriai – Bronys buvo vienas iš šio Lietuvių rezistencinės santarvės leidinio steigėjų, jos redakcijos narys, įgaliotinis JAV ir vienas sumaniausių bendradarbių politiniais ir kultūriniais klausimais.

B. Raila ne tik nenuilstamai rašė, bet ir kovojo už Lietuvos laisvę: „Įtempta ilgų dešimtmečių darbuotė ir ne sykį skaudūs išgyvenimai buvo tarsi mano „ašaros“, tradiciniu rašalu ar vėliau per rašomosios mašinėlės kaspiną ištekančios.“ Tą mašinėlę, ištikimą Bronio draugę ir bendradarbę, lankytojai taip pat pamatys parodoje.

Archyvinis palikimas tampa neįkainojama kultūros vertybe. Ne veltui buvo gyventa, kalbėta, rašyta, veikta „visais frontais“. B. Raila rašė: „Gal kiek intensyviau negu kiti išgyvenau sąlyčio virpėjimus su Lietuva ir mūsų tauta. Jie man atskardena daugiausia knygom, įvairiais spaudos leidiniais ir kultūrinėm manifestacijom nuo Baltijos jūros, Atlanto pakraščių... (...) Retkarčiais įsisukdamas bangosna norom ar nenorom, stebiu ir seku tą lietuvišką gyvenimą savo užrašais, kaip kronikininkas, daugiausia per laikraščius ir knygas. Tai mano malonumas ir silpnybė, džiaugsmų ir skausmų giesmė.“

Railų atminimui skirtos popietės metu žurnalistas Domas Šniukas išsamiai apžvelgė B. Railos gyvenimą ir veiklą. Sutrumpintas pranešimas pateikiamas „Nemuno“ skaitytojams.

Virginija BABONAITĖ-PAPLAUSKIENĖ

Domas ŠNIUKAS

Bronio Railos *darbuotė* žurnalistikai ir Lietuvai

Sunkią, bet garbingą kelionę per laiką ir du žemynus Petrašiūnų kapinėse užbaigė meile ir bendru gyvenimu susieta pora, – pirmosios Lietuvos Respublikos inteligentai, aktyvūs lietuvių išeivijos veikėjai Bronys Raila ir Daneta Janulaitytė-Railienė. Kelionės būta ilgos: Broniui ji truko aštuoniasdešimt aštuonerius, o Danetai visą šimtą metų, – bene Apvaizdos dovanotų už jų pasiaukojamą *darbuotę* Lietuvai.

Šaknys

B. Raila ir D. Janulaitytė kilę iš Šiaurės Lietuvos. Jų tėviškės – Plaučiškių ir Malavėnų kaimai – tiesiu taikymu nutolusios vos per 30 kilometrų. Jie gimė po baudžiavos panaikinimo ekonomiškai prakutusiose ir tautiškai susipratusiose, „Aušros“ ir „Varpo“ pažadintose šeimose.

Vienas iš Bronio giminės vyresniosios kartos atstovų – Stanislovas Raila (1844-1918) buvo bene pirmas lietuvis advokatas Kaune, dalyvavo slaptuose susibūrimuose, rėmė „Aušros“ leidimą, joje bendradarbiavo, rašė „Varpui“, „Vilniaus žinioms“, kalbėjo Didžiajame Vilniaus Seime. Dėdė ar pusbrolis Stasys Raila (1896-1941) kovojo savanoriu Nepriklausomybės karuose, dalyvavo Klaipėdos kraštą prijungiant prie Lietuvos. Giminėje yra ir daugiau Lietuvai nusipelniusių žmonių.

Garsi, Lietuvai pasitarnavusi ir Danetos giminė. Malavėnų kaimo, esančio šalia Šiaulių, Ginkūnų ežero, ūkininkai Motiejus ir Agota Janulaičiai išaugino devynis vaikus. Kalikstas, Jurgis, Petras ir Ona liko ūkininkauti, o kitus tėvai iš paskutiniųjų leido į mokslus, jie tapo žymūs atgimusios Lietuvos mokslo, medicinos, sielovados veikėjai.

Augustinas – teisėtyrininkas, teisėjas, publicistas ir redaktorius, teisės ir literatūros istorikas, politikos veikėjas, pirmojo lietuviško spektaklio „Amerika pirtyje“ aktorius. Buvo Vyriausiojo tribunolo pirmininkas, Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų dekanas, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys. 1918 m. trumpai ėjo užsienio reikalų ministro pareigas. Pranciškus – kunigas, už lietuvybę tremtas caro valdžios, sovietų nukankintas Vladimiro kalėjime, kur kalėjo kartu su arkivyskupu Mečislovu Reiniu ir vyskupu Teofiliu Matulioniu. Juozas Janulaitis taip pat buvo kunigas. Veronika – pirmoji lietuvė akių gydytoja, Marijos Alseikaitės-Gimbutienės, pasaulinio garso mokslininkės, mama. Julija, dantų gydytoja, rašytojo Jono Biliūno, vėliau pedagogo Stasio Matjošaičio-Esmaičio žmona. Jos dukters – Meilės Matjošaitytės-Lukšienės, aktyvios Lietuvos Atgimimo veikėjos, švietimo reformatorės, taip pat plačiau pristatyti nereikia. Taigi Daneta Railienė, Marija Gimbutienė ir Meilė Lukšienė buvo pusseserės.

Susibėgę Bronio ir Danetos gyvenimo keliai

B. Railos kelias į Lietuvos universitetą ėjo per Rozalimo keturklasę mokyklą ir Panevėžio gimnaziją. 1927 m. jis įstojo į Humanitarinių mokslų fakultetą. Dar lankė Teatro seminarą, Kauno konservatoriją. Šis laikotarpis buvo ypač audringas ir prieštaringas. Pasaulėžiūros ir estetinių kriterijų paieškos, reikštos eilėraščių rinkinyje „Barbaras šaukia“ ir dalyvaujant kairuoliško žurnalo „Trečias frontas“ leidyboje, baigėsi tautiškosios ideologijos pasirinkimu. Tautininku jis išliko visą gyvenimą, tik vėliau pabrėždavo esąs liberalus tautininkas.

Daneta baigė Šiaulių mergaičių gimnaziją ir, sekdama tetų Veronikos ir Julijos keliais, pasuko į medicinos mokslus. Tačiau paskaitos prie lavonų ir kraujo, formalino tvaikas jai buvo nepakeliami, tad dėdės Augustino patarimu perstojo į Humanitarinį fakultetą.

Čia jauni žmonės susipažino, pamilo vienas kitą ir 1934 m. susituokė. Jaunos šeimos idilę sutrikdė šaukimas į kariuomenę, po kurios Bronys negrįžo į universitetą. Šeima susilaukė pirmosios dukters – Neringos. 1937-1939 m. B. Raila, gavęs stipendiją, studijavo Paryžiaus universiteto Aukštųjų tarptautinių mokslų institute ir dirbo „Lietuvos aido“ korespondentu Vakarų Europoje. Baigęs studijas, jis su Daneta, prieš pat prasidedant Antrajam pasauliniam karui (1939 m. rugpjūčio pabaigoje), grįžo į Kauną. Metų gale jiems gimė antra mergaitė Undinė. Bronys tuo laiku dirbo „Lietuvos aido“ dieninės laidos ir užsienio politikos skyriaus redaktoriumi.

Bronys Raila.

Po sovietų invazijos 1940 m. birželio 15 d. „Lietuvos aido“ redaktoriumi paskirtas Jonas Šimkus, pažįstamas iš „Trečio fronto“ laikų, B. Railai leido aiškiai suprasti, kad jam geriau trauktis iš Lietuvos. Ilgai negalvojęs, Bronys su kolega ir draugu žurnalistu Antanu Valiukėnu birželio 20 d. išvyko valstybės sienos link ir atsidūrė Berlyne, kur įsijungė į Lietuvos aktyvistų fronto veiklą.

Daneta su vaikais pasitraukė į tėvų sodybą, bet po kelių dienų ten pasirodė saugumiečiai ir reikalavo pasakyti, kur Bronys, net penkiametę Neringą nusivedę už daržinės tardė. Netrukus Daneta ir Valiukėno žmona su vaikais (pusės metų Undinė liko pas senelius) taip pat praspruko pro dar neįsitvirtinusius sovietų pasieniečius ir prisidėjo prie vyrų.

Vokietijos-Sovietų Sąjungos karo frontui nutolus į Rytus, Railų šeima grįžo ne į Kauną, o į Šiaulius, šalia žmonos gimtinės. Visą nacių okupacijos lai-

Bronys Raila su prancūzų kalbotyrininku prof. Georges'u Matoré.

Bronys ir Daneta Railos.

kotarpį Bronys dirbo Simo Miglino redaguojamoje „Tėviškėje", kur vedė teatro skyrių, o rašė įvairiais literatūros, kultūros, net kalbos klausimais, sekė Kauno ir Vilniaus kultūrinį gyvenimą, jį apžvelgdavo. Jis dalyvavo antinacinėje veikloje, buvo Lietuvos laisvės armijos narys.

Antrosios sovietų okupacijos išvakarėse Bronys šeimai ir artimiesiems išrūpino leidimą išvykti dirbti į Vokietijos okupuotą prancūziškąjį Elzasą, kur iškentė alkį ir sąjungininkų-vokiečių fronto mūšių siaubą. Kadangi mokėjo prancūzų kalbą, Railų šeima išvengė deportacijos į Sovietų Sąjungą. Kurį laiką apsistojo Paryžiuje, 1947 m. įveikė Atlantą, metus pagyveno Niujorke, o paskui iki gyvenimo pabaigos įsikūrė Los Andžele.

Talento ir temperamento lenktynės žurnalistikoje

B. Raila norėjo būti politiku, diplomatu, net operos solistu, tačiau jo gyvenimo tikslu ir būdu tapo žurnalistika, o jis pats vertintinas kaip unikalus reiškinys Lietuvos žurnalistikoje.

Nežinau, kas galėtų su juo lygintis produktyvumu, įvairių politikos ir kultūros sričių aprėpimu, publicistikos žanrų įvairove, polemikos aistra. Žinynuose, enciklopedijose jis vadinamas žurnalistu, publicistu, literatūrologu, rašytoju, poetu, vertėju, kultūrologu, ideologu ir pan. Jo talentas kartais draugaudavo, kartais lenktyniaudavo, o kartais ir pasibardavo su temperamentu. Jis rašė dienraščiams, žurnalams, kalbėjo per radiją. Daugumą savo darbų išleido rinkiniais,– bibliografai suskaičiuoja 18 ar net daugiau (jei įtrauksime vertimus) knygų. Čia būtina pastebėti, kad tai atliko dirbdamas ne profesionalioje aplinkoje – ne už redakcijos stalo, ne iš žurnalistikos pelnydamas duoną. Šiuo komfortu jis trumpai pasinaudojo tik praėjusio šimtmečio ketvirtojo dešimtmečio antrosios pusės Lietuvoje, kai dirbo „Lietuvos aide" ir skaitė spaudos ir politikos apžvalgas per Lietuvos radiją. Emigracijoje B. Raila, kaip ir dauguma lietuvių intelektualų, šeimą išlaikė sunkiai fiziškai dirbdamas. Jis apie du dešimtmečius plušėjo aliuminio gamykloje „Reynolds Metals Company", su kitais darbininkais dalyvavo streike dėl atlyginimo padidinimo.

Jungtinėse Valstijose ėjo daug lietuviškos periodikos, plunksną miklino būrys išeivijos autorių, tačiau iš vyresniosios kartos žurnalistų, vietinių ir atvykusių su karo banga iš Lietuvos, tik B. Railai pavyko išlaikyti didelį produktyvumą ir aukštą profesionalumą. Jo pagrindinė tribūna buvo Vytauto Gedgaudo redaguojama „Dirva", vėliau „Akiračiai", radijo stotys „Laisvė", „Laisvoji Europa", kur komentavo lietuvių kultūros ir Lietuvos politinius įvykius.

B. Raila buvo ir politikas. Jaunystėje žavėjęsis kairiosiomis idėjomis, vėliau priklausė Tautininkų partijai. Nuo sovietų invazijos pasitraukęs į Berlyną, buvo Lietuvių aktyvistų fronto propagandos komisijos pirmininkas, 1950 m. Londone įsteigtos Lietuvos rezistencinės santarvės – VLIK'o oponento – vyriausiojo komiteto narys.

Šiuos jo žingsnius, kaip ir publicistiką, įvairūs autoriai, politikai vertina nevienareikšmiškai. Suprantama, neklystančių žmonių nėra. Vienas dalykas gyventi ir veikti sudėtingomis tėvynės okupacijos sąlygomis arba toli nuo jos, kitas – po pusšimčio ar daugiau metų vertinti, sėdint už akademinio stalo ar stovint politiko tribūnoje. Vieni stengiasi pabrėžti, ką žmogus tėvynei nuveikęs gero, kiti – akcentuoti, kur jis klydo.

B. Raila ir Lietuvos žurnalistų sąjunga

Nors žurnalistika buvo B. Railos *alfa* ir *omega*, kaip rašo prisiminimuose, prie Lietuvos žurnalistų sąjungos veiklos jis mažai teprisidėjo. Paradoksalu, bet šios sąjungos istorijoje paliko kur kas gilesnį pėdsaką negu kai kurie ilgamečiai valdybos nariai. Ir čia „kalta" muzika.

Bronys buvo bene vienintelis prieškario žurnalistas profesionalas, Kauno konservatorijoje mokęsis dainuoti. Tai žinodamas, sąjungos valdybos narys Vincas Kemežys jį spaudė tada garsiems Spaudos baliams parengti originalius numerius. Tokių prašymų buvo trys.

Pirmiausia paprašė sukurti Spaudos baliaus maršą ir padainuoti „Metropolio" salėje. B. Raila pagalvojo, kad pokylio dalyviams labiau patiks ne maršas, o valsas, svečiai galės ne tik pasiklausyti, bet ir šokti. Pagrindu jis pasirinko liaudies dainos „Tris dienas, tris naktis" melodiją ir sumodernino tekstą.

Nepasitikėdamas savo kaip kompozitoriaus jėgomis, į talką pasikvietė pažįstamą „Metropolio" orkestro akordeonistą Josifą Banką. Šis liaudies dainą „suvalsino", sukūrė originalią priedainio melodiją. Nenorėdamas pats dainuoti, B. Raila įkalbėjo pradėjusį reikštis Antaną Šabaniauską. Publika buvo sužavėta, o valsas gyvas iki šiol ir vadinamas „Spaudos baliaus valsu".

Kitam Spaudos baliui V. Kemežys iš B. Railos vėl pareikalavo muzikos. Pamąstęs, kad „Trijų dienų" tekstas buvo naivokas, o melodija per lengva, jis, kaip prisimena, parašė „labai rimtą ilgų eilučių poeziją, kupiną aukštų ir kilnių minčių". Muziką sukurti paprašė gero draugo, jauno kompozitoriaus Antano Račiūno. Šis taip pat pasistengė sukomponuoti kone vagnerišką melodiją. Valsą padainavo populiarus Jono Byros kvartetas, bet išėjo šnipštas: publikai *aukštų* melodijų nereikia.

Nukelta į 18 p.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Bronio Railos *darbuotė* žurnalistikai ir Lietuvai

Atkelta iš 17 p.

V. Kemežys net po šios „katastrofos“ neatstojo. Trečiasis Spaudos balius turėjo vykti Karininkų ramovėje, žadėjo dalyvauti net Prezidentas. Taigi „avarijų“ negalėjo būti. Šį kartą Bronys pasirinko „klasikinį“ estradinės muzikos tekstą – apie meilę, sielą veriantį ilgesį, aistrą. Visa tai galėjo įkūnyti tik Europą užkariaujantis tango žanras. Į talką vėl pasikvietė J. Banką. Tango „Rožių ilgesys“ buvo sukurtas pagal visus to meto šlagerių reikalavimus. Jį puikiai atliko būsima operos solistė Pranė Radzevičiūtė ir konservatorijos studentas-bosas. Vėl triuškinantis pasisekimas, kūrinys bisuotas.

Kai vėliau šį tango į plokštelę ruošėsi įdainuoti A. Šabaniauskas, dainininkas kreipėsi į B. Railą leidimo panaudoti jo žodžius ir pavardę. Bronys tuo metu studijavo Paryžiuje. Pagalvojo, kad žurnalistui profesionalui, rašančiam rimtomis vidaus ir užsienio politikos temomis, būtų nesolidu su šlagerine lyrika „lįsti į patefono plokšteles“, ir atsisakė. Nenukrypdama nuo B. Railos sumanymo, žodžius plokštelei sukūrė Adelė Junelevičiūtė-Lenartavičienė.

Sugrįžimas į Lietuvą

Prasidėjus Michailo Gorbačiovo inicijuotai *perestroikai* ir pastebimai atsileidus politiniams varžtams, prasidėjo intensyvus dialogas tarp Lietuvos ir jos išeivijos.

LTSR žurnalistų sąjunga 1989 m. sausį atsisakė TSR raidžių ir SSRS žurnalistų sąjungos pavaldumo, pasiskelbė prieškarinės Lietuvos žurnalistų sąjungos istorijos ir tradicijų paveldėtoja. Buvau išrinktas jos pirmininku. Nutarėme 1990 m. vasarą Vilniuje sušaukti Pasaulio lietuvių žurnalistų forumą aktualiems Lietuvos reikalams, dvasiniams okupacijos padariniams aptarti. Greitai sulaukėme žinomų išeivijos žurnalistų, leidinių redaktorių pritarimo. Per tuometinę Lietuvių žurnalistų sąjungos pirmininkę Rūtą Klevą Vidžiūnienę savo nuomonę perdavė ir B. Raila. Jis pritarė forumo idėjai, tik reikalavo, kad Lietuvos žurnalistai jame atsiprašytų už įvairų išeivijos ir jos žurnalistų niekinimą „šaltojo karo metais“.

Parašiau laišką B. Railai ir po kokio mėnesio sulaukiau atsakymo. Taip prasidėjo mūsų nuoširdus bendravimas, kuris truko nuo 1990 m. kovo 2 iki 1997 m. kovo 25 d., taigi beveik iki pat jo mirties. Saugau net 77 laiškus, iš kurių gana artimai pažinau šią plačiašakę asmenybę, kurie kartu liudija, kaip Lietuvos žurnalistų sąjungos leidykla išleido tris mano redaguotas B. Railos publicistikos knygas.

B. Raila pasiguodė, kad atvykti į forumą jam neleido gydytojai. Supratęs, kad į Tėvynę jam gal nelemta grįžti fiziškai, labai troško grįžti dvasiškai, savąja kūryba. „Atgimimo“ savaitraščiui pradėjo siųsti savo radijo apžvalgas, per žurnalistą, literatūros istoriką Leoną Gudaitį ir kitus užmezgė ryšius su „Vagos“ bei Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklomis, kurios netrukus išleido knygas „Kodėl antraip“ (1991), „Kitokios Lietuvos ilgesys“ (1993) ir „Kuo alsavom“ (1994).

B. Raila man išsitarė, kad atskirame aplanke turi sukaupęs nemažai medžiagos žurnalistikos klausimais. Pradėjau aktyviai įtikinėti šią medžiagą, kuri būtų naudinga Žurnalistikos instituto studentams, spaudos brolijai ir visuomenei, apdoroti ir išleisti. Bronys ryžosi, ir 1995 m. Vilniuje pasirodė itin originali knyga aliteraciniu pavadinimu „Rašalo ašaros“.

B. Railai patiko mūsų bendravimas rengiant šią knygą, tad „Žurnalistikos“ leidykloje išleido dar dvi – „Nuo vakarykštės iki rytdienos“ (1996) ir „Liudytojo poringės“ (1997). Joms meniškus viršelius kūrė jau amžiną atilsį Romas Orantas.

TEMPORARY valid from 8th June 1948 until 29th June 1948.
1987
CORRESPONDENT'S
ACCREDITATION CARD
The holder of this document
Name Bronys RAILA.
Representing Britanijos Lietuvis.
is a correspondent accredited to the British Elements of the Control Commission for Germany and the Allied Commission for Austria and in virtue of agreements existing between the Commanders of the British, French and Allied Zones of Occupation is accredited also to these Zones subject to prior clearance.
Approved.
Signed
DIRECTOR OF INFORMATION SERVICES, FOREIGN OFFICE (GERMAN SECTION)
CONTROL
PRESS
PRO

Žurnalo „Britanijos lietuvis“ akreditacijos kortelė, išduota korespondentui Broniui Railai.

Tuo metu asmeninis kompiuteris buvo retenybė, apie internetą buvome tik girdėję, telefono ryšys brangus. Leisdamas B. Railos knygas su autoriumi bendravau įprastu paštu, kuris irgi buvo nepatikimas: rankraščiai ateidavo šlapi, sulietom raidėm. Suredaguotus tekstus, maketus, korektūras siųsdavome derinti į Los Anželą, tad leidyba gerokai užsitęsdavo. Tiesa, iš to laimėjo epistolinis žanras. Laiškuose B. Raila tarp dalykiškų pastraipų įterpdavo autobiografijos dalykų, įvairių įvykių vertinimų, replikų, vieną kitą paskalą apie žinomas moteris, kurios, abiejų vieningu sutarimu, į knygų puslapius nepateko.

Metams bėgant jutau, jog B. Railos sveikata blogėja. Jis pasiguosdavo, kad iki juosmens (dvasiškai) yra visiškai sveikas, bet žemiau vis agresyviau puola liga. Matyt, nujausdamas, kad ji nepaleis, paskutines jėgas Bronys skyrė kūrybai, knygų laisvę atgavusioje Tėvynėje leidimui. Kadangi kovoje už šią laisvę ir jo indėlis buvo nemažas, norėjo, kad Lietuva jį prisimintų, jo veiklą vertintų ir gerbtų. Turėjo du operuotus pirštus, tad spausdinti mašinėle buvo sunku, retkarčiais iššokdavo ne ta raidė. Vis dėlto ta mašinėlė tarškėdavo nuo ankstyvo ryto iki vėlumos. Viename laiške Bronys rašė, kad Daneta jį labai bara, kad netausoja sveikatos, už savotišką kūrybinį pamišimą, tačiau šiuo metu žurnalistika Broniui buvo svarbiau už gyvenimo skaitiklio apsukas. Tai jausdami, mes visais būdais spaudėme kauniškę „Aušros“ leidyklą, kad ji kuo greičiau spausdintų knygą „Liudininko poringės“. Gavęs signalinius egzempliorius, jis atrašė: „Kai grįžau iš ligoninės ir gavau tris naujas knygas, tai man buvo geriausias dvasinis maistas ir vaistas. Labai džiaugiuosi gražia knyga.“ Buvo likę gyventi mėnuo, – Bronys mirė 1997 m. balandžio 13 d.

Už knygą „Rašalo ašaros“ B. Railą pristatėme Lietuvos žurnalistų sąjungos Vinco Kudirkos premijai, ir ji 1995 m. jam buvo paskirta. B. Railai užsiminiau, kad norėtume jį pristatyti valstybiniam apdovanojimui. Tuo metu buvo kilęs triukšmas dėl Bernardo Brazdžionio ordino. Poetui pasirodė, kad apdovanojimas, kurį pasirašė Prezidentas Algirdas Brazauskas, yra per menkas, ir atsisakė jį priimti. B. Raila savo seną draugą rėmė, tad mano pasiūlymą priėmė atsargiai. Dar labiau pasišiaušė, kai sužinojo, kokio laipsnio Gedimino ordiną pagal biurokratines taisykles jis gautų. Vis dėlto sutiko priimti LDK Gedimino Komandoro kryžių, aiškindamas, kad derėjosi ne dėl savęs, o dėl žurnalistikos prestižo. Jo žodžiais, valdžia turėtų suprasti, jog ne tik kariškiai ar valdininkai turi puoštis ordinais. Spauda pažadino tautą XIX a. pabaigoje, išeivijos spauda kovojo dėl okupuotos Lietuvos laisvės, o žurnalistai apskritai yra aktyvioji visuomenės dalis.

1996 m. balandžio 13 d. Los Andžele lietuvių parapijos salėje vyko iškilmingas aktas, kurio metu Lietuvos generalinis konsulas JAV Vytautas Čekanauskas B. Railai įteikė valstybinį apdovanojimą, o Lietuvių žurnalistų sąjungos pirmininkas Karolis Milkovaitis perdavė Vinco Kudirkos premijos diplomą.

Tų pačių metų rudenį B. Raila ir jo giminė buvo pagerbta Plaučiškiuose – prie Railų gimtosios sodybos pastatytas atminimo koplytstulpis (autorius Egidijus Impolis).

Vėliau rašytuose laiškuose B. Raila neslėpė, kad šie Tėvynės pagarbos ženklai jam buvo malonūs, kad dabar dvasiškai jis iš tikrųjų yra grįžęs Lietuvon, nors niekada ir nesijautė iš jos išvykęs.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyvo nuotraukos

Neringa ir Undinė Railaitės su dukromis prie tėvų kapo Petrašiūnų kapinėse.

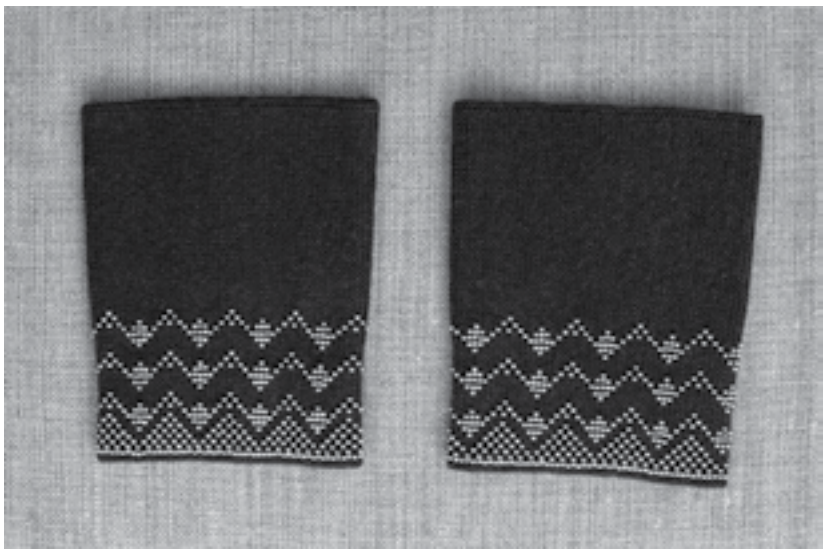

Aidos Šešelgienės megztos riešinės...

Gintaras KUŠLYS

Pirštinių dantiraščiai

Regis, suvokiame, kad etninės kultūros, tautinės kūrybos, darnaus bendruomenės gyvenimo ar bendravimo tradicijų pažinimas plečia mūsų istorinę kultūrinę atmintį, ugdo pozityvią būties pasaulėjautą, leidžia perimti ir plėtoti kultūrinį tautos palikimą suvokiant ankstesnių kartų indėlį, garantuoja tautos, krašto kultūros tradicijų tęstinumą, žmogaus ir gamtos darną, tapatybės išsaugojimą ir nuolatinį vertybių kūrimą. Tačiau šiandien etninė kultūra ir visa, kas su ja susiję, tarsi nustumta į modernaus, tik masinę gamybą pripažįstančio gyvenimo pašalį, sukaišiota į vadovėlius ir muziejų lentynėles, nors ir traktuojama kaip vertybė, bet jau praėjusio laiko, nebeesanti, nebūsianti.

Apie tai kalbamės su šiandien itin retos profesijos atstove – tautinių dirbinių meistre, pirštinių ir riešinių mezgėja, lietuvių etninės kultūros puoselėtoja Aida ŠEŠELGIENĖ. Gvildename ne pačius lengviausius klausimus: koks tautodailininkų menininkų vaidmuo puoselėjant lietuvių papročius, išsaugant paveldą, ugdant etninę kultūrą, tautinį sąmoningumą, kokios jungtys ir kultūrinės bendrystės formos būdingos prie Baltijos jūros nuo seno gyvenančioms tautoms ir kaip atrodo mūsų tautodailininkų situacija šiandieniniame kultūrinio bei geografinio suvienodėjimo pasaulyje.

A. Šešelgienės polinkis į rankdarbius užsimezgė dar vaikystėje, kai, stebėdama savo močiutę – nagingą siuvėją ir mezgėją, – ėmė prašytis, kad ir ją pamokytų. Pamažu laisvalaikio pomėgis peraugo į rimtą užsiėmimą – ji tapo tautinių dailės dirbinių meistre. Siuvinėja kryželiu, mezga tradiciniais lietuvių raštais puoštas pirštines ir riešines. Jau yra numezgusi daugiau nei šimtą porų puošnių riešinių, kurios šildo ne tik jos, artimųjų ir draugų rankas, bet yra iškeliavusios ir į JAV, Islandiją, Airiją, Belgiją. Keletą A. Šešelgienės autorinių darbų įsigijęs ir Lietuvos nacionalinis muziejus. Nuo 2010 m. Aida priklauso Lietuvos tautodailininkų sąjungai, yra nuolatinė tęstinių tautodailės parodų „Aukso vainikas“ dalyvė, personalines parodas eksponavo Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, Rokiškio krašto muziejuje, Zyplių dvare.

Megzti būtent pirštines ir riešines tautodailininkė pradėjo nejučiomis. Vienos mezgėjos paprašiusi, kad numegztų jai pirštines, sulaukė neigiamo atsakymo – toks darbas reikalauja daug kruopštumo ir laiko, neapsimoka. Gal būtų ir prikalbinusi, tačiau galop sužinojo, kad moteris mezga ne iš grynos vilnos, naudoja ir sintetiką, taigi nusprendė – geriau pati pabandys... Taip ir įsitraukė į rimtesnę kūrybą: vaikščiojo po tautinės dailės dirbinių salonus, nerasdama tinkamos kokybės, svarstė, kodėl taip yra, pradėjo vis labiau domėtis ir išsiaiškino, jog šioje srityje daug kas nunykę, be to, pirštinių ir riešinių ne tik labai gimininga paskirtis, bet ir ornamentika. Ėmė gilintis į jų istoriją. Norėdama sužinoti, kuo lietuviški raštai skiriasi nuo kaimyninių, rinko medžiagą, lankėsi Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, kur pamatė šimto metų senumo pirštines – neįtikėtinai plonytes. Svarstė, kaip sugebėta tokias numegzti, ir dar prieš šimtą metų! Teko apžiūrėti ir svarbiausio šalies asmens – prezidento Kazio Griniaus – pirštines, žinoma, jas turėjo megzti geriausia šalies mezgėja. Po tokių netikėtų atradimų A. Šešelgienė įsitikino, jog labai menkai išmanome mūsų tautodailės istoriją ir senąsias technikas. Muziejuje pamatyti dirbiniai tapo postūmiu, atsparos tašku, pavyzdžiu, į kurį galima lygiuotis. Jie įkvėpė imtis megzti autorines pirštines, siekiant tokio paties arba net dar aukštesnio meninio lygio.

O meninis lygis, žinia, neįmanomas be kruopštumo. Žymus anglų menotyrininkas Jonas Ruskinas dar 1840 m. kalbėjo apie mašinos ir grožio nesuderinamumą, iškeldamas viduramžių cechų, t. y. amatininkystės, idealą. Tačiau šiandienos pagrindiniai siekiai – „darbo rentabilumas“, „efektyvumas“, „našumas“ nesuderinami su smulkmeniška rankų darbo kūryba. Pašnekovė rodo savo numegztą pirštinę – čia ant virbalo yra keturiasdešimt akių, net nėra ko lyginti su tomis, kur tik dešimt. Žinoma, toks darbas ir užtrunka daug ilgiau – vieną pirštinę tautodailininkė mezga visą mėnesį. Taip pat ji laikosi nuostatos, kad dirbtiniai pluoštai nesuderinami su tautiniu paveldu, tad nepripažįsta sintetinių siūlų – naudoja tik natūralius. Nors ir jų gauti ne taip paprasta. Gamyba labai lėta, apimtys mažos, todėl specialių, ypatingų siūlų nėra prasmės užsakinėti.

Mūsų pokalbio paraštėse nuskamba ir senas, tačiau vis dar atviras klausimas: kas yra menininkas, o kas – amatininkas, kas juos skiria? Pavyzdžiui, sovietmečiu buvo sudarytos kelios neakademinių kūrėjų grupės: „liaudies meistrai“, „meno mėgėjai“, „amatininkai“, „saviveiklininkai“, „liaudies menininkai-profesionalai“, o šie dar skirstyti į „liaudies meistrus-menininkus“, „liaudies meistrus-amatininkus“ ir pan. Prisimenu, Paulius Galaunė teigė, kad liaudies meno kūrėjais negalima laikyti tų meistrų, kurie turi vidurinį ar nebaigtą aukštąjį dailės išsilavinimą[1]. Ir šiandieninėje Lietuvoje sąvokas „amatininkas“ ir „liaudies menininkas“ daug kas supranta sinonimiškai. Vieni įsivaizduoja, kad liaudies meną gali kurti visi arba tie, kurie neturi aukštojo meninio išsilavinimo, kiti – kad tuo užsiima tik Lietuvos tautodailininkų sąjungos nariai, turintys meno kūrėjo statusą.

Be abejo, tautinių pirštinių mezgėja – visų pirma amatininkė. Bet gal kartu ir kūrėja, senųjų baltiškųjų tradicijų puoselėtoja? Kur yra ta plona riba tarp meistrystės ir paprastos gamybos? Manyčiau, vien buvimas vienos ar kitos kūrybinės sąjungos nariu nėra jokia indulgencija. Nelabai esu linkęs pritarti ir tam, kad nuo liaudies menininko išsilavinimo priklauso jo paties ir jo kūrinių santykis su tradicija ir jos tęstinumu.

Tautodailininkė turi savo atsakymą – menininkas yra tas, kuris geba susidėlioti savo kompoziciją. Tautiniai raštai yra visų, paveldėti, tačiau jų komponavimas – jau autorystė. Aidai kūrinio kompozicija itin svarbi.

A. Šešelgienė pripažįsta, kad kartais visai netikėtai nuostabių raštų aptinka ir kitų, tolimesnių, šalių tautodailėje, bet pačios gražiausios jai yra latviškos pirštinės. Latviškieji tautiniai raštai artimiausi lietuviškiesiems, sutampa daugelis motyvų, skiriasi tik jų variacijos. Tautodailininkė prisimena, kaip pernai vasarą viešėdama Rygoje atsitiktinai pakliuvo į tautodailei skirtą konferenciją, ten pat knygyne netikėtai pastebėjo knygą „Latvieša cimdi“ („Latvių pirštinės“), kurioje sudėti įvairių Latvijos regionų tautinių pirštinių pavyzdžiai.

Nukelta į 28 p.

[1] Galaunė P. *Dailės ir kultūros baruose*, Vilnius, 1970, p. 171.

...ir pirštinės.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Elvyra MARKEVIČIŪTĖ

Paryžius, kuriame buvau...

Autorė su Noëlle Guibert kavinėje prie *Comédie-Française.*

Paryžius, kuriame nebuvau,
Kurio net sapnuot neišdrįsčiau...

Šios atmintyje staiga iškilusios aktoriaus Edmundo Leonavičiaus dainos eilutės iš 1987 m. Audronės Bagatyrytės Šiauliuose pastatyto spektaklio „Paryžius, kuriame...“ ryškiai priminė sovietmečio draudimus, kai šis miestas buvo tapęs anekdotu virtusios nepasiekiamos svajonės simboliu: „Aš ir vėl noriu į Paryžių: norėjau anksčiau, noriu ir vėl...“

Pamenu, kaip studijuodama LGITMIK'o* Teatrologijos fakultete susidraugavau su būsima dainininke Ana, kuri supažindino su tame pačiame mieste besimokančiu savo draugu iš Brazilijos. Vartydamos jo atvežtus žurnalus, išpuoštus Rio de Ženeiro karnavalo nuotraukomis, įsikalbėjome apie artėjančias atostogas. Papasakojau, kad ketinu pasikviesti Aną į Lietuvą, parodyti jai Kauną ir Vilnių, paskui nusivežti poilsio į Palangą. Brazilas, kurio vardo dabar nepamenu, labai įdėmiai klausėsi ir tada ilgesingai ištarė: „Kaip aš jums pavydžiu... Kaip norėčiau aplankyti ir apžiūrėti visą Pabaltijį...“ Šiuo atžvilgiu jis irgi buvo auka – užsieniečiai taip pat negalėjo kada užsimanę maklinėti po vadinamųjų respublikų teritorijas, bet ši „satisfakcija“, suprantama, mūsų nė kiek neguodė. Paklaustas apie būsimas atostogas, vaikinas su neslepiamu nusivylimu pratarė: „Aš tai tik į Paryžių...“ Iki šiol prisimenu baisų įtūžį, kurį man sukėlė ši nekalta frazė. Dabar jau žinau, ką reiškia atsidurti Paryžiuje vidurvasaryje, ir prisiminimai apie 30 laipsnių karštį katarsio tikrai nesukelia, bet anuomet tai nuskambėjo kaip šventvagystė. Tada būtume atidavę viską, kad tame Paryžiuje galėtume bent vieną naktį pernakvoti parke ant suolelio...

Sulaukus nepriklausomybės ir atsivėrus sienoms, viena pirmųjų kelionių, suprantama, ir buvo į Prancūzijos sostinę. Reikėjo dardėti išklerusiu autobusu be jokių nakvynių viešbučiuose – su tuo dabar nė už ką nesutikčiau, – bet tuomet tai nieko nereiškė. Buvo ir privalumų – grupių dar nesukišdavo gyventi užmiestyje, o įkurdindavo Monmartre, visai mieluose viešbutukuose netoli Kliši (*Clichy*) bulvaro. Kadangi pirmoji kelionė buvo lapkričio mėnesį, dailininkų pertekliaus Monmartre neišvydau, – vos vienas kitas piešė ir pardavinėjo savo darbus. Pagal įprastą programą pirmiausia reikėjo apžiūrėti privalomus objektus – Eifelio bokštą, Dievo Motinos katedrą (*Notre-Dame*), Luvrą, Triumfo arką, Defansą, paplaukioti Sena, – tad laisvo laiko atsirasdavo tik vėlai vakare. Tuomet jau būdavo galima išsijuosus „šlifuoti“ Kliši bulvarą, vedantį Mulenružo (*Moulin Rouge*) bei Pigalio aikštės (*Place Pigalle*) link. Dabar net ir niekada nebuvusieji Paryžiuje žino, kad tai pagrindinis sekso pramonės rajonas, nors panašių įstaigėlių šiame mieste galima rasti visur. Dar autobusui artėjant prie viešbučio, grupės vyrai buvo įspėti apie čia jų tykančią grėsmę, papasakotas atsitikimas, kaip kažkokiu gėrimu apsvaigintas turistas prarado pinigus, ir prigrasinta šiukštu nepasiduoti pagundoms. Iš tikrųjų Kliši bulvaras mirgėjo nuo šviesos reklamų, primygtinai siūlančių pačius įvairiausius *Peep Show* ir *Le Sexodrome,* gatvėje tuos pačius kvietimus uoliai kartojo daugybė arabų ar alžyriečių tautybės „vadybininkų“. Kadangi išėjusi pasivaikščioti iš karto „užlipau“ ant *Erotikos muziejaus (Musée de l'érotisme),* nutariau jį ir apžiūrėti. Prie durų radau dvi moteris iš savo grupės ir paklausiau, ar jos taip pat ketina ten eiti. Jos labai nustebusios ir beveik įsižeidusios papurtė galvas. Nesuprasdama, ko tada ten stovėti, įėjau į vidų, ir čia paslaptis paaiškėjo. Sutikau du vyrus iš mūsų autobuso, kurių ir lūkuriavo droviosios damos, nesiryždamos ar nenorėdamos sekti jų pavyzdžiu. Mane pamatę jie labai susigėdo, ir aš vėl nesupratau, kodėl – gal jiems ten eksponuojami įvairių šalių ir epochų erotikos simboliai nesiskyrė nuo tada dar neregėtos sekso reikmenų parduotuvės asortimento ir atitiko tą Charles'o Baudelaire'o apdainuotos „gėdingos“ sostinės įvaizdį?

Dar kartą Kliši bulvare atsidūriau po kelerių metų. Žmonių srautas atskyrė mane nuo draugo, ir aš ėmiau eiti jam iš paskos, linksminama pastangų, kurias rodė „sekso vadybininkai“, bandydami privilioti jį į savo užeigėles. Kai vėl pradėjome eiti greta, staiga išgirdau „Excuse, madame, excuse...“ („Atsiprašome, ponia, atsiprašome...“) Pradžioje niekaip nesupratau, dėl ko esu atsiprašinėjama, nes jie man nieko blogo nepadarė ir savo paslaugų nesiūlė. Tik vėliau susivokiau, kad jie paprašė atleidimo už tai, kad nepastebėję, jog esame dviese, pabandė „nuvilioti“ mano bičiulį. Tai man patiko ir pateisino tą prancūziško galantiškumo mitą, kuris staiga pasitvirtino tokiomis pikantiškai juokingomis aplinkybėmis.

Manau, tos pirmosios kelionės į Paryžių visiems buvo kitados susikurtų mitų patikrinimas. Kad ir ieškant to visur linksniuoto prancūzų aprangos rafinuotumo ir spalvingumo. Kelionės metu nepamačiau nei spalvų gausybės, nei įvairovės. Atvirkščiai – visi sostinės gyventojai kaip susitarę vilkėjo juodai ir nė neketino žavėti jokiais „paryžietiškais atspalviais“. Tokia gama, kurią dar galėjau priskirti rudeniui ir blogam orui, bent jau neprieštaravo elegancijos sampratai – manau, juoda ir balta yra pačios elegantiškiausios spalvos. Vis dėlto, kai po daugelio metų atsidūrusi Paryžiaus metro liepos mėnesį išvydau damų kojas, padabintas ant vieno piršto pamaunamomis guminėmis *pliažinukėmis*, supratau, jog mano iliuzijos dėl prancūzių elegancijos beveik išsisklaidė. Menkai padėjo aiškinimai, kad mačiau patį žemiausią visuomenės sluoksnį, kad bent kiek save gerbiantys paryžiečiai nevažinėja metro ir greičiau susigadins visus nervus bei iš nevilties nusiraus plaukus vėluodami dėl automobilių kamščių, nei naudosis šia žeminančia transporto priemone. Išgirdusi apie tokį kvailą snobizmą, dar labiau nusivyliau, nes iki šiol nežinau geresnio už metro susisiekimo būdo, leidžiančio be vargo pasiekti atokiausius miesto kampelius. Beje, tame pačiame metro kartą mačiau elegantišką moterį neįtikėtinai skoningu ir žaismingu „business woman“ kostiumėliu (trumpas margas švarkelis, pieštuko formos sijonas) su puikiai priderinta palaidinuke, bateliais bei rankine, ir ji nė kiek neatrodė pažeminta paties važiavimo metro fakto. Dar vieną elegantišką jauną porą metro išvydau pirmą kartą susiruošusi į *Opéra Bastille.* Vaikinas vilkėjo tamsiu kostiumu, o mergina dėvėjo trumpą trapecijos formos smėlio spalvos saikingai atvira nugara suknutę, avėjo batelius aukšta platforma ir nešėsi mažutę sukneles spalvos teatrinę rankinę. Ši pora taip išsiskyrė iš bendro fono, kad nutariau, jog jie, kaip ir aš, keliauja ta pačia kryptimi. Iš tikrųjų – neišleisdama jų iš akių netrukus atsidūriau prie įėjimo į teatro pastatą. Tokiu būdu vis dėlto pasisekė pamatyti dieninės ir vakarinės aprangos pavyzdžių, kurie neleidžia tvirtinti, kad paryžietiška elegancija tėra mitas. Vis dėlto tai buvo išimtys, nes elegancijos tikėjausi ne aukštuomenės rautuose ar mados podiumuose, o įprastoje kasdienybėje.

Pirmosios kelionės metu žlugo dar viena turistinio folkloro pasakėlė. Paryžiuje tikrai netrūksta tamsiaodžių, bet gidė pasakė, kad *Eliziejaus laukų prospekte (Avenue des Champs Elysées)* niekada nepamatysime juodo veido. Vaikštinėdami šia prašmatnia gatve stabtelėjome ties viena parduotuve, kurioje grupės moterys netikėtai užsibuvo. Neradusi joje nieko įdomaus, nutariau palaukti lauke ir ėmiau dairytis. Mano dėmesį patraukė solidus ir elegantiškas vyriškis prabangiu juodu paltu ir skrybėle, kuris labai atkakliai ir kantriai kažko lūkuriavo. Neturėdama ką veikti ėmiau jį stebėti, nes pasidarė įdomu, kas gi to laukimo objektas. Pagaliau pasirodė labai jauna ir daili trumpu juodu paltuku pasidabinusi... tamsiaodė, kuri priėjusi įsikibo jam į parankę. Žvelgdama, kaip jie patenkinti nueina, linksmai pagalvojau, kad mano akyse žlugo dar vienas, ko gero, pačių paryžiečių susikurtas ir net posovietinius turistus pasiekęs mitas.

Kelionė į Paryžių 2005 m. buvo ypatinga tuo, kad vykau į stažuotę senosios Prancūzijos nacionalinės bibliotekos (*Bibliothèque nationale de France*, – toliau BnF) Vaidybos menų departamente (*Département des Arts du spectacle*). Tuomet buvau apsėsta idėjos Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje įkurti teatro ir kino informacinę struktūrą, tad nepraleidau nė vienos progos bei pati jas išsijuosusi inicijavau, kad susipažinčiau su panašių padalinių veikla pasaulyje. Kadangi pavyko susitarti dėl bibliotekos narystės SIBMAS organizacijoje (*International Association of Libraries, Museums, Archives and Documentation Centres of the Performing Arts*), ėmiau gauti kvietimus į kas dvejus metus jos rengiamus kongresus bei konferencijas. Konferencijos Glazge metu susipažinau su minėto departamento direktore Noëlle Guibert ir laukiau progos jame apsilankyti. Pasitaikiusi galimybė dabar atrodo kuriozišką – visai prieš didžiąsias metų šventes tuometinis direktorius Alvydas Samėnas pasiūlė išleisti nuo užsienio komandiruočių likusius pinigus, kitaip jie bus grąžinti atgal. Suma buvo menka – viso labo tik 1100 litų, bet aš pasiryžau. Kai

svarsčiau vykti į Talino teatro muziejų, kuris buvo ir SIBMAS asociacijos narys, direktorius paklausė, ar nenorėčiau geriau į Prahą. Supratusi, kad galiu pasirinkti bet kokį maršrutą, pareiškiau: „O kodėl tada ne į Paryžių?“ Pirmiausia reikėjo patikslinti BnF darbo laiką, nes pasaulyje, kitaip nei tuometinėje Lietuvoje, niekas nedirbo nei per Kūčias, nei prieš pat Naujuosius metus. Vis dėlto pavyko rasti keletą „landų“, kurios leido apsilankyti departamente net ir tokiu metu. Beliko išsiversti su šia menka suma. Kai susipažinau su autobusų tvarkaraščiais ir kelionių į Paryžių kainomis, supratau, kad savarankiškai vykti neišeis. Kelionė autobusu pirmyn ir atgal kainavo 700 litų, o kur dar viešbutis su padidintais naujametiniais įkainiais, savarankiškas važinėjimas po miestą ir maitinimas? Tada prisiminiau ankstesnes turistines keliones su grupėmis. Paaiškėjo, kad visose agentūrose naujametinės kelionės kaina yra lygiai 1100 litų. Tai garantavo kelionę pirmyn ir atgal, viešbutį, pusryčius ir padarė išvyką visai realią. Tiesa, buvo neįmanoma tilpti į terminą iki Naujųjų metų, nes programa numatė šios šventės sutikimą Eliziejaus laukuose, bet direktorius pritarė, kad ta pora dienų nieko nelems. Viską suderinusi ir parašiusi N. Guibert, kad atvykstu į stažuotę, net nesulaukusi atsakymo, patraukiau Paryžiaus kryptimi.

Kai atsisėdusi autobuse pareiškiau gidei, jog važiuoju ne turistauti, o dirbti, ji nenustebo, tik pasiteiravo, ar dalyvausiu bendrose ekskursijose. Paaiškėjo, kad jai jau teko vežti konferencijų dalyvius ir su oficialiais vizitais vykstančius asmenis, kurie taip sutaupydavo kelionės išlaidas. Pasakiau, kad prisidėsiu prie grupės tik tomis dienomis, kai BnF departamentas bus uždarytas.

Buvo įdomu stebėti kelionių organizavimo pokyčius – grupės važiavo jau daug komfortabiliau. Nė vienos nakties neteko praleisti autobuse, tačiau, kai atvykome į Paryžių, paaiškėjo, kad gyvensime ne Monmartre, bet užmiestyje. Teko pasakyti sudie ir Kliši bulvarui, ir vis atidedamam apsilankymui legendiniame Mulenruže, nes savarankiškai naudotis metro dar nebuvau įpratusi, o ir laiko to mokytis neturėjau. Ši kelionė buvo kurioziška tuo atžvilgiu, kad reikėjo derinti stažuotę su ekskursijomis. Labai pasisekė, kad pirmoji apsilankymo bibliotekoje diena sutapo su grupės išvyka į Luvrą. Atvykus visi patraukė į muziejų, o aš – priešinga, į Luvrą išeinančia Rišeljė gatve (*Rue de Richelieu*), pavadinta garsiojo kardinolo de Rišeljė (Armand-Jean du Plessis de Richelieu), karaliaus Liudviko XIII pirmojo ministro garbei, jo buvusios rezidencijos Palė Ruajalio (*Palais Royal*) link. Žinojau, kad iki miestą radikaliai pertvarkiusios barono Haussmanno (Prancūzijos sostinės prefektas Georges Eugene Haussmann) renovacijos ši ilga gatvė buvo viena madingiausių Paryžiuje, kad jos istorinėse erdvėse yra ne tik senasis BnF pastatas, įkurdintas ne mažiau garsaus kardinolo Mazarinio (Jules Raymond Mazarin), karaliaus Liudviko XIV pirmojo ministro, rūmuose, bet ir *Comédie-Française* teatro, įsteigto to paties Liudviko XIV dekretu, pagrindinė Rišeljė salė (*salle* Richelieu). Puikiai prancūziškai kalbanti gidė taip susidomėjo mano maršrutu, kad net pasisiūlė palydėti, ir tai tikrai pravertė, nes prie įėjimo į BnF sėdinčios merginos nemokėjo angliškai, o aš tada dar kalbėjau labai menkai. Be to, net nežinojau, ar N. Guibert gavo mano laišką ir ką man atsakė. Mums atėjus, N. Guibert jau laukė – ji gavo žinutę ir išsiuntė malonų sutikimą, bet technologijos tada dar nebuvo taip pažengusios, kad tai žinočiau ir pasitraukusi nuo kompiuterio. Gidei nuskubėjus atgal pas paliktus turistus, buvau nulydėta į departamentą ir pristatyta mane kuruoti turinčiai damai. Ji truputį kalbėjo angliškai, o aš buvau atmintinai iškalusi visų įmanomų bibliotekinių terminų (katalogai, kartotekos, skaitytojai ir t. t.) prancūziškus atitikmenis, tad problemų nekilo. Nustebino kontrastas tarp seno pastato ir modernios įrangos bei nemažo skaičiaus skyriuje dirbančių vaikinų. Kaip ir anksčiau matytose užsienio bibliotekose, čia, kitaip nei Lietuvoje, griežtai pasiskirstyta funkcijomis, t. y. buvo skaitytojus aptarnaujanti grupė ir kitas pareigybes vykdantys darbuotojai. Mane kuravusi ponia labai rūpestingai man išrodė visas kartotekas bei katalogus ir net pamalonino specialiai atrinktais įrašais apie M. K. Čiurlionį. Apžiūrėjus plakatų, afišų ir aktorių bei spektaklių nuotraukų kolekcijas paaiškėjo, kad departamentas pats užsako premjerines fotosesijas ir turi net du fotografus. Nustebino, kad nuotraukos laikomos ne tik atskirai, bet ir klijuojamos į albumus. N. Guibert kabinete kabėjo teatromano ir bibliofilo bankininko Auguste Rondelio, dėl kurio padovanotos leidinių kolekcijos ir buvo įkurtas šis departamentas, fotografija. Ji atrodė patenkinta mano apsilankymu, nuoširdžiai džiaugėsi galėdama pasidalyti patirtimi, tik labai stebėjosi tokiu keistu vizito laiku. Dar labiau nustebo sužinojusi, kad Naujuosius metus ketinu sutikti Eliziejaus laukuose. Būdama labai taktiška, tepasakė: „Na, jeigu jus tai domina...“

Šios kelionės metu, kaip ir dera prieš Naujuosius metus, ėmė truputį snyguriuoti ir atsirado plonas ledukas. Tokia oro permaina, į kurią Lietuvoje niekas neatkreiptų dėmesio, prancūzams prilygo didžiausiems kataklizmams. Buvo atšaukti plaukiojimai Sena, pakėlimas į Eifelį ir kai aš, biblioteką galutinai uždarius šventėms, buvau priversta baigti stažuotę, paaiškėjo, kad grupė vis dar nepakilo į bokštą. Sniegą pakeitus lietui ir visiems pagaliau susiruošus prie legendinio Eifelio, kamuojama negeros nuojautos prisidėjau ir aš. Atvykus paaiškėjo, kad nuojauta neapgavo – bokšto papėdėje grūdosi daugybė grupių iš viso pasaulio, kurioms, kaip ir mūsiškei, Eifelio lankymas buvo atšauktas. Eilės prie šio objekto visada įspūdingos, bet šį kartą jos buvo tokios, kad nusprendžiau dėl trečio pasikėlimo jose nesigrumdyti ir geriau pasivaikščioti Marso lauko (*Champ de Mars*) parke bei šalutinėse gatvelėse. Kadangi dulkė lietus ir aplinkui telkšojo balos, pasiraitojau kelnes ir patraukiau savais keliais. Kai prisivaikščiojusi grįžau prie bokšto papėdės, kad prisijungčiau prie grupės, į mane netikėtai kreipėsi jauna prancūzų pora: „Excuse, madame, êtes-vous parisien?“ („Atsiprašome, madam, ar jūs paryžietė?“) Tas klausimas mane taip apstulbino, kad net pasilenkusi nužvelgiau save nuo galvos iki kojų. Atsakiusi „Je suis désolé, non...“ (Apgailestauju, ne...“), niekaip negalėjau suprasti, kaip galima palaikyti paryžiečiu žmogų, kuris su paraitytomis kelnėmis lietui dulkiant suka ratus apie Eifelio bokštą. Kai papasakojau šią mįslę gidei, ji pasakė, kad paryžiete buvau palaikyta dėl suderintų aprangos spalvų ir asimetrinio plaukų kirpimo. Matyt, ši pora, gal atvykusi iš provincijos, taip pat buvo susikūrusi savąjį paryžietiškos elegancijos įvaizdį, kurį aš tokiu kuriozišku būdu atitikau.

Kai pagaliau atėjo paskutinioji kelionės diena, skirta sutikti Naujuosius metus Eliziejaus laukuose, ėmiau suprasti skepsį, kurį pajutau N. Guibert reakcijoje. Paaiškėjo, kad toks visose reklamose liaupsinamas sutikimas tereiškia iš viso pasaulio autobusais atvykusių grupių susigrūdimą šiame taške. Šventiškai iliuminuota gatvė su lempučių girliandomis išpuoštais medžiais buvo užtvindyta daugybės žmonių, kurie vaikštinėjo ir stoviniavo būriuodamiesi įvairaus dydžio grupelėmis. Laukiant dvyliktos valandos tas priverstinis stumdymasis taip nusibodo, jog būčiau sutikusi įsitaisyti paskučiausioje landynėje, kad tik galėčiau atsidurti šilumoje ir prisėsti. Kai vidurnaktį buvo iššautas atsivežtas šampanas bei susidaužta su autobuso kelionės drauge, pajutau, jog visa čia susitelkusi minia taip ir nesuartėjo. Juoba kad tuoj pat teko skubiai grūstis prie palikto autobuso, į kurį buvo prisakyta šiukštu nevėluoti. Priešingu atveju tektų grįžti taksi... Daugiau niekada nebandžiau Naujųjų sutikti kokios nors šalies aikštėje ar prospekte ir iki šiol niekam to nerekomenduoju.

Šie prisiminimai atspindi tradicines keliones vykstant kartu su grupe. Vis dėlto išaušo diena, kai į Paryžių susiruošiau savarankiškai. Tai atsitiko nusprendus dalyvauti 8-ajame pasauliniame kongrese *IDEA Paris 2013*.

Šį kartą ilgą kelionę autobusu pakeitė skrydis Vilnius-Paryžius-Vilnius, tiesa, su persėdimu Varšuvoje, nes vienintelis tiesioginis skrydis buvo į *Bovė (Beauvais),* esantį apie 100 kilometrų nuo sostinės. Gal kada nors ir jį išbandysiu, bet tada pasirinkau Šarlio de Golio (*Charles de Gaulle*) oro uostą, nutolusį nuo miesto tik 25 kilometrus. Tiesa, jie kainavo nepigiai – Paryžiuje kaip ir Vilniuje taksi vairuotojai laiko šventa pareiga nulupti nuo atskridusių keleivių bent dvigubai. Kadangi gabenau sunkiasvorį lagaminą su kompiuteriu ir galybe popierių, nutariau leisti jiems uždirbti.

Režisierius Gytis Padegimas prie Molière’o krėslo *Comédie-Française* fojė.

Nukelta į 22 p.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Paryžius, kuriame buvau...

Staliukas *Comédie-Française* kavinėje.

Atkelta iš 21 p.

Džiaugiausi vėl apsigyvenusi Monmartre, tik šįkart ne viešbutyje, o pas draugų pažįstamą – dar karo metais iš Lietuvos emigravusią Juzefą Grinius. Jos sukrečiančią pabėgėlės istoriją apie karo siaubiamais keliais iki pat Paryžiaus vaikiškame vežimėlyje gabentą kūdikį, Lietuvoje susilauktą nuo belaisvio prancūzo, savo viešnagės metu spėjau perskaityti anglų kalba išleistoje Briano Edkinso knygoje „Born on a Sheaf of Straw“ („Gimusi šieno kaugėje“). Tada dar nepavyko įtikinti, kad būtinai reikia organizuoti šios knygos vertimą į lietuvių kalbą, nes daugeliui ji tikrai būtų įdomi.

Taip pirmą kartą atsidūriau Paryžiuje vidurvasarį, liepos mėnesį. Miestas tvoskė daugiau kaip 30 laipsnių karščiu, o kongreso darbotvarkė įpareigojo migruoti iš vieno jo krašto į kitą, nes renginiai buvo išmėtyti pačiose įvairiausiose vietose. Laimei, gelbėjo puiki metro sistema – viskas tapo įmanoma.

Pirmiausia pribloškė šio renginio, kuriame dalyvavo net 80-ies šalių atstovai, mastas. Kongresas prasidėjo iškilminga atidarymo ceremonija Miesto teatre (*Théâtre de la Ville*), joje dalyvavo ir kalbėjo renginio organizatoriai – *IDEA Paris 2013* (*International Drama / Theatre and Education Association*) ir *ANRAT* (*The national association for research and action in teatre [and education]*) prezidentai, kultūros, švietimo, komunikacijos ir užsienio reikalų ministrai, Paryžiaus meras, teatrų bei kitų organizacijų atstovai. Vėliau renginys persikėlė į miesto rotušę (*Hôtel de Ville*), kur patekome perėję įspūdingą policijos kordoną, ir baigėsi įspūdingu Jameso Thiérrée modernaus šokio spektakliu „Tabac rouge“ („Raudonas tabakas“) tame pačiame teatre, į kurį kaip Pelenei iš puotos teko skuosti net nebaigus gerti šventinio šampano. Žinoma, J. Thiérrée – Charlie'o Chaplino anūko ir Eugene'o O'Neillo proanūkio, 1991 m. debiutavusio Arielio vaidmeniu Peterio Greenaway'aus filme „Prospero knygos“, sukurtas įspūdingas reginys buvo to vertas.

Pagrindinė darbotvarkė (9.00-12.30) kasdien prasidėdavo apskrito stalo diskusijomis (anglų-prancūzų-ispanų kalbomis) Odeono teatre (*Théâtre de l'Odéon*) – viename iš šešių nacionalinių Prancūzijos teatrų, po pietų (14.00-17.15) persikeldavo į Didro universiteto (*Université Paris Diderot*) auditorijas, kuriose būdavo skaitomi pranešimai, vyko kūrybinės laboratorijos, dirbo Specialių interesų grupės (*SIGS*). Paskui pasirinktinai buvo galima žiūrėti profesionalių teatrų arba jaunųjų aktorių spektaklius ir jų sukurtus filmus (*Young IDEA*). Kongreso metu pristatytas ir 2013 m. Avinjono festivalis. Viską vainikavo uždarymo ceremonija ir vaišės Odeono teatre, supažindinant su būsimo 9-ojo kongreso, kurį 2016 m. ketinama organizuoti Ankaroje, Turkijoje, naujuoju prezidentu.

Taigi pamačiau organizatorių pasiūlytus spektaklius: *Comédie-Française* teatre parodytą autorės iš Sirijos Saadallah Wannous pjesę „Rituel pour une métamorphose“ („Ritualas vienai metamorfozei“), režisuotą Kuveite gimusio Sulaymano Al-Bassamo, ir *Opéra Bastille* šedevrą – 4 dalių baletą „Signes“ („Ženklai“), kurio autoriai – choreografė Carolyn Carlson ir dailininkas Olivier Debré – sukūrė tikrą judesio ir vaizdo stebuklą. Rytų problematika, aišku, nėra būdinga *Comédie-Française* repertuarui ir buvo akivaizdžiai kongresui skirtas „delikatesas“. Norint pamatyti, pasak vėliau atvykusio Gyčio Padegimo, „kaip Molière'o namuose vaidinamas Molière'as“, teko rinktis papildomą spektaklį. Juo tapo Lietuvoje nestatyta ir vienintelė liepos viduryje vaidinta „L'école des femmes“ („Žmonų mokykla“), kurią režisavo Jacques Lassalle. Nors prieš išvykdama šį į lietuvių kalbą neišverstą veikalą perskaičiau rusiškai, kartu su nuščiuvusia ir kiekvieną žodį gaudančia sale solidarizuotis nepavyko. Buvo aišku tik tiek, kad spektaklio kūrėjai kažkodėl pakeitė žanrą, vietoj Mollière'o parašytos komedijos pateikdami dramą. Vis dėlto tam, kad galėtum gėrėtis bent jau vaidybos niuansais, reikėjo tobuliau mokėti prancūzų kalbą, kurią Alfonsas Nyka-Niliūnas įvardijo kaip Dievo dovaną žmonijai.

Paskirtu laiku vienoje iš daugybės Didro universiteto auditorijų perskaičiau savo pranešimą anglų kalba „Research and Application“ („Tyrimas ir pritaikymas“), kuriuo pristačiau režisierių ir pedagogą G. Padegimą bei jo dėstomą Michailo Čechovo kūrybinį metodą ir Nacionalinio Kauno dramos teatro aktorę bei pedagogę, pjesių vaikams autorę ir režisierę Inesą Paliulytę. Kongrese buvo ieškoma naujų teatro meno ir edukacijos sąveikos galimybių, tariantis su iš viso pasaulio susirinkusiais ekspertais, teoretikais ir menininkais, pateikusiais pačių įvairiausių meninio ugdymo strategijų. Turėjome puikią progą pasidalyti ir mūsų šalies atstovų patirtimi. Deja, dauguma renginių ir pristatymų vyko vienu metu, tad buvo įmanoma aprėpti tik menką šios įspūdingos visumos dalį. Todėl nenustebau, kai man baigus kalbėti ir rodyti skaidres į auditoriją suplukusi įpuolė jauna režisierė iš Korėjos, kuri prieš tai buvo pažadėjusi būtinai ateiti. Supratusi, kad pavėlavo, ji labai susikrimto ir paaiškino, jog vienu metu bandė dalyvauti net trijose laboratorijose ir pas mane nespėjo. Matydama, kad ji nuoširdžiai domisi pranešimo tema, pasiūliau pasiklausyti trumpos santraukos. Netrukus prie jos prisidėjo kongreso dalyvė iš Graikijos, paskui dar keli asmenys, ir tada pranešimą pakartojau iš naujo. Kai galop visi išėjome iš auditorijos ir, peržvelgę programą, pamatėme, kad dar vienas visus dominantis renginys vėl vyksta kitame miesto gale, į kurį reikia nusigauti per alinantį karštį, graikė su nuoširdžiu įtūžiu sušuko: „I hate Paris!“ („Aš nekenčiu Paryžiaus!“)

Be konferencijos, turėjau ir kitų reikalų – buvau susitarusi pasimatyti su N. Guibert ir Jacques'u Toja fondo (*Fondation Jacques Toja pour le Théâtre*) įgaliota direktore Virginie Licastro dėl renkamos medžiagos apie *Comédie-Française* aktorių ir buvusį generalinį direktorių J. Toja. Dėl to nuvykau ir į teatro paveldą saugančią *Comédie-Française* biblioteką-muziejų, kurios ieškodama, o vėliau lankydama, daug kartų išvaikščiojau ir Karališkųjų rūmų sodus (*Jardins du Palais Royal*), ir arkadas su jose įkurdintomis parduotuvėlėmis, ir kiemelį su prisėsti gundančiomis dryžuotomis Danielio Bureno kolonomis. Nuoširdžiai pasigėrėjau, kaip *Comédie-Française* teatras, ne veltui dislokuotas *Palė Ruajalio* kampe, nenuilstamai ir, galima sakyti, su karališku užmoju rūpinasi savo unikaliu palikimu. Visuose jo leidiniuose, spektaklių programose ir net kavinės staliukuose įspausta 1680 m. data, primenanti teatro egzistavimą pradėjusį Liudviko XIV pasirašytą dekretą, sujungusį dvi tuo metu veikusias trupes – *Guénégaud Theatre* (po Mollière'o mirties pavadinta *Troupe de Molière*) ir *Hotel de Bourgogne*. Specializuota *Comédie-Française* parduotuvė prekiauja ne tik daugybe istorinių suvenyrų ir teatro leidinių, bet ir nuolat papildomais ankstesnių ir naujausių spektaklių DVD įrašais, leidžiančiais nors tokiu būdu kompensuoti sovietmečio padarytas spragas. Beje, mano nupirktas įspūdingas leidinys, skirtas teatro 300 metų jubiliejui *La grand histoire de la Comédie-Française*, buvo ne mažiau įspūdingai suvyniotas ir įteiktas. Džiugu, kad supažindinus Nacionalinio Kauno dramos teatro vadovą Egidijų Stanciką su leidiniu apie *Comédie-Française* galerijos rekonstrukciją, šia idėja buvo sėkmingai pasinaudota išleidžiant savojo teatro rekonstrukcijos istoriją. Apsilankymas Val de Graso bažnyčioje (*Val-de-Grâce)*, pastatytoje karalienės Onos Austrijietės intencija, dėkojant už sūnaus, karaliaus Liudviko XIV, gimimą, savotiškai vainikavo sąlytį su visa šia istorija persmelkta ir daugelio vaizduotę žadinusia karališka aplinka. Ji priminė ne tik karalių Liudviko XIII ir Liudviko XIV didybę, jų ministrų Rišeljė ir Mazarinio galybę bei intrigas, bet ir daugybę Alexandre'o Dumas (tėvo) bei kitų autorių sukurtų personažų, atgijusių ne viename romane ar kino filme. Tarp jų ir savo šlovės triumfą išgyvenusius Bernard'o Borderie režisuotus „Tris muškietininkus“ ir „Anželikos“ sagą, kuriuose J. Toja suvaidino Aramį bei Liudviką XIV.

Keliaudama savarankiškai jau galėjau savo nuožiūra pasirinkti lankymo objektus. Prieš tai du kartus lankiausi Luvre, Versalyje, *Notre-Dame* ir Invalidų rūmuose, buvau prie Triumfo arkos, Defanse, Disneilende, pakilau į Eifelį, paplaukiojau Sena, apsilankiau *d'Orsay* ir Rodino muziejuose, Monmartro kapinėse ir net senajame Sorbonos universitete bei Sorbonos koplyčioje, priglaudusioje monumentalų kardinolo Rišeljė kenotafą. Fragonard'o kvepalų muziejuje išsirinkau visam

laikui pamėgtus kvepalus. Netgi pabuvau *Grand Opéra*, kurią dienos metu galima lankyti kaip į muziejų, ir apžiūrėjau įspūdingą šio teatro kostiumų ir plakatų kolekciją iš BnF fondų. Nemanau, kad verta tai aprašyti, nes kiekvienas viską privalo pamatyti savo akimis. Geriau prisiminti įsirėžusius asmeniškesnius įspūdžius.

Šios kelionės metu pagaliau pavyko aplankyti garsųjį Žoržo Pompidu centrą (*Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou*), kurio ekspozicijų komplekse atradau įspūdingus Prancūzijos pilietybę priėmusio vengrų abstrakcionisto Simono Hantai darbus. Kaip įprasta, aikštėje šalia šio komplekso, pagal kvartalo pavadinimą paryžiečių meiliai vadinamo Bobūru (*Beaubourg)*, vyko improvizuoti gatvės šokėjų pasirodymai. Tokių netikėtų koncertų pasitaikė visur – prie *Comédie-Française* pastato, įvairiose miesto aikštėse, ant Senos tiltų, metro stotyse ir vagonuose, – netrukus jau žinojau, kurioje metro stotyje visada koncertuoja kokia nors grupė ir kokį maršrutą dažniausiai renkasi jau ne kartą matytas ir girdėtas akordeonistas ar gitaristas.

Po pirmą sykį aplankyto Monė muziejaus (*Musée Marmottan Monet*) su nuostabiomis Claude'o Monet ir tuo metu eksponuotomis Marie Laurencin drobėmis, daugiausia atgabentomis iš jos muziejaus Tokijuje (*Musée Marie Laurencin*) ir įamžinusiomis elegantiškas bei melancholiškas moteris, išsirikiavo visa greta kitų atradimų. Jais tapo Paryžiaus Moderniojo meno muziejus (*Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris*), Didieji rūmai ir Mažieji rūmai – Paryžiaus dailės muziejus (*Grand Palais*, *Petit Palais – Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris*), Liuksemburgo muziejus (*Musée du Luxembourg*) su atvežta Marko Šagalo darbų kolekcija, Karnavalė Paryžiaus istorijos muziejus (*Musée Carnavalet Histoire de Paris*). Miniatiūriniame Renuaro sodelyje (*Jardins Renoir*) sužavėjo įsikūręs toks pat miniatiūrinis Monmartro muziejus (*Musée de Monmartre).* Kartu su turistų minia pagaliau pavyko aplankyti ir Švč. Jėzaus Širdies baziliką (*Sacré-Cœur*), kuri ankstesnių kelionių metu kažkodėl būdavo uždaryta. Pasinaudojus traukinuku, palengvinusiu nusileidimą nuo kalvos kepinant saulei, vėl kaip ant delno atsidūrė ištisas Monmartras.

Šį kartą pavyko pamatyti visą vasarišką Paryžiaus karališkųjų parkų grožį – su atidengtomis skulptūromis, veikiančiais fontanais, gausybe žydinčių gėlių pačiuose įvairiausiuose ir prašmatniausiuose gėlynuose. Liuksemburgo sode (*Jardin du Luxembourg*) grožėjausi karalienių skulptūromis ir fontanais, senajame Tiuirli sode (*Jardin des Tuilleries*) stebėjau tvenkinyje leidžiamus miniatiūrinius burlaivius ir mėgavausi galimybė judėti po teritoriją kartu su poilsio kėde. Elegantiškasis anglų stiliaus Monso (*Monceu*) parkas, pasitikęs mylimo rašytojo Alfredo de Musset skulptūra ir sumažinta Egipto piramidės kopija, nustebino neįtikėtina daugybe bėgiojančių žmonių (net pagalvojau, ar tik šalia nėra įsikūrusi kokia sporto mokykla). Biut Šomono parke (*Parc des Buttes Chaumont*), nors ir stulbino barono Haussmanno architektų darbas – jie buvusioje gipso kasykloje sukūrė įspūdingą peizažą: ežerą su sala, skardį su rotonda, grotą su dirbtinėmis uolomis, kriokliais ir upeliais, – vis tiek niekaip negalėjau atsikratyti erzinančio dirbtinumo pojūčio. Ir pagaliau buvo aplankytas visuose prancūzų romanuose minimas legendinis Bulonės miškas (*Bois de Boulogne*), kuriam žodis „miškas" tiko mažiausiai. Pamačiau prašmatnų parką, kuriame galima irstytis valtimis, gėrėtis gėlynais bei skulptūromis, važinėti dviračiais, bėgioti. Beje, prancūzai sugeba neįtikėtinai lengvai susikurti poilsio oazę kiekvienoje žalioje vejoje – jiems užtenka pasitiesti pledą, švarką ar tiesiog prigulti ant žolės ir paprasčiausiai užsimerkti. Tokių improvizuotų poilsio zonų visame mieste mačiau kiekviename žingsnyje. Laisvų suolelių buvo gerokai daugiau negu žaliojo ploto, ir tai tikrai kėlė pasigėrėjimą. Kai liepos 14-ąją – Bastilijos paėmimo dieną – dėl milžiniškos sangrūdos Eliziejaus laukuose buvo uždarytas metro, visi tuoj pat gulomis ar sėdomis įsitaisė pievelėse ir ramiai laukė, kada vėl galės pajudėti.

Visada verta lankyti Paryžiaus kapines, ir jos buvo pasirinktos ne tik bandant slėptis nuo karščio. Per Lašezo kapinės (*Le cimetière du Père Lachaise*), pavadintos Liudviko XIV nuodėmklausio Francois d'Aix de La Chaise pravarde Tėvas Lašezas (*Père La Chaise*), priminė didžiulį miestą su kryptis nurodančiomis rodyklėmis. Manau, nėra reikalo vardyti ten palaidotų įžymybių, kurių pavardes galima rasti kiekviename žinyne. Apsiribosiu tomis kapavietėmis, kurias šios kelionės metu pavyko aplankyti. Pirmasis išniro toks pat baltas kaip ir jo biustas *Comédie-Française* fojė Alfredo de Musset antkapis. Toliau – kiti rašytojai: Pierre'as de Beaumarchais, Honore de Balzacas, Marcelis Proustas, Oscaras Wilde'as, kompozitoriai Georges'as Bizet, Fréderícas Chopinas, dailininkai Eugene'as Delacroix, Amedeo Modigliani's, garsioji prancūzų dainininkė Editha Piaf ir akivaizdžiai populiarumo nenustojusi amerikiečių rokenrolo žvaigždė Jimas Morrisonas. Milžiniškus rūmus primenančiame kolumbariume ilgai nepavyko aptikti ten saugomų legendinės operos solistės Maria'os Callas ir šokėjos Isadoros Duncan urnų. Ne taip lengva savarankiškai rasti norimus kapus, – ypač sunkiai sekėsi ieškant Molière'o, perlaidoto kaip ir Jeanas de La Fontaine'as, siekiant populiarinti šias kadaise toli nuo miesto centro buvusias kapines, ir garsiosios prancūzų aktorės Sarah'os Bernhardt amžinojo poilsio vietų. Staiga kaip iš po žemės išdygęs ilgaplaukis vyriškis ne tik parodė kryptį, bet ir kiekvieną kartą, kai tik pasiklysdavome, vėl atsirasdavo ir pasiaukojamai lydėdavo iki ieškomos kapavietės...

Vėliau aplankytose Monparnaso kapinėse (*Cimetière du Montparnasse)* pavyko rasti Ch. Baudelaire'o, Guy de Maupassant'o, absurdo teatro pradininkų Eugène'o Ionesco ir Samuelio *Becketto*, žymiųjų egzistencialistų poros – Jeano-Paulo Sartre'o ir Simone'os de Beauvoir amžinojo poilsio vietas.

Pabandžius prisiminti dar pirmoje kelionėje matytas Monmartro kapines (*Cimetière de Montmartre*), atmintyje pirmiausia iškilo geltonomis ir baltomis gėlėmis išpuoštas dainininkės Dalidos kapas su natūralaus dydžio jos skulptūra ir švelniu įtrūkiu paženklintas senas marmurinis antkapis, gaubiantis legendinių personažų – Margaritos Gotjė ir „Traviatos" prototipo Marie Duplessis (Alphonsine Rose Plessis) kapą. Ją savo romane „Dama su kamelijomis" įamžinęs A. Dumas (sūnus**)** ilsisi tose pačiose kapinėse, nutolęs tik apie 100 metrų, o jo tėvo A. Dumas urna iš gimtojo Viler-Kotrė miestelio (*Villers-Cotterets)* perkelta į Paryžiaus panteoną.

Visų klajonių po miestą metu nuo karščio gana neblogai gelbėjo tiek muziejų kondicionieriai, tiek šaltas it ledas obuolių sidras gatvės kavinukėse – jis ne tik numalšindavo troškulį, bet ir lengvai kilstelėjęs tonusą skatindavo leistis į tolesnes įspūdžių paieškas. Vėliau ilgai ir beviltiškai ieškojau tokio sidro Lietuvoje, kol galop, prisiragavusi visokiausių neįmanomų slyvų, kriaušių ir dar kitokių skonių saldėsių, lioviausi.

Šitaip „Nemunui" pagaliau „inventorizavusi" visų kelionių į legendinę sostinę įspūdžius supratau, kad, kaip tame anekdote, aš ir vėl noriu į Paryžių – tiek ten dar liko neaplankytų muziejų, parodų, parkų, teatrų... Iki šiol akyse stovi iš balto marmuro iškaltų dramaturgų biustų eilė *Comédie-Française* fojė, nuvedanti iki autentiško Molière'o krėslo. Arba *Opéra Bastille* ne tik spektaklio, bet ir pastato paliktas įspūdis, kai atsisėdus *Comédie-Française*i į savo vietą balkone pasijutau tarsi atsidūrusi ant Mozės kalno. Taigi, perfrazuojant garsųjį Henriko Navariečio posakį, G. Padegimo iškilmingai pakartotą kelionės pabaigoje, – „Paryžius vertas mišių". Manau, tą patį vėliau pagalvos ir minėta graikė, kuriai vienu momentu pasirodė, kad ji šio miesto nekenčia. Taigi aš ir vėl noriu į Paryžių. Laimė, kad dabar bet kada galiu šį norą patenkinti.

* Leningrado teatro, muzikos ir kinematografijos institutas, dabar Sankt Peterburgo teatro akademija.

Dramaturgų biustai *Comédie-Française* fojė.

Paryžiaus rotušės interjeras.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

J. Vaitkaus spektaklis „Barbora ir Žygimantas“ pagal J. Griniaus dramą „Gulbės giesmė“. Valstybinis Jaunimo teatras. 2010 m.

Gediminas JANKUS

Kosmopolitinis scenos spindesys ir skurdas

Koks pakilumas tada buvo apėmęs, kokie atvėrimai ir atsivėrimai vyko tiesiog akyse, nelauktai ir lyg improvizuojant, kokie jautėmės tvirti, žinantys kryptį, tikslą... Kokie įdomūs, svarbūs atrodė dalykai, matomi ir girdimi scenoje. Tada joje, ilgai stabdyta, pagaliau visa jėga ir užmoju aidėjo lietuviško teatro idėja, vyravo idealistinis požiūris, pagarba tautinėms vertybėms, mūsų literatūros (žinoma, pirmiausia dramaturgijos) klasikai.

Tai vyko 1988-aisiais, Atgimimo metais, tada ir kai kurie mūsų idealistai teatralai, sukviesti režisieriaus ir kultūrologo Gyčio Padegimo, Šiauliuose (tuomet jis vadovavo šio miesto dramos teatrui) sulėkė į lietuvių dramaturgijos festivalį „Atgaiva“. Pakilumas ir atviros diskusijos apie mūsų teatro skaudulius, apie tautinę savastį, kurios beveik neliko teatrų spektakliuose, apie režisūros diktatą ir neklystamumą, teatrų reformą gerokai sujudino ne tik teatralus. Tai buvo tikras gaivaus vėjo gūsis, daugelį privertęs bent susimąstyti apie Lietuvos teatro situaciją, ateitį, iššūkius. Akivaizdu, kad šis festivalis ir jo nuostatos visų pirma buvo nukreiptos prieš postmodernistinę scenos sampratą, bent polemizavo su teatruose ir dramaturgijoje jau įsigalinčiais svarbiausiais postmoderno postulatais.

Išleisti keturi festivalio laikraščio „Atgaiva“ numeriai, kuriuose spausdintos recenzijos, entuziastingai brėžtos naujos gairės, gaivinta tautinio teatro idėja. Publikuotas ir mano straipsnis „Pasiklydęs teatras“. Aiškinausi lietuviškos dramaturgijos situaciją, ieškojau priežasčių, kodėl to meto teatrai beveik sutartinai ignoruoja mūsų nūdienius autorius, o į lietuvišką sceninę klasiką apskritai numoja ranka, paniekinamai drėbdami apie „klojimo teatrų gadynę“. Poleminį svarstymą baigiau pastebėjimu: „(...) į mūsų sceną žengia kosmopolitai. Gan darniom gretom.“

Ar galėjau pagalvoti, jog po 27 metų šį teiginį vėl pakartosiu? Tiesa, reikia pridurti, kad ne tik žengia, bet ir beveik užkariavo lietuviškojo teatro scenas, išstūmė, pajuokai išstatė tautinio teatro sampratą, tautinio savitumo idėją. Kosmopolitizmas (ar globalizmas, neoliberalizmas) keičia kaukes, pavidalus, tačiau iš esmės lieka tas pats – griaunantis, niekinantis, skelbiantis karą vertybėms. Jis apima visas kultūros sritis ir, prisidengęs postmodernizmo samprata, stengiasi užgožti bet kokias tautiškumo ir tautinio orumo apraiškas. Nepastebimai ir patyliukais uzurpavęs didžiųjų teatrų scenas, kosmopolitizmas pamažu išstumia bet kokias tautines apraiškas.

Tiesa, postmoderno šaukliai dar atvirai neskelbia savo antitautinių manifestų, tačiau darbais akivaizdžiai demonstruoja panieką ir sarkazmą mūsų istorijai, jos kūrėjams, tiems idealams, dėl kurių tūkstančiai guldė galvas. Kaip patyčia skamba režisieriaus, tipiško kosmopolito Rimo Tumino veidmainiški teiginiai: neva jis lietuvių dramaturgijoje ieškąs „istorinio pjūvio“, „aukštos idėjos“, „svajonės visai šaliai“... Jis teškia savo „Mistrą“ ir „Madagaskarą“, kuriuose kaip veidrody spindi patyčių puokštė mūsų istorijai, idealizmui ir pasiaukojimui dėl idėjos. „Svajonė visai šaliai“ – tai brukamas masalas, šiek tiek pridengtas tautine skraiste.

Šiaip R. Tuminą būtų galima vadinti akivaizdžiu mūsų sceninės situacijos veidrodžiu. Būtent jo darbuose atsispindi kosmopolitinis, globalistinis požiūris ir ties bulvarumo riba balansuojanti režisūra, neslepiama panieka tautiškumui ir tautiniam savitumui.

Šis reiškinys plinta. Čia įžvelgčiau ne tik modernaus amžiaus tendencijas, ne tik naujų formų ir išraiškos paieškas (tai, be abejo, būtina – atsinaujinant, perteikiant nūdienos pasaulio problematiką). Pastebiu sąmoningą, kryptingą veiklą susinant mūsų tautinę saviraišką, klasikinę dramaturgiją, o iš šiandienos autorių parenkant tokius, kurių pažiūros ir idėjos atitinka tikslus. Nors dėl dramaturgijos reiktų stabtelėti.

Prieš 20-metį režisieriai purkštavo, kad „nacionalinės dramaturgijos“ išvis nėra, o jei yra, tai ji labai silpna (o kas ugdo dramaturgą, jei ne pastatymai, tiksliau – patys teatrai), o nūnai įnirtingai teigiama, kad literatūrinis teatras apskritai jau seniai miręs ir scenai nereikalingas. Iš tiesų ant pjedestalo užkeltas režisierius dabar dažnai tampa pats sau autoriumi, dėlioja tekstus ar antitekstus pagal savo išmanymą ir išsilavinimą. Klasikos perdirbinėjimas tapo kasdienybe, ir W. Shakespeare'ui, A. Camus ar E. Ionesco tenka kukliai glaustis savo veikalų paraštėse. Įžūlūs ir provokuojantys – tokie turi būti šiuolaikiniai režisieriai-autoriai, viską griaunantys, svetimą kūrybą „nacionalizuojantys“, naudojantys kaip savo, žodžiu, tikri kultūrbolševikai. Teatrologė, dramaturgė Gražina Mareckaitė šiuos procesus vadina „dramos nudraminimu“: „Ilgai patį visuomenės susvetimėjimą, nesusikalbėjimą, tikrovės absurdą kaip naujojo postmodernistinio teatro turinį ir formą deklaravusi dramaturgija priėjo savo siekiamybių ribą: ji jau nebekalba ir nesusikalba, nesiekia nieko išreikšti, tačiau kankinamai, tarsi liežuvį nusipjovęs individas, mykia ir aiškina, dėl ko jis tai padarė...“ Tokie „aiškinimai“ ypač būdingi M. Ivaškevičiaus sceniniams veikalams. Gal todėl jie tokie parankūs kosmopolitizmo apologetams?

Liežuvį nusipjovusi dramaturgija ypač paranki kosmopolitams, neigiantiems bet kokį tautiškumą scenoje. Jiems tada patogu pasinaudoti netgi tradicine verbaline išraiška, pasitelkus lietuvių klasikinę dramaturgiją ir neslepiant paniekos, savo perdirbiniuose bei parafrazėse akcentuoti silpnesnes ar šiaip literatūriškas vietas. Jono Jurašo spektaklyje „Barbora“ tokie J. Grušo pjesės perrašymai (Aušros Marijos Sluckaitės nuopelnas) taip sumenkino dramos idėją, kad, neskaičius originalo, liktų tik stebėtis aukštu dramaturgo vertinimu.

Suprantu, minėtąjį idealistinį pakilumą vargu ar dar teks išgyventi. 1988-1990 m. pasipylę mūsų tautinės dramaturgijos pastatymai, sugrąžinę ir išeivijos autorius – Antaną Škėmą, Algirdą Landsbergį, Kostą Ostrauską, atvirai ir nuoširdžiai kalbėję apie mūsų skaudžios istorijos skaudulius, tremtį, pasipriešinimą, buvo itin reikšmingas etapas ne tik teatrams – mums visiems. Jono Vaitkaus, G. Padegimo, Sauliaus Varno, Vytauto Balsio spektakliai kėlė, jaudino ir buvo tikrojo tautinio Atgimimo ženklas.

Tačiau kas šią gražią idėją ir ženklą supurvino, subulvarino? Ar ne tie patys kosmopolitiniai šaukliai, pamažu užtvindę scenas savo „shopping and fucking“, keiksmais ir išsigimusiais personažais? Esą tai gyvenimo druska ir mūsų dienų tiesa. Taip, mes atimame tiesos sakytojų monopolį iš tų apsišaukėlių romantikų, kliedinčių apie kažkokias tradicijas ir tautinę sceną – šaukė naujieji pranašai ir rodė mums kalėjimo žargonu rusiškai besikeikian-

V. Balsio spektaklis „Smetona“ pagal G. Jankaus dramą „Kybartų aktai“. Kauno kino studijos kūrybinė grupė. 2013 m.

G. Padegimo spektaklis „JAH“. Nacionalinis Kauno dramos teatras. 2011 m.

J. Vaitkaus spektaklis „Strazdas – žalias paukštis“ (B. Kutavičiaus muzika, S. Gedos poema). Nacionalinis Kauno dramos teatras. 1985 m.

čius ir besismaukančius tautiečius. Taip palengva tautinės vertybės virto patyčia ir parodija.

Kai kurie paslaugūs mūsų recenzentai tai vadino gražiai – „estetiniu maištu“, „šiuolaikine raiška“, „Europos teatrų tendencijomis“... Nors potekstė aiški – bet kokia tautinio teatro samprata suvokiama tik menko išsilavinimo žmogeliams, kaimo mentaliteto asmenims, o šit intelektualai ir tautos žiedas žavisi ir supranta vien postmodernistinį – nūdienos ir ateities meną...

Paliegusios dvasios poreikis būtinai atskleisti ką nors žemo, bjauraus, kalbėti apie tai su pasimėgavimu būdingas visiems kosmopolitiniams pastatymams, tiek Oskaro Koršunovo, tiek Artūro Areimos ir kitų vargingų epigonų. O. Koršunovo teatro samprata – ne tik kosmopolitinė, bet ir skatinanti žemiausius instinktus, skelbianti atvirą kovą tradicijoms ir tautiškumo sampratai. A. Areima, kuklus sekėjas, savo scenines mozaikas labiau rankioja ir dėlioja iš nužiūrėtų patikusių pavyzdėlių, toks suįžūlėjęs kopijuoklis, bejausmė matrica, aprūkusi smilkalais, tačiau sugebanti prispjaudyti į sielas. Iš kur tokia tulžis ir nepakanta? Toks artimo nekentimas? Gal nuo asmens savybių – neapykantos žmogui – prasideda kelias į Nieką? Į visišką Neigimą? Patyčias ir patologiją?

Vydūnas griežtai peikė nevykusią profesionalaus lietuvių teatro pradžią. Tada, 1920 m. gruodžio 19 d., Dramos vaidykla (dabartinio Nacionalinio Kauno dramos teatro lopšys) pradėjo veiklą Hermano Zudermano „Joninėmis“. Vydūnas negalėjo suvokti, kaip Valstybės teatras pasirinko tokį lietuvius menkinantį veikalą. Autorius pjesėje vaizdavo keletą prasigėrusių ir ne itin moralių lietuvaičių. Vydūnui tai atrodė tautinės sąmonės juodinimas, mūsų kultūros menkinimas. Ką jis pasakytų dabar, pamatęs scenos spjaudalių, keikūnų kosmpolitų pastatymus?

Nuosekliai tautinę dramaturgiją ugdė ir ugdo J. Vaitkus, G. Padegimas, V. Balsys. Kiekvienas laikydamasis savo metodo, teatro sampratos, tačiau be „perdirbinių“, „aranžuočių“ ar paniekos autoriams. J. Vaitkaus laikysena dar sovietmečiu buvo ypatinga ir atvira – be tada plačiai paplitusios ezopinės kalbos jis savo pastatymais su ypatinga jėga teigė lietuvybę ir tautinę savastį. Pagal Broniaus Kutavičiaus muziką ir Sigito Gedos poemą pastatytas „Strazdas – žalias paukštis“ tapo etapiniu spektakliu, lietuviškumo etalonu. Pagonybė ir tautos kūrybos galia čia buvo pagaviai išreikštos judesiu, įspūdingomis masinėmis scenomis. Ne taip seniai J. Vaitkus dar kartą pateikė manifestą, mano manymu, aiškų ir tiesų atsakymą kosmopolitizmo šaukliams – spektaklį „Barbora ir Žygimantas“ pagal Jono Griniaus (1902-1980) pjesę „Gulbės giesmė“. Žinoma, kaip ir reikėjo tikėtis, spektaklis beveik nutylėtas ir dėmesio iš nuolatinių recenzenčių-recenzentų (*schreibende frau* – „rašinėjančių poniučių“) nesulaukė.

Menką reakciją sukėlė ir tai, kad iš Nacionalinio Kauno dramos teatro repertuaro buvo išmestas G. Padegimo spektaklis „JAH“ apie itin įdomią ir dramatišką prieškario Lietuvos asmenybę, rašytoją ir „dvasių profesorių“ Juozapą Albiną Herbačiauską. Įspūdingas spektaklis-studija, įtaigiai ir atvirai kalbantis ne tik apie Kūrėjo dramą, bet ir apie lietuviškosios inteligentijos keliusklystkelius, sąmonėjimą, nuopuolius, paklydimus, apie įsigalintį kairuoliškumą ir viską griaunantį kultūrbolševizmą – kaip aktualiai ir grėsmingai spektaklyje skambėjo įspėjimai nūdienai... Tai tapo nereikalingu balastu, nes trukdo bendrai kosmopolitizmo linijai, iškrinta iš konteksto...

Kaip ir talentingo režisieriaus V. Balsio etapinis darbas – lietuviško teatro istorijoje pirmą kartą scenoje pamatėme Lietuvos Prezidento Antano Smetonos dramą, kai lemtingą birželio 15-osios naktį teko rinktis tarp okupanto prievartos ir konstitucingumo išsaugojimo. Spektaklis „Smetona“ kuriame įsimintinus vaidmenis sukūrė Ramūnas Šimukauskas (Smetona), Saulius Bagaliūnas (A. Voldemaras) ir Remigijus Endriukaitis (Paternalijus), sulaukė didžiulės sėkmės ir susidomėjimo. Bet ar tatai paranku kosmopolitberniams? Kauno kino studija,

ATGAIVA

AŠ, LIETUVIŠKAS ŽEMDIRBYS...

Lietuvių dramaturgijos festivalio laikraštis „Atgaiva“. 1988 m.

kurioje ir gimė šis etapinis pastatymas, kultūrtregerių jau likviduota, net nepaminint tokio ryškaus kūrybinės grupės darbo...

Profesorius, teatrologas Petras Bielskis recenzuodamas spektaklį teigė, kad „režisierius Vytautas Balsys šį veikalą pakėlė kaip vėliavą“. Pakylėtas, dvasingas pastatymas, verčiantis mąstyti ir prisiminti savo tautines ištakas. Tačiau nei tokia dramaturgija, nei tokie spektakliai nereikalingi, jie trukdo bendrai „generalinei linijai“, kosmopolitų maršui. Juk kai kurie dar iki šiol lietuviško teatro pradžią sieja su bolševiko Vinco Mickevičiaus-Kapsuko dekretu 1918 m. ir, kaip teisingai pažymi garsus teatrologas Aleksandras Guobys, sąmoningai nutyli daug ankstesnius profesionalios trupės Vilniuje, kuriai vadovavo Mykolas Sleževičius, žingsnius. Netgi teigiama, kad iki 1918 m. nebuvo ir lietuviškos dramaturgijos... Tai kur tada kūrė Vydūnas, Vincas Krėvė, Vytautas Bičiūnas?

Bandymai sumenkinti lietuviškojo teatro ištakas raudona gija siekia mūsų dienas. Juk nuolat akcentuojama, kad tautinė savastis – tai visiškas anachronizmas, „tvartų teatras“, liaudies „vakaruškos“ ir gegužinės, tinkamos tik kaimo žmogui. Tai sąmoningas ir melagingas klaidinimas. Profesoriaus, šviesuolio ir vieno garsiausio nūdienos lietuviškojo teatro kūrėjo P. Bielskio didžiulėmis pastangomis visoje Lietuvoje atgaivintas Klojimo teatrų judėjimas, nuolat vyksta teatrų festivaliai-krivūlės, išugdytas didžiulis būrys tautinio meno entuziastų ir aktorių.

Drąsų iššūkį šioje situacijoje metė būrelis jaunų Nacionalinio Kauno dramos teatro aktorių, tarp jų – ir režisūros ėmęsis Tomas Erbrėderis. Jų pastatytas lietuviškų sceninių vakarų ir Klojimo teatro laikų veikalas J. Tumo-Vaižganto komedija „Žemės ar moters“ įgavo ryškių šiandienių bruožų (premjera – 2012 m., dar paliktas repertuare.) Spektaklis – viena iš retų tautinio sceninio meno apraiškų, susišaukianti su lietuviškojo teatro samprata.

Būtent tai ir turėtų lemti lietuviškosios scenos ateitį, jos tautinę savastį. Yra visos prielaidos kurti Tautos teatrą, prisimenant prieškario A. Sutkaus bandymą. Turime galingą P. Bielskio lietuviško teatro judėjimą, apėmusį visą Lietuvą, ypač suprantamą ir godojamą mažesniuose teatruose, kurių dar nepasiekė globalistinio maro užkratas.

Kosmopolitinės scenos skurdas akivaizdus, jos tikslas – žlugdyti sveikas tautos kūrybines galias, paniekinti ir išsityčioti iš mums brangių vertybių, pažeisti nacionalinį orumą. Laikas stabdyti darniom gretom žengiančius teatro ir meno kosmopolitus. Juk, pasak Viktorijos Daujotytės, tautos garbę kelia ir gina kultūra, menas, literatūra. Čia glūdi tautos orumo šaknys.

Neleiskime jų graužti kosmopolitiniams gaivalams.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

Solistė Rita Novikaitė.

Alina RAMANAUSKIENĖ

Sveikas, Pažaislio festivalio vidurvasari!

Drauge su vasara įpusėjo ir Pažaislio muzikos festivalis, kaip ir kasmet dvidešimtą kartą melomanams pristatantis daugybę įvairiausių renginių: monumentalių ir kamerinių, rimtų klasikinių, solidžiu ir skirtų klausos pramogai, mėgavimuisi; labai pavykusių ir ne itin.

Gausybės vasaros pasirodymų (jų muzikos šventėje arti 40) puokštėje išsiskyrė kamerinės ispaniškos muzikos koncertas „Hola Espana!“, atliktas solistės Ritos Novikaitės (mecosopranas) ir „Baltijos gitarų“ kvarteto. Kuo gi patraukė dėmesį šis muzikos vakaras? Saiku, skoniu, elegancija.

Koncerto trukmė – vos valanda (geros muzikos visuomet turi truputį trūkti), tačiau per 60 minučių klausytojams spėta papasakoti neįtikėtinai daug ir įtikinamai. O svarbiausia – nenuobodžiai, be pataikavimų, be pozų, kurios paprastai vadinamos žvaigždžių ligomis ar negalavimais.

Solistė ir keturi jai pritarę gitaristai – Zigmas Čepulėnas, Sergejus Krinicinas, Saulius S. Lipčius, Chrisas Ruebensas (Norvegija) – tarsi gyveno kartu su savo atliekama muzika. Ispaniškas miniatiūras ir vieną itališką (populiariąją A. Laros „Granada“ koncerto pabaigoje) jie pateikė publikai taip, kaip suprato: kiek santūriau, negu tai darytų ispanai, bet ne mažiau oriai, profesionaliai, įtaigiai. Atlikėjų nuostata, regis, tokia: geriau mažiau pabrėžti pietietišką temperamentą, negu jį perdozuoti – tuomet koncertas taptų panašus į folkloro vakarienę su kičo prieskoniais. Beje, visų kūrinių aranžuotės – taip pat pačių atlikėjų kūrybinio darbo rezultatas, kaip ir dailiai išversti tekstai, koncerto metu nuoširdžiai ir glaustai pristatyti gitaristo S. S. Lipčiaus. Kokius muzikinius paveikslėlius tapė publikai penki muzikai? Žinoma, subtiliai pasakojo apie skaisčiaakę meilę, apie gamtą, prisodrintą tamsiai mėlynų nakties ažūrų bei aromatų, ir ilgesį, ilgesį, ilgesį... Daugelis „išpasakotų“ kūrinių parašyti praėjusio amžiaus pradžioje, tad jų alsavimas visiškai kitokio tempo, ritmo, emocinės raiškos negu nūdienos laikų. Kompozitoriai M. de Falla, E. Lecouna, M. M. Ponce, M. Greveris kūrė širdimi, neatsižvelgdami į banke turimų sąskaitų dydį... Atlikėjai šiuos niuansus pajuto. Retsykiais nevengė ir sentimentalumo. Pavyzdžiui, solistė R. Novikaitė kai kurias dainas švelniai papildė kastanječių garsais, tačiau tai darė itin saikingai. Solistės mecosopranas žavėjo vokaline kultūra ir kilnumu. Jokio „balso rodymo“, nereikalingo forsavimo, įtampos, virtuozinės bravūros. Ateityje solistei linkėčiau kiek sodriau, ryškiau pabrėžti žemąjį balso registrą, paprastai vadinamą balso apačiamis.

Sudaryti įtaigų ansamblį su „Baltijos gitarų“ kvartetu solistei neabejotinai padėjo ir tai, kad ji pati muzikos studijas yra baigusi kaip stygininkė (alto specialybę J. Gruodžio konservatorijoje). Žinia, altas ir gitara – vienas kitam „patys draugiškiausi“ instrumentai, galima sakyti, bičiuliai, tad jų darnus ansamblis koncerto metu beveik garantuotas. Puiki pasirodė ir mecosoprano su gitaromis jungtis!

Beje, „Baltijos gitarų“ kvarteto muzikai vertinami ne tik kaip patikimi akompaniatoriai, bet ir kaip puikūs solistai. Ansamblis susibūrė 2004-aisiais. Kvartetas yra žinomas Lietuvoje ir toli už jos ribų. Užsienyje pristatomas kaip vienas profesionaliausių gitarų ansamblių Baltijos valstybėse. Gitaristai koncertavo daugiau nei 20 pasaulio šalių.

Kvarteto sudėtis galutinai nusistovėjo, kai 2008 m. prie trijų mūsų šalies gitaristų prisidėjo belgas Chrisas Ruebensas. Keturi muzikai tobulinosi pas garsiausius pasaulio gitaros virtuozus ir pedagogus. Jie groja specialiai šiam kvartetui pagamintomis žymaus ispanų meistro Manuelio Contreras gitaromis.

Lieka pridurti, kad solistė R. Novikaitė ir „Baltijos gitarų“ kvartetas koncertą surengė nepaprastai dailiai restauruotame Taujėnų dvare, nedideliame ir elegantiškame, kitados priklausiusiame Radvilų giminei.

„Baltijos gitarų“ kvartetas.

XX Pažaislio muzikos festivalio programa

24 d., penktadienį, 19 val. Šv. Kryžiaus (Karmelitų) bažnyčioje – Kauno styginių kvartetas: Karolina Beinarytė-Palekauskienė (I smuikas), Lina Kireilė (II smuikas), Eglė Lapinskė (altas), Saulius Bartulis (violončelė). Solistė Joana Daunytė (arfa). Programoje: Franz Schubert, André Caplet, Marcel Tournier. Įėjimas nemokamas.

25 d., šeštadienį, 17 val. Kauno valstybinėje filharmonijoje – „Afrikos deimantai“. Vilniaus miesto savivaldybės Šv. Kristoforo kamerinis orkestras (meno vadovas ir dirigentas Donatas Katkus). Solistas Njabulo Madlala (baritonas, Didžioji Britanija-Pietų Afrikos Respublika). Dirigentas Donatas Katkus. Programoje: populiarios operų arijos ir tradicinės Pietų Afrikos Respublikos dainos. Bilietų kainos – 5, 7, 10 Eur.

26 d., sekmadienį, 17 val. Zapyškio paminklinėje Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – Mykolo Kleopo Oginskio 250-osioms gimimo metinėms paminėti – muzikinis dvaro salonas „Tik dėl jūsų!“: Virginija Kochanskytė (aktorė), Giedrė Zeicaitė (sopranas), Liudas Mikalauskas (bosas), Šviesė Čepliauskaitė (fortepijonas). Scenarijus ir režisūra – Virginija Kochanskytė. Scenos erdvės sprendimas – dizaineris Mantas Sakalauskas. Kostiumai – Daiva Žurkuvienė. Programoje: Mykolo Kleopo Oginskio laiškai, memuarų, autobiografijos, knygos „Atsiminimai“ fragmentai, romansai ir kūriniai fortepijonui. Bilieto kaina – 5 Eur. Bilietų skaičius ribotas.

30 d., ketvirtadienį, 18 val. Šv. Arkangelo Mykolo

Alfas PAKĖNAS

„Naujoji Romuva“ Nr. 2015 / 2

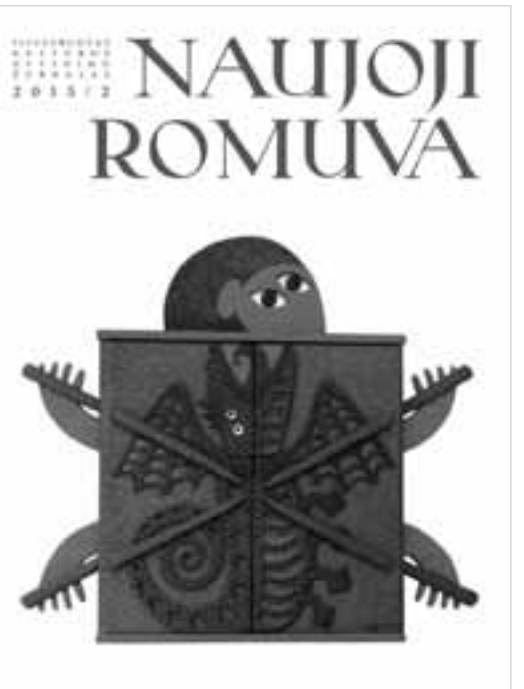

Vidurvasarį pasirodė antrasis kultūros gyvenimo žurnalo „Naujoji Romuva“ numeris, parengtas jau naujoje redakcijos būstinėje, „Žinijos“ draugijos patalpose, šalia gražiųjų Radvilų rūmų. Žurnalas kaip visada patrauklus akiai, paprastas ir turiningas. Viršeliuose – sniego baltumo fone dailininko Mariaus Jonučio naujausias, dar niekur nerodytas darbas „Mėlynoji paukštė“. Tolesniuose puslapiuose publikuojamas Monikos Svėrytės rašinys „Marius Jonutis: „Meno pauzė manęs dar neaplankė“. Jauna autorė rašo, kad „M. Jonučio darbai daugiasluoksniai, interaktyvūs, į juos neužtenka tiesiog žiūrėti. Kiekvieną paveikslą menininkas ragina paliesti, juose gausu įvairių durelių, stalčiukų. Kas nors atsidaro, atsiveria...“

Žurnalą puošia ir kito dailininko, poeto Kęstučio Subačiaus įsimenantys kūrinėliai moters paslapties tema. Rimvydas Markeliūnas paskleidžia savo minčių fragmentus, eskizus, kilusius aplankius Kęstučio parodą: „Tai – miesto vienatvės išgyvenimų moteris, jos pavidalas, pavidalo užuomazga, pradmuo. Brutali, paslaptinga, juslingai atvira, net pavojinga.“ Gal tai bus dar vienas langas, atsiveriantis į būsimas dailės ir kūrybos pažintis, savęs paieškos ir išraiškos lauką.

Pradėtas antrasis poetinio „Naujosios Romuvos“ ir „Nemuno“ bendravimo ir draugystės dešimtmetis. Jau vienuoliktą kartą Salovartėje, žurnalo bičiulių ir rėmėjų architekto Tomo Žigo ir jo žmonos Vitalijos sodyboje, šurmuliavo, eilėraščius skaitė poetai. Tai – tarsi antrasis, miniatiūrinis Poezijos pavasaris. Ta proga spausdinama Inezos Janonės, Onos Jautakės, Ritos Makselytės, Nerijaus Cibulsko, K. Subačiaus, Manto Balakausko, Aivaro Veiknio, Tado Žvirinskio ir daugelio kitų kūryba. Atskira poetinė publikacija – Nijolės Blaževičiūtės eilėraščiai: paprastučiai, bet įsimenantys, palydimi poetės sesers dailininkės Gražinos Pašakarnienės kompozicijų. Vienoje jų – liūdnaakis, mačerniškai mįslingas poetės veidas. Jau tolstantis nuo mūsų, bet Gražinos dėka vis labiau priartėjantis jos paliktais eilėraščiais. Pasak pačios poetės, „aš netikiu, kad tolsti į miglotus tolius / eini man aukso obuolių raškyt.“

Po poezijos – proza: įdomus, nuotaikingas Aurimo Noviko apsakymas „Karo laukas“ bei gyvi, patraukiantys Tomo Rekio įspūdžiai apie Ameriką. Gausu publicistikos. Alfredas Gusčius, šio pavasario literatūrinės Jurgio Buitkaus premijos lauretas (jau penktasis, žurnale apie tai pasakoja Vytautas Girdzijauskas), pateikia intriguojantį straipsnį „Ar jau norime būti istorijoje?“ Stilius sodrus, eseistinis, grakščiai reiškiamos mintys – svarstoma apie „intenciją, faktą ir meninę išmonę istoriniame kūrinyje“. Daugiausia dėmesio skiriama Broniaus Radzevičiaus, Vytauto Petkevičiaus kūrybai, Romualdo Ozolo filosofinei publicistikai.

Skaitytoją sudomins ir daugelis kitų publicistinių tekstų: Vacio Bagdonavičiaus „Vydūnas apie būtiškąją žmogaus sąmonės šviesėjimo prasmę“, jau senokai vykęs Broniaus Kutavičiaus pokalbis su Povilu Mataičiu „Svarbiausia – sutartinių atgaivinimas“, o ypač jauno, talentingo poeto ir filologo Vainiaus Bako skvarbus žvilgsnis į egzodo poeto Vlado Šlaito biografijos ir kūrybos gilumas „Vlado Šlaito ribos patirtys“ bei kaunietės Elvyros Markevičiūtės su meile ir įkvėpimu parašyta eseistinė apybraiža apie prancūzų aktorių Jacques’ą Toja.

(Įgulos) bažnyčioje – sakralinės muzikos vakaras. Verena Steffen (fleita, Šveicarija), Olivier Eisenmann (vargonai, Šveicarija). Programoje: Carl Philipp Emanuel Bach, Niels Wilhelm Gade, Johan Peter Emilius Hartmann, Josef Gabriel Rheinberger, Joseph-Ermend Bonnal, Denis Bédard, Sigfrid Karg-Elert. Įėjimas nemokamas.

31 d., penktadienį, 18 val. Kauno valstybinėje filharmonijoje – „Tarp operos, poezijos ir džiazo“. Kostas Smoriginas (bosas), Kostas Smoriginas (vokalas, gitara), Povilas Jaraminas (fortepijonas). Bilietų kainos – 7, 10, 15 Eur.

Rugpjūčio 2 d., sekmadienį, 17 val. Botanikos sode – Mykolo Kleopo Oginskio 250-osioms gimimo metinėms paminėti – „Hommage à Ogiński“, bendradarbiaujant su Lietuvos kompozitorių sąjunga. Lietuvos kamerinis orkestras (meno vadovas Sergej Krylov). Solistai: Petras Vyšniauskas (saksofonas), Vytautas Giedraitis (klarnetas), Vidas Lubauskas (obojus). Dirigentas Juozas Domarkas. Programoje: naujai ir netikėtai Lietuvos kompozitorių perrašytos Mykolo Kleopo Oginskio kūrinių partitūros bei Giedriaus Kuprevičiaus įžvalgos apie mūsų ir jo laikus. Bilieto kaina – 5 Eur, koncerto vietoje – 7 Eur.

7 d., penktadienį, 19 val. Pažaislio vienuolyno Liepų alėjoje – „Gruzijos magija“. Ansamblis „Chveneburebi“ (Gruzija; muzikos vadovas George Gobejishvili, vadovas Solomon Gogashvili): George Gobejishvili, Solomon Gogashvili, George Sakhokia, Bachuki Mukbaniani, David Zurabiani, Vladimer Chaladze. Programoje gruzinų liaudies dainos. Bilieto kaina – 15 Eur, koncerto vietoje – 17 Eur.

8 d., šeštadienį, 19 val. Pociūnų aerodrome – Artūro Noviko džiazo mokyklos vokalinė grupė „Jazz island“ (vadovas Artūras Novikas). Programoje: Artūro Noviko aranžuotos lietuvių liaudies dainos, sutartinės, lietuvių, užsienio šalių kompozitorių populiarios melodijos. Bilieto kaina – 5 Eur. Bilietų skaičius ribotas.

9 d., sekmadienį, 17 val. Zapyškio paminklinėje Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – „Prancūzų muzikos keliais“. Raminta Vaicekauskaitė (sopranas), Mindaugas Zimkus (tenoras), Paulė Gudinaitė (fortepijonas). Programoje: Jacques Offenbach, Eva Dell’Acqua, Henri Duparc, Claude Debussy, Jules Massenet, Gabriel Fauré, Francis Poulenc. Bilieto kaina – 5 Eur. Bilietų skaičius ribotas.

15 d., šeštadienį, 15 val. Pažaislio vienuolyne – Žolinės atlaidai. Po šv. Mišių – koncertas M. K. Čiurlionio 140-osioms gimimo metinėms paminėti. Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Petras Bingelis). Dirigentas Petras Bingelis. Programoje Mikalojaus Konstantino Čiurlionio sakralinė muzika. Įėjimas nemokamas.

15 d., šeštadienį, 17 val. Margininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčioje – „Švęskime Žolinę kartu“. Milda Kazakevičiūtė (smuikas), Laimonas Salijus (akordeonas), Lukas Katinas (akordeonas). Programoje: Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Gediminas Gelgotas, Astor Piazzolla, Carlos Gardel, Aníbal Troilo. Įėjimas nemokamas.

16 d., sekmadienį, 13 val. Žiežmarių kultūros centre – „Iš operos lobyno...“ Sabina Martinaitytė (sopranas), Ieva Goleckytė (sopranas), Andrius Apšega (baritonas), Jurgis Jarašius (baritonas), Audronė Eitmanavičiūtė (fortepijonas). Programoje: Giuseppe Verdi, Giacomo Puccini, Jules Massenet, Piotr Čaikovskij, Nikolaj Rimskij-Korsakov, Gioachino Rossini, Vytautas Klova, Giedrius Kuprevičius, Nerija Čepaitė. Įėjimas nemokamas.

16 d., sekmadienį, 19 val. Babtyno-Žemaitkiemio dvare – jaunoji fado žvaigždutė Mara Pedro (vokalas, Portugalija). Dalyvaus: Mário Henriques (portugališkoji gitara, Portugalija), Bruno Brás (fado gitara, Portugalija). Programoje fado kompozicijos. Bilieto kaina – 7 Eur.

21 d., penktadienį, 18 val. Jonavos Joninių slėnyje – Johanno Strausso muzika. Kauno miesto simfoninis orkestras (vyr. dirigentas Constantine Orbelian (JAV-Armėnija), vadovas Algimantas Treikauskas). Solistai: Raminta Vaicekauskaitė (sopranas), Mindaugas Zimkus (tenoras). Dirigentas Petras Bingelis. Koncertą ves muzikologas Viktoras Gerulaitis. Įėjimas nemokamas.

22 d., šeštadienį, 19 val. Birštono kurhauze – Virgilijus Noreika „Mano Lietuva“, solisto 80-ajam jubiliejui paminėti. Virgilijus Noreika (tenoras), Dainius Puišys (baritonas), Vytautas Lukočius (fortepijonas). Koncertą ves muzikologas Viktoras Gerulaitis. Programoje: Juozo Gruodžio, Stasio Šimkaus, Konrado Kavecko, Balio Dvariono, Vytauto Klovos, Algimanto Bražinsko, Algimanto Raudonikio, Charles Gounod, Georges Bizet, Edvard Grieg, Franz Liszt, Carl Zeller, Franz Lehár, Johann Strauss, Nicola Valente, Eduardo di Capua, Luigi Denza, Frederick Loewe, Erroll Garner arijos, romansai, dainos, duetai ir kūriniai fortepijonui. Bilietų kainos – 6, 8 Eur.

23 d., sekmadienį, 18 val. VDU Didžiojoje salėje – „Šanchajaus istorijos judesyje ir garsuose“. „Duo losinger eser“ (Šveicarija): Ania Losinger (xala III, choreografija), Mats Eser (marimba, perkusija). Programoje: originalios Ania Losinger ir Mats Eser kompozicijos unikaliam instrumentui xala III ir mušamiesiams. Bilietų kainos – 5, 7, 10 Eur.

28 d., penktadienį, 18 val. Kelmės evangelikų reformatų bažnyčioje – Šiaulių berniukų ir jaunuolių choras „Dagilėlis“ (meno vadovas ir dirigentas Remigijus Adomaitis). Koncertmeisterė Daiva Šulcaitė. Programoje: Tomás Luis de Victoria, Steve Dobrogosz, Vytautas Miškinis, Morten Lauridsen, Vytautas Klova, Nijolė Sinkevičiūtė, Anton Bruckner, Georg Friedrich Händel, Benjaminas Gorbulskis, Juozas Tallat-Kelpša, Jerry Herman, Irving Berlin, Laimis Vilkončius, Keith Hampton, George David Weiss. Bilieto kaina – 2 Eur.

30 d., sekmadienį, 18 val. Pažaislio vienuolyne – koncertas Edgaro Montvido jubiliejaus proga. Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Gintaras Rinkevičius), Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Petras Bingelis). Solistai: Asmik Grigorian (sopranas), Edgaras Montvidas (tenoras), Donatas Montvydas (vokalas). Dirigentas Gintaras Rinkevičius. Bilietų kainos – 15, 20 Eur, koncerto vietoje – 17, 22 Eur.

Bilietų galima įsigyti Kauno valstybinės filharmonijos kasoje (II–VII 14–18 val., tel. 8 (37) 20 04 78, el. p. *info@kaunofilharmonija.lt*), renginio vietoje vieną valandą prieš renginį ir bet kurioje „Tiketos“ kasoje.

www.nemunas.net ▪ 2015 m. liepos 23–rugsėjo 9 d., Nr. 16 (952)

„Nuotakos III“. 1976 m.

„Palydint“. 1990 m.

„Sapnuose“. 1984 m.

Aldonos Gustas vaikystės Lietuva

Nuo liepos 23 d. galerijoje „Aukso pjūvis“ veikia menininkės iš Berlyno Aldonos Gustas tapybos darbų paroda „Mano vaikystės Lietuva“ (vok. „Das Litauen Meiner Kindheit“).

A. Gustas (g. 1932) – išeivijos rašytoja ir dailininkė, gyvenanti Berlyne. Vokietijoje pripažinta menininkė išleidusi keliolika lyrikos rinkinių, jos literatūrinė kūryba verčiama į užsienio kalbas, gausiai publikuojama antologijose. Kaip dailininkė A. Gustas aktyviai dalyvavo personalinėse bei grupinėse parodose Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Belgijoje, JAV ir Lietuvoje. 1972 m. kartu su bendraminčiais įkūrė garsią Berlyno dailininkų-poetų (Berliner Malerpoeten) grupę. Už nuopelnus apdovanota Rahel Varnhagen von Ense medaliu, Vokietijos Federacinės Respublikos kryžiumi, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medaliu.

A. Gustas gimė Karceviškių kaime (Šilutės r.) ir čia praleido pirmuosius vaikystės metus; vėliau su šeima gyveno Vilniuje. Rusijai okupavus Lietuvą, tėvas buvo ištremtas į Sibirą, o mergaitė kartu su motina pasitraukė į Vokietiją. A. Gustaitei tuomet tebuvo devyneri. Ankstyvieji vaikystės įspūdžiai ir išgyvenimai, lietuvių folkloras ir gimtojo krašto gamtovaizdis moters gyvenime paliko ryškų įspaudą. Su Lietuva siejamos A. Gustas kūrybos ištakos. 1975 m. Vokietijoje buvo išleistas vienuoliktas menininkės poezijos rinkinys „Oro narvai: mano vaikystės Lietuva“ („Luftkäfige: Eine Litauische Kindheit“). Parodoje eksponuojamas piešinių ciklas yra tarsi šios poezijos temos, dažnai pasikartojančios visoje literatūrinėje menininkės kūryboje, vizualinis perteikimas. Ciklą sudaro 1974-1990 m. sukurti tapybos darbai. Pagrindinis kūrinių objektas – pati menininkė: mergaitė šviesiais plaukais. Jos naivaus, vaikiško ir kartu bundančio pasaulio atspindys yra supanti aplinka – kartais sentimentalūs lietuviški gamtos vaizdai („Žąsų mergaitė“, 1982), kartais pasakiškos fantazi-

Pirštinių

Atkelta iš 19 p.

Jos autorė Maruta Grasmanė pati nemezga, tačiau tyrinėja ir dėsto tautodailę. Kartu renka medžiagą – pirštinių raštus iš įvairių Latvijos vietovių, juos sistemina, paskui ieško tinkamų siūlų ir mezgėjų, kurios numegztų tokias pirštines. Taip pamažu rekonstruoti modeliai sugulė į solidžią knygą. Lietuvoje tokių leidinių – kokybiškų, gerai iliustruotų – neturime, nors pirštinių raštų iš savo protėvių paveldėjome daug, nemažai jų saugoma mūsų muziejų kolekcijose. Gal todėl latviai ir mano, kad lietuviai tautinių pirštinių apskritai nemezga.

Toje pačioje konferencijoje Aidai įspūdį paliko vienos viešnios iš Skandinavijos – norvegės Annemor Sundbo – pranešimas Aušrinės-Auseklio vaizdavimo tautodailėje tema. Įprasta manyti, kad šis motyvas būdingas tik lietuviams, tačiau Norvegijos mokslininkė argumentuotai įrodė, jog jis paplitęs kone visuose su Baltijos jūra besiribojančiuose regionuose.

Pati Aida patvirtina, kad mezginių, audinių raštai

jos („Gulbių medis“, 1974), „Svajonių scena I, III“, 1977), o kai kada – tiesioginiai gimstančio erotizmo vaizdiniai („Sapnuose“, 1984), „Mylimieji I“, 1986). Erotinis leitmotyvas ryškus visoje A. Gustas kūryboje. Pasak Audronės B. Willeke, analizavusios menininkės poeziją, vienur jis yra žaismingas ir įmantrus, užmaskuotas fantastiniuose debesų, gulbių, augalų, paukščių, žuvų motyvuose, kitur išreikštas tiesiogine lakoniška maniera. Ši mintis taikliai apibūdina ir menininkės tapybą.

Lietuvos visuomenei A. Gustas iki šiol labiau buvo žinoma kaip rašytoja – į lietuvių kalbą išversti jos poezijos rinkiniai „Briedžiai mano broliai“ (1983), „Simbiozės moterys“ (1993), „Eilėraščiai. Proza. Piešiniai“ (1994), „Dabar. Eilėraščiai ir piešiniai“ (1998). Šiais metais Kaune pradėtas rengti menininkės parodų ciklas, plačiau supažindinantis su dailės kūriniais. „Aukso pjūvio“ galerijoje atidaryta paroda „Mano vaikystės Lietuva“ yra antroji. Pirmoji piešinių paroda „Esu gamtos dalis...“, parengta 2014 m. Berlyne vykusios parodos „Moterys su burnomis“ („Mundfrauen“) pagrindu, nuo gegužės 29 d. iki rugpjūčio 2 d. vyksta Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Rudenį planuojama atidaryti ir trečiąją menininkės kūrybos ekspoziciją Kauno dramos teatre. Ji veiks iki **rugsėjo 25 d.**

Parengė Aušra VASILIAUSKIENĖ

„Besimaudančiosios 8“. 1989 m.

Istorijos įženklinimas dabartyje

Grafiko Adomo Matuliausko darbus nedažnai išvysi parodose – didžiausią kūrybinio laiko dalį yra pasiglemžusi knygų grafika, solidžiais tomais nugulusi knygynų, viešų bei privačių bibliotekų lentynose ir džiuginanti daugiausia akademinės bendruomenės estetinius receptorius. Tačiau Adomas randa laiko ir laisvajai kūrybai. Parodoje eksponuojamose nespalvotose miniatiūrose skleidžiasi dabar retas neoromantizmas: žavimasi praeitimi ir gamta, vadovaujamasi stipriomis emocijomis, o ne protu, aukštinama didvyrių drama, epiškumas, vaizduotė nugali buitiškumo tendencijas ir kt.

Miniatiūrose su pagarba ir meile žvelgiama į senojo Vilniaus istorines vietas ir herojus, nostalgiškai prisimenama šlovinga praeitis, ją traktuojant su optimistine džiaugsmo gaida. Tarsi neegzisuotų drumzlina kasdienybės rutina ir šiuolaikinio miesto gatvių šurmulys. A. Matuliauskas nori matyti tik tai, kas tvaru ir perduodama iš kartos į kartą, neslepia susižavėjimo praeitimi. Jo Vilniuje teberymo senojo miesto gynybinės sienos, jų dar nepalietusios praūžusios istorijos audros. Tai rekonstruota didinga senovė, kurioje susipina tik įsivaizduojami ir realiai išlikę simboliai – valdovo karūna, kalavijas ar teberymantys bažnyčių bokštai, regimi pro puošnius gėlių žiedus. Seni laikai regimi pro ažūrinį augalų tinklą, sujungiantį praeitį ir dabartį.

Šilkografijos komponuojamos į medaliono formą, kuri sustiprina dekoratyvumą, atėjusį iš istorinės architektūros, spaudinių, senosios kultūros. Tiesa, šios puošmenos asketiškos – jos nespalvotos, nors traukia vingriomis, ekspresyviomis ir sykiu tiksliomis linijomis. Kartu šiuolaikinis žiūrovas gali įsivaizduoti, kad viską mato pro apvalią *camera obscura* akutę ir kadrai keičia vienas kitą iš pasakiškų tapdami realūs – gali pamanyti, jog Vilniuje iš tikrųjų skleidžiasi stebukliniai augalai, rusena šventasis aukuras ir tebegyvena rūstus valdovas. Taip dar aiškiau, kad praėję ir šiuolaikiniai laikai neatsiejami – viskas ir prasideda, ir vis dar tęsiasi. Todėl esi priverstas patikėti, kad įmanoma šiuolaikinė legenda apie geležinį vilką, kad siela gali kilti aukštyn su barokiniais senamiesčio bažnyčių bokštais. Galiausiai šios šilkografijos kalba apie laimę gyventi Lietuvoje...

Parengė Birutė PANKŪNAITĖ

dantiraščiai

Baltijos jūros skalaujamose šalyse bemaž nesiskiria, kitoniškos tik jų variacijos, spalviniai sprendimai. Pasak A. Šešelgienės, būtent pagal spalvas gali atsekti šalį, regioną. Pavyzdžiui, skandinavai labiau pamėgę baltą ir mėlyną, o žemaičių tautinių drabužių spalvų gama nemažai skiriasi nuo aukštaičių. Spalvų deriniai ir ornamentika nusistovėjo pamažu, per ilgus šimtmečius, šį kultūrinį turtą perduodant iš kartos į kartą, be abejo, jį ir tobulinant. Būdingiausi ir seniausi lietuvių tautinės ornamentikos simboliai: taškas – visa ko pradžia, kilmė, vienetas; trikampis baltams reiškė ugnį, vandenį, vyrą bei moterį; rombas – aktyvumo simbolis, itin plačiai naudotas lietuvių tautinėse juostose ir turintis daug prasmių: žemė, saulė, diena, vainikas, ugnis; kryžius – magiškas ir religinis simbolis, o kartu ir ornamento motyvas, atsiradęs dar pirmykštėje bendruomenėje, simbolizavo ugnį ir buvo būdingas daugeliui senųjų kultūrų ir tik nuo IV a. tapo krikščionių tikėjimo simboliu.

Kalbant apie ornamentus, jie ne tik atrodo ritmiški, bet iš tiesų turi savitą muzikinį ritmą, apie kurį A. Šešelgienė kalba kaip apie ypač paveikų: „Kai mezgi ritmišką raštą, jauti jo jėgą.“ Toks ritmo pajautimas ateina savaime ir vien tik dirbant. Kad ornamento kompozicija kuriama ritmiškai kartojant tam tikrus elementus – sena akademinė tiesa. Šiuo atveju, regis, tiktų perfrazuoti Umberto Eco, pašmaikštaujant, jog, atsiradus ritmui, randasi ir tam tikros stilistinės normos, sąlygiškumai – susiformuoja tokia ženklų (arba muzikinių garsų) tvarkos sistema, kuri atrodo mieliausia mūsų regėjimui ar klausai, ir kai tik įsigali sąlygiškumas, kūrėjas išsivaduoja iš nevaldomos vaizduotės bei jausmingumo gniaužtų, nes ritmo taisyklės, viena vertus, jį įpareigoja, kita vertus, išlaisvina...[2]

Senovėje ornamentas, simbolis buvo informacijos perdavimo priemonė. Tai neišsemiamas duomenų šaltinis etninio kultūros paveldo tyrinėtojams. Ir P. Galaunė rašė, kad „margi audinių raštai padėjo lietuviams išlikti gyviems“.

Žvelgiant į autorinius A. Šešelgienės darbus nenumaldomai kirba klausimas: kaip atsispirti kultūrinį savitumą žlugdančiai pasaulinės globalizacijos įtakai, nepasiduoti madai būti „pasaulio piliečiu“, žmogumi be šaknų, aiškios etninės priklausomybės, kaip netapti klajokliu, tarptautinio tranzito subjektu?.. Egzistuoja iš anksčiau nusistovėjusi – kažkieno kažkada nustatyta – tvarka, pasaulio pusiausvyra. Tai – tam tikra jėga, paradigminiai etiniai santykiai ir pan. Bet kuriam mąstančiam žmogui būtina nepamiršti savo etninės, nacionalinės tapatybės, lokalinės tradicijos. Aiškiai matome, kad dvasinių orientyrų kaita veikia gana destruktyviai. O gal iš tiesų svajonė apie humaniškesnę visuomenę tėra svajonė apie visuomenę, kurioje visi sutartinai dirba, kad ne tik turėtų daugiau vaistų ar knygų, bet ir naujausio modelio automobilių?.. Šiam požiūriui, beje, „būdingas atvirumas pasauliui, kuris ir grindžia mūsų įsiliejimą į pasaulį ir veikimą jame, tačiau normaliam ryšiui lygiai svarbus yra ir nepasitikėjimas mūsų santykių su pasauliu rezultatais, suvokimas, kad mūsų prisitaikymas gali baigtis tragišku pralaimėjimu.“[3] Tačiau ar tikrai judame tik pralaimėjimo link? Žinoma, nereikia neigti šiuolaikinės skaitmeninės eros privalumų, naujausių technologijų pasiekimų, bet nedera pamiršti, kad vis dar turime menininkų, gebančių atskleisti archajinius tautinio paveldo kontekstus, juos tęsti ir perduoti ateinančioms kartoms kaip svarbią mūsų savasties dalį. Joks kompiuteris jų niekada nesugebės atstoti.

[2] Eco U. *Atviras kūrinys. Forma ir neapibrėžtumas šiuolaikinėje poetikoje.* Vilnius, 2004, p. 255.

[3] Ten pat, p. 251.

XIII tarptautinis menų festivalis „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu“

Liepos 26–rugpjūčio 2 d. M. K. Čiurlionio studijų savaitė. Konferencija „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“. Smuiko muzikos šventė. Smuikininkų meistriškumo mokykla. Dalyvaus M. K. Čiurlionio kūrybos tyrinėtojai ir atlikėjai iš Lietuvos, JAV, Lenkijos, Kanados, Prancūzijos, Italijos, Vokietijos, Pietų Korėjos ir kt. užsienio šalių.

26 d., sekmadienį,

14.30 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje (Vytauto g. 23) – Druskininkų savivaldybės moksleivių piešinių konkurso „Mano kelias link Čiurlionio“ laureatų darbų parodos atidarymas (kuratorė Ona Akstinaitė).

16 val. M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje – M. K. Čiurlionio studijų savaitės, konferencijos „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“, smuiko muzikos šventės, smuikininkų meistriškumo mokyklos atidarymas.

16.30–17.20 val. M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje – Daniele Buccio (Italija) fortepijono muzikos rečitalis. Dalyvaus jaunieji smuikininkai – smuikininkų meistriškumo mokyklos lankytojai. Programoje: M. K. Čiurlionis, V. Frazei, F. Busoni, G. Tagliapietra, L. Verdi, D. Buccio.

17.30 val. V. K. Jonyno galerijoje (M. K. Čiurlionio g. 41) – Eugenijaus Nalevaikos tapybos darbų parodos „Andante“ atidarymas.

19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda. Dalia Stulgytė-Schmalenberg (smuikas, Vokietija), Ye-Joo Agnes Lee (smuikas, Pietų Korėja), Algirdas Budrys (klarnetas), Irena Renata Budrytė-Kummer (vargonai, Vokietija). Programoje: M. K. Čiurlionis, J. S. Bach, G. Pugnani-F. Kreisler, Ch. W. Gluck, W. A. Mozart, A. Corelli ir kt.

27 d., pirmadienį,

9.30–10 val. konferencijų centro „Grand SPA Lietuva“ salėje „Neris“ (V. Kudirkos g. 45) – konferencijos „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“ atidarymas M. K. Čiurlionio tapybos darbų faksimilinių kopijų parodos pristatymas (kuratorė Milda Pleitaitė).

10–18 val. konferencijų centro „Grand SPA Lietuva“ salėje „Neris“ (V. Kudirkos g. 45) – konferencijos pranešimai, diskusija „M. K. Čiurlionio kūrybos sklaida Lietuvoje ir pasaulyje“, naujausių leidinių apie M. K. Čiurlionį ir jo kūrybą pristatymas.

19.30 val. konferencijų centre „SPA Vilnius Druskininkai“ (K. Dineikos g. 1) – dailininkės Salomėjos Jastrumskytės tapybos darbų parodos „Euklidai“ atidarymas.

20 val. konferencijų centre „SPA Vilnius Druskininkai“ (K. Dineikos g. 1) – koncertas-spektaklis „Tik dėl jūsų (M. K. Oginskis)“: kunigaikščiui Mykolui Kleopui Oginskiui – 250. Aktorė Virginija Kochanskytė, pianistė Šviesė Čepliauskaitė, Giedrė Zeicaitė (sopranas), Liudas Mikalauskas (bosas). Programoje: M. K. Oginskio laiškai, memuarų, autobiografijos, knygų „Atsiminimai“, „Laiškai apie muziką“ fragmentai, romansai ir kūriniai fortepijonui.

28 d., antradienį,

10–18 val. konferencijų centro „Grand SPA Lietuva“ salėje „Neris“ (V. Kudirkos g. 45) – konferencijos „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“ tęsinys.

20 val. Druskininkų miesto muziejuje (M. K. Čiurlionio g. 59) – smuiko muzikos koncertas. Dalia Stulgytė-Schmalenberg (smuikas, Vokietija). Dalyvaus: Gabrielė Sližytė (smuikas, Lietuva, Prancūzija), Cornelius Köhler (smuikas, Vokietija), Yves Schmalenberg (fagotas, Vokietija), Aleksandras Vizbaras (fortepijonas). Programoje: M. K. Čiurlionis, W. A. Mozart, N. Paganini ir kt.

29 d., trečiadienį, 10 val. konferencijos „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“ svečiai ir smuikininkų meistriškumo mokyklos dalyviai lanko M. K. Čiurlionio pamėgtas vietas. Susitikimas-popietė Antano Česnulio skulptūrų ir poilsio parke Naujasodėje. Vadovai: dailėtyrininkas Adelbertas Nedzelskis, tautodailininkas Antanas Česnulis.

14 val. Mokymo ir informacijos centro Miško muziejuje „Girios aidas“ (M. K. Čiurlionio g. 102) – diskusija „Čiurlionį supusios Druskininkų gamtos paskatos meninei pasaulėjautai ir kūrybai“. Vedėja etnologė Gražina Kadžytė. Pranešėjai: dailėtyrininkas Adelbertas Nedzelskis, gamtosaugininkai dr. Algirdas Valavičius, dr. Antanas Lankelis, muzikologas Vaclovas Juodpusis, tautodailininkas, medžio drožėjas Antanas Česnulis Dalyvaus konferencijos „M. K. Čiurlionis ir pasaulis svečiai“, gamtosaugininkai, Aplinkos ministerijos ir Druskininkų savivaldybės specialistai, miškininkai.

15 val. Mokymo ir informacijos centro Miško muziejaus „Girios aidas“ kiemelyje – tautinės muzikos popietė, skiriama Etnografinių regionų metams. Dalyvaus Kapčiamiesčio miškininkų ir mokytojų folklorinis ansamblis „Atgaiva“ (vadovė Birutė Stacevičienė).

20 val. M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje – fortepijono muzikos koncertas „Čiurlionis. Pasaulio sutvėrimas“. Rokas Zubovas ir jaunieji smuikininkai.

30 d., ketvirtadienį,

15.30 val. Liškiavos Švč. Trejybės bažnyčioje – programa „Čiurlionio kelias“: sakralinės muzikos valanda. Meistriškumo mokyklos smuikininkai.

18 val. Druskininkų savivaldybės Viešojoje bibliotekoje (V. Kudirkos g. 13) – literatūrinė-muzikinė popietė „Žmogus sutilpo vienaty“, skiriama Druskininkų ir Varėnos krašto kūrėjams M. K. Čiurlioniui, V. Krėvei, A. Maldoniui, A. Kalanavičiui. Gražina Urbonaitė (aktorė). Dalyvaus: Dalia Sakavičiūtė (altas), Ye-Joo Agnes Lee (smuikas, Pietų Korėja), Cornelius Köhler (smuikas, Vokietija), Inga Vyšniauskaitė (fortepijonas). Nuolat veikiančios leidinių parodos ir kompaktinių plokštelių apie M. K. Čiurlionį ir jo kūrybą peržiūra.

21 val. viešbučio „Europa Royale Druskininkai“ Žiemos sodo salėje (Vilniaus al. 7) – kamerinės muzikos vakaras. Cornelius Köhler (smuikas, Vokietija), Ye-Joo Agnes Lee (smuikas, Pietų Korėja), meistriškumo mokyklos smuikininkai. Koncertmeisterė Inga Vyšniauskaitė. Dalyvaus druskininkiečiai Vytenis Balevičius (saksofonas), Aidas Kvetkauskas (akordeonas).

31 d., penktadienį,

15 val. Druskininkų „Saulutės“ vaikų reabilitacijos skyriuje (Vytauto g. 2) – smuiko muzikos popietė. Meistriškumo mokyklos smuikininkai. Koncertmeisterė Jūratė Kaminskienė.

20 val. Druskininkų miesto muziejaus terasoje – vakaras-koncertas „M. K. Čiurlionio kūryba pasaulyje“. „Čiurlionio kvartetas“: Jonas Tankevičius (I smuikas), Darius Dikšaitis (II smuikas), Gediminas Dačinskas (altas), Saulius Lipčius (violončelė). Čiurlionio muzikos kelią pasaulyje pristatys kvarteto meno vadovas Saulius Lipčius. Programoje: M. K. Čiurlionis, G. B. Viotti, M. K. Oginskis, J. Haydn ir kt.

Rugpjūčio 1 d., šeštadienį, 14 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje – Lietuvos kompozitorių smuiko muzikos koncertas. Meistriškumo mokyklos smuikininkai.

18 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda. Meistriškumo mokyklos smuikininkų ansambliai, smuikininkai solistai.

21 val. viešbučio „Best Baltic hotel Druskininkai“ salėje (Šv. Jokūbo g. 22) – kamerinės muzikos vakaras. Ye-Joo Agnes Lee (smuikas, Pietų Korėja), Kotryna Ugnė Daunytė (smuikas), Erika Ieva Eriksonaitė (smuikas), meistriškumo mokyklos smuikininkai. Koncertmeisterės Inga Vyšniauskaitė, Jūratė Kaminskienė.

2 d., sekmadienį, smuiko muzikos šventės ir smuikininkų meistriškumo mokyklos pabaigos koncertai

12 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje – meistriškumo mokyklos smuikininkai.

16 val. UAB „Draugystės sanatorijos“ Raudonojoje salėje (V. Krėvės g. 7) – Gabrielė Sližytė (smuikas, Lietuva, Prancūzija), Ye-Joo Agnes Lee (smuikas, Pietų Korėja), Cornelius Köhler (smuikas, Vokietija), meistriškumo mokyklos smuikininkų ansambliai, smuikininkai solistai. Koncertmeisterės Inga Vyšniauskaitė, Jūratė Kaminskienė.

19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda. Laurie Penpraze (trombonas, JAV), Audronė Sharp (smuikas, Kanada), Vytautas Oškinis (fleita), Jūratė Landsbergytė (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, J. Pakalnis, A. Martinaitis, L. Vierne, R. Rajar ir kt.

9 d., sekmadienį, programa „Čiurlionio kelias“: sakralinės muzikos valandos

12 val. Senosios Varėnos bažnyčioje, **19.30 val.** Druskininkų bažnyčioje – Povilas Padleckis (tenoras), Renata Marcinkutė-Lesieur (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, Č. Sasnauskas, J. S. Bach, C. Franck ir kt.

14 d., penktadienį, 17 val. M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje – fortepijono muzikos koncertas. Edvinas Minkštimas (Lietuva, JAV). Programoje: M. K. Čiurlionis, F. Schubert, G. Gershwin, F. Chopin, J. Brahms, F. Liszt.

16 d., sekmadienį, programa „Čiurlionio kelias“: sakralinės muzikos valandos

13 val. Perlojos Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčioje – Remigijus Sabaliauskas (baritonas), Laurynas Lapė (trimitas), Jurgita Kazakevičiūtė (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, H. Purcel, T. Dubois, G. F. Händel, J. S. Bach ir kt.

19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – Aušra Liutkutė (sopranas), Mindaugas Žemaitis (tenoras), Jarūnė Barkauskaitė (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, J. Naujalis, J. S. Bach, G. Böhm ir kt.

23 d., sekmadienį, 19 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda: Ieva Prudnikovaitė (mecosopranas), Ričardas Vytas (altas), Raimundas Jasiukaitis (violončelė), Gediminas Kviklys (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, J. S. Bach, F. Schubert, R. Wagner.

30 d., sekmadienį, programa „Čiurlionio kelias“: sakralinės muzikos valandos

12 val. Senosios Varėnos bažnyčioje, **19 val.** Druskininkų bažnyčioje – Vytenis Gurstis (fleita, Vokietija), Virginija Survilaitė (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, J. Naujalis, J. S. Bach, L. van Beethoven, C. Reinecke ir kt.

22 d., antradienį, festivalio pabaigos ir M. K. Čiurlionio gimtadieniui skirti renginiai

14 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje – Druskininkų moksleivių piešinių konkurso „Mano kelias link Čiurlionio“ nugalėtojų darbų paroda. Druskininkų moksleivių piešinių, rašinių, muzikos viktorinos M. K. Čiurlionio kūrybos temomis nugalėtojų apdovanojimas. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokyklos moksleivių ir mokytojų parengtas koncertas.

19 val. konferencijų centro „Grand SPA Lietuva“ salėje „Nemunas“ – festivalio pabaigos koncertas, rengiamas kartu su Kauno miesto simfoniniu orkestru. Kauno miesto simfoninis orkestras (vadovas Algimantas Treikauskas, vyr. dirigentas Constantine Orbelian (JAV, Armėnija), Jovita Vaškevičiūtė (mecosopranas), Virgilijus Noreika (tenoras). Diriguos Martynas Staškus. Programoje: populiari klasika, šiuolaikinių kompozitorių kūriniai. Koncertų vedėjas muzikologas Vaclovas Juodpusis.

Renginiai nemokami.

Maironio lietuvių literatūros muziejuje (Rotušės a.13, Kaunas) šiuo metu veikia ekspozicijos bei parodos:

„Požemio galerija: rašytojai meno kūriniuose“,

„Maironis ir jo epocha. ...*palieku visą mano judomąjį turtą*“,

„Maironio memorialiniai daiktai kitoje aplinkoje“,

„Žemaitė ir jos epocha“ (Žemaitei – 170, Povilui Višinskiui – 140),

„Rašytojai ir jų aplinka senosiose fotografijose (1839–1939)“,

„Tavo veido šviesa“ (Antano Vaičiulaičio atminimui),

„Ieškoti amžinų dalykų“ (Juliui Viktorui Kaupui – 95),

„Dialogas su lietuviais“ skirta Broniui Railai (1909–1997),

moksleivių piešinių konkurso „Piešiu piešiu pasaką“ darbai.

KAUNO MENININKŲ NAMAI

23 d., ketvirtadienį, 21 val. Kauno menininkų namų vasaros terasoje (V. Putvinskio g. 56) – Motionno koncertas.

IX dainuojamosios poezijos festivalis „Senamiesčio Žiogas 2015“

Liepos 23 d., ketvirtadienį, 19 val. Andrius Kaniava ir grupė, Ieva Narkutė, grupė „Elle G“. Kol tėveliai mėgausis muzika, „Paukščio spinta“ kvies vaikus sudalyvauti kūrybinėse „Paslapčių“ dėžutės gaminimo dirbtuvėlėse.

Rugpjūčio 20 d., ketvirtadienį, 19 val. Domantas Razauskas ir grupė, Andrius Kulikauskas ir Ilona Balsytė, grupė „Antikvariniai Kašpirovskio dantys“, Matas ir Dangiras. Kol tėveliai mėgausis muzika, „Paukščio spinta“ vaikučius kvies sudalyvauti kūrybinėse dirbtuvėlėse „Jūros dugne“, kuriose iš antrinių žaliavų kurs ekologinius žaislus – jūros dugno gyventojus: medūzas, žuvytes, banginukus, jūrų žvaigždes ir kt.

Bilieto kaina – nuo 9 Eur. Bilietus platina „Tiketa“.

---

26 d., sekmadienį, 11 val. Paberžės senojoje klebonijoje, Tėvo Stanislovo namuose, – Lietuvos karpytojų jungtinės parodos „Paberžės vasara 2015“, skirtos Etnografinių regionų metams, atidarymas ir tautodailės plenero apibendrinimas. Paroda eksponuojama Kėdainių krašto muziejaus filiale 1863 metų sukilimo muziejuje (Paberžės k., Gudžiūnų sen., Kėdainių raj., dirba kasdien 9–17 val.) ir veiks iki **rugpjūčio 30 d.**

Restorane „Raw Inn“ (Vilniaus g. 30, Kaunas) veikia Vytauto Steponavičiaus tapybos paroda „Kitas Mėnulis“.

In memoriam

LEONARDAS ZELČIUS

(1928-2015)

Ak, Leo... tik taip buvom įpratę kreiptis į Tave...

Kilpomis ir užutėkiais tekanti gyvenimo upė vis ataidi buvusių sėkmių pilnatvės bei „tuštybės mugių“ garsais, nušvinta senų bičiulių atvaizdais, deja, vis dažniau dingstančiais už paslaptingų Nežinios vartų...

Šit dar vienas varpo dūžis: išėjo ilgametis sceninės lemties aktorius ir režisierius, Kauno dramos pažiba, įtaigus, talentingas menininkas Leonardas Zelčius.

Daugelį metų man teko eiti greta tos pačios scenos kūrybiniais takais, būti partneriu, vaidinti jo statytuose spektakliuose, mudviejų bendra pažintis siekia daugiau nei pusę amžiaus, tad širdis ir protas reikalauja bent trumpo virtualaus pokalbio „ties varteliais“. Deja, Tu jau esi anapus, o aš prie pat jų.

Mielas ir gerbiamas mano lemties broli, Leo! Regis, Visatos Šeimininkas, dovanodamas būtį, nepašykštėjo Tavo Lemties vyksmo padabinti įvairių spalvų spektrais, nuo šviesių – džiaugsmingų – iki pačių tamsiausių, grėsmingų ir skaudžių. Ypač prisimenant Tavo pastaruosius du fizinės negalios dešimtmečius. Tikriausiai nelabai teisingi vienos populiarios dainos žodžiai: „Tu numegzk man, mama, kelią...“ Mamos mums suteikia tik kryptį, postūmį ir paramą, o kelią privalome megzti patys. Turime jį dabinti, puoselėti bei tinkamai sudėvėti Apvaizdos dovanotas geležines Eglės kurpes. Tatai Tu įvykdei su kaupu, mūsų, dar tebeesančios kartos, atmintyje palieki daugiau nei šimtą meistriškai sukurtų vaidmenų teatro spektakliuose, televizijos projektuose ir kine.

Daugelis puikiai prisimena lanksčių intonacijų Tavo balsą radijo vaidinimuose ir daugelyje nuostabiai perskaitytų literatūros kūrinių (ypač poezijos), skambėjusių eteryje ir „gyvai“. Labiausiai mokėdavai įsijausti ir susitapatinti su lietuvių autorių kūriniais. Nors, prisimenu, esi pasakojęs apie ne visai lietuviškas savo šaknis, „braliukiškas“ – latviškas... Tavo tėvelis nuo Daugpilio, ir pavardė Zelcs. Sakei, kad ainiai ir dabar ten tebegyvena. Tačiau mama lietuvė, ir Tu gimęs čia – Kaune. Visą gyvenimą buvai karštas lietuvybės skleidėjas – patriotas. Buvai „baltas ant Baltijos kranto“... *braliukas*. O visų kūrybinių darbų įvardyti aš nesiimu, nesugebėsiu. Be to, aktoriaus tokia dalia, kad žmonės pamini jų vardus, prisimindami pačius ryškiausius darbus.

Iš Tavo sukrautos didžiulės kraičio skrynios šiandien drįsčiau ištraukti vieną pirmųjų vaidmenų (po aktorinių studijų Maskvoje, GITIS), pelniusį to meto merginų susižavėjimą – linksmuolį kirpėją Figaro diplominiame spektaklyje „Figaro vedybos“. Ir gal Tuzenbachą – tragiškai įsimylėjusį lyriką A. Čechovo „Trijose seseryse“. Žinoma, ir Faibčiką Keturakio komedijoje „Amerika pirtyje“. Nepyk, pakaks. Aišku, dar Tavo darbai Lietuvos televizijos repertuare, ypač reikšmingame pirmajame po Nepriklausomybės atgavimo lietuviškame seriale „Giminės“, kur sukūrei įsimintiną Šepučių dinastijos patriarcho vaidmenį. Vien šių kūrybinių sėkmių aidais ilgai lydėsi mūsų krašto kultūros ir meno istoriją.

Liko pasidžiaugti dar viena didžiule sėkme Tavo gyvenimo tėkmėje – šeima. Visų pirma nuostabiąja, rūpestingąja ir atkakliąja šviesaus atminimo žmona, scenos partnere, bendraminte Danute Juronyte, ištikima gyvenimo drauge, Tavo sunkiųjų išbandymų Rūpintojėle... Ir dviem puikiomis dukromis – Dovile bei Kristina, kurios, įžymių tėvelių veikiamos, regis, pačios „mezga“ savo asmeniškus ir visuomenei reikšmingus kelius.

Lyg ir viskas. Žinoma – ne. Visko vienu kartu neaprėpsi, atsigręžęs prie tų Didžiosios Slapties „vartelių“. Tik noriu dar pacituoti mūsų teatro repertuare buvusios J. Marcinkevičiaus pjesės teksto žodžius:

...Lyg ir būta,
Lyg nebūta,
Lyg sapnuota –
Na, žodžiu, –
Pasisėtum žalią rūtą
Ir pradėtum nuo pradžių...

Geros kelionės, Leo!

Teatralų vardu – Antanas ŽEKAS

Mirus mylimam Tėvui, aktoriui
Leonardui ZELČIUI,
nuoširdžiai užjaučiame rašytoją
Dovilę Zelčiūtę.
Lietuvos rašytojų sąjunga

Mirtis yra didžioji lygybė ir kartu didžioji laisvė.
Victoras Hugo

Po ilgos ligos mirus Nacionalinio Kauno dramos teatro aktoriui, režisieriui ir pedagogui
Leonardui ZELČIUI,
nuoširdžiai užjaučiame velionio dukras Dovilę ir Kristiną,
gimines bei artimuosius.
Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyrius,
„Nemuno“ redakcija

paskutinė lakštingala gieda
dunksi uždaromos durys
susigeria smėlin devintoji banga
Henrikas Nagys

Mirus broliui Jonui, Maironio lietuvių literatūros muziejaus fotografą
Zenoną Baltrušį nuoširdžiai užjaučia
Kauno rašytojai.

Dėl brolio mirties nuoširdžiai užjaučiame
fotografą Zenoną Baltrušį.
„Nemuno“ redakcija

Nemunas ISSN 0134-3149

Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mėn.
Išeina ketvirtadieniais

M. Daukšos g. 34, 44283 Kaunas
Telefonas ir faksas – (8-37) 322244
El. paštas: nemunasredakcija@gmail.com
Internetinis adresas: http://www.nemunas.net

Indeksas 0079
Steigėjas ir leidėjas — Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1000

Rankraščių nerecenzuojame ir negrąžiname.

Vyriausiasis redaktorius
Viktoras Rudžianskas –
tel.: (8-37) 322244, (8-610) 67255
Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja –
Gražina Viktorija Petrošienė
tel.: (8-37) 322266
Referentė – Aurina Venislovaitė –
tel. (8-37) 322244
Naujienų redaktoriai:
Audronė Meškauskaitė –
tel. (8-37) 322235, (8-615) 24983
Andrius Jakučiūnas –
tel. (8-611) 98945,
el. paštas: jakuciunas@gmail.com
Apžvalgos, korektūra – Neringa Butnoriūtė –
tel. (8-627) 54244
Maketuotojas – Juozas Pužauskas –
tel. (8-656) 38529
Buhalterė – Irena Kavaliauskienė –
tel. (8-37) 322266, (8-656) 41705
Talkininkai:
Romualdas Rakauskas (fotografija)
Eugenija Žakienė (muzika)
Gediminas Jankauskas (kinas)
Gediminas Jankus (teatras)
Zenonas Baltrušis (fotografija)
Lina Navickaitė (kalba)

Rėmėjai:

KAUNO MIESTO SAVIVALDYBĖ

LIETUVOS KULTŪROS TARYBA

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

28 500 Eur
3-5, 8-23, 27,28 p.

„Nemuno“ sąskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 147300010002256121 — einamoji sąskaita;
LT 097300010002230312 — biudžetinė sąskaita;
LT 757300010034284035 — valiutinė sąskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 2,6 Eur (9 Lt)
Prenumerata priimama
visuose pašto skyriuose,
internetu www.post.lt ir www.prenumerata.lt
arba redakcijoje

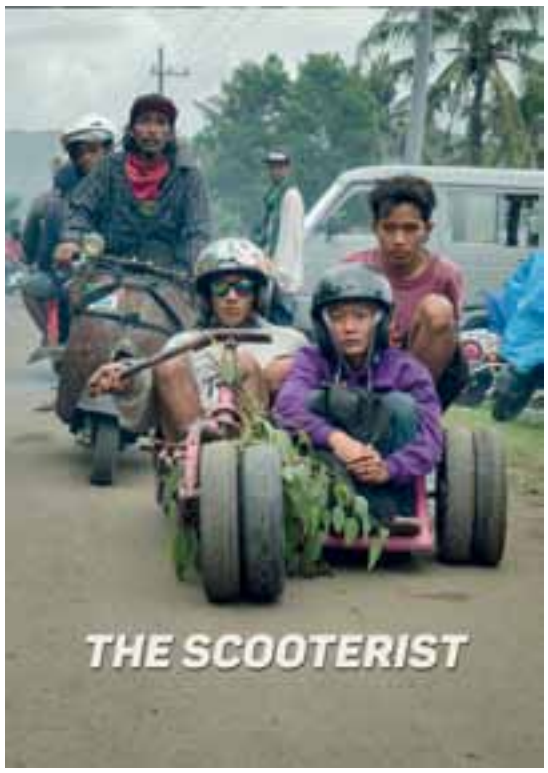

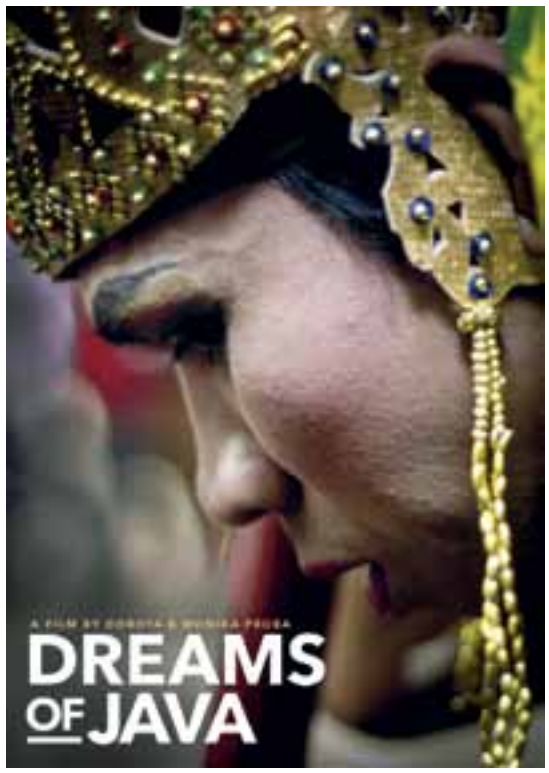

POST galerija pristato antrąjį bendradarbiavimo su Indonezijos gatvės meno atstovu Andresu Busriantu kultūrinį projektą. 2013 m. užsimezgusi draugystė tęsiasi iki šių metų – **liepos 21 d.** atidaromas tarptautinis projektas „Lietuva – Indonezija“ su paroda „Street Art exhibition: Same directions“. A. Busrianto darbai kėlė politines ir socialines Indonezijos problemas, kritikavo esamas valdžios struktūras, migraciją. Šiame projekte žiūrovai pamatys net 33 Indonezijos kūrėjus, 5 Lietuvos ir 5 įvairiose šalyse dirbančius menininkus. Jie pristatys fotografiją, interaktyvias instaliacijas, videodarbus, skulptūrą, šilkografiją, sienų piešinius, grafičius, meno žaislus (ang. *art toys*), vienetinius lipdukus, atvirukus, emblemas. Esmine ekspozicijos ašimi tampa gatvės menas ir jo skirtybės ir / ar lietuvių bei indoneziečių kūrybos panašumai.

Kuratorių A. BUSRIANTĄ apie gatvės meno festivalį kalbino Giedrė Simanauskaitė.

– Papasakok, kaip viskas prasidėjo?

– Sewone gyvenu jau 10 metų. Man labai patinka ši vietovė ir jos gyventojai. Taigi norėjau padaryti ją aktyvią ir patrauklią, atrasti menininkams vietą kurti, o žmonių kasdienybę padaryti spalvingesnę. Pagalvojau, kad būtų puiku įsteigti galeriją po atviru dangumi. Taip gimė projekto „Geneng“ idėja.

– Kas tuo metu kūrė gatvės meną?

– Kviečiau gatvės menininkus atvykti su pasiūlymais ir eskizais. Iš atsiųstų projektų atrinkau 33 pareiškėjus ir tuo pat metu tariausi su kaimo gyventojais, prašydamas leidimo dekoruoti jų namus. Apžiūrėjau ir atrinkau namus, parduotuves ir sandėlius, kurie buvo atvirose, gerai matomose kaimelio vietose.

– Ar buvo sunku gauti gyventojų leidimus?

– Žmonės čia labai draugiški, nes Yogyakarta – aukštos kultūros miestas, o šalia Sewono kaimelio yra Menų akademija. Taigi gyventojai pripratę prie kūrybingų žmonių. Kartais truputį nerimaudavo, kad sugriausiu jų gyvenamuosius namus ar kad ant sienų atsiras piešiniai, kurie jiems nepatiks, bet aš juos nuramindavau.

– Ar rodydavai pastatų savininkams eskizus, ar leisdavai jiems išsirinkti piešinius, kurie atsiras ant pastatų sienų?

– Ne, tik informuodavau gyventojus apie idėją. Kartais jie prašydavo nupiešti peizažus, tačiau atsakydavau, kad, norėdami matyti konkretų darbą, jie turi samdyti menininką. Kitu atveju kūrėjas turi visišką raiškos laisvę.

– Sunku patikėti, kad taip lengvai pavykdavo įtikinti žmones. Ar buvo nusivylusių rezultatais?

– Vienai moteriai nepatiko kūrinys, tad mes nupiešėme jai naują. Kiti buvo patenkinti, ir dabar vis daugiau kaimelio gyventojų nori, kad ir jų pastatai būtų dekoruoti. Tad mes įkūrėme fondą, kad ekspozicija po atviru dangumi galėtų sėkmingai plėstis.

– Kokią žinią projektas pristato visuomenei?

– Menas turi žadinti sąmoningumą ir skatinti atsakomybę, sietis su aplinka, visuomene. Noriu, kad kaimelio gyventojai būtų laimingi, dirbtų žemę, turėtų savito meno tradicijas ir tiesiog būtų patenkinti gyvenimu čia.